SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 28
51-52/2013
21. december 2013

Cena 1,- €

ZALOŽIL ĽUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845 VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

NIEKTO POVAŽUJE VOĽBY ZA EXTRÉM Strana 4.

AKO PREHRADIŤ KORUPČNÉ VODY Strana 5.

HESLO PREDKOV: SLOVÁCI SLOVÁKOM Strana 11.

OBCHÁDZANÝ HOLOKAUST MAĎARSKÝCH ŽIDOV Strana 14.

ŽIVOTNÉ LÁSKY MILANA RASTISLAVA ŠTEFÁNIKA Strana 15.

SLOVO O SLOVENSKU

Dohoreli adventné sviečky v zvestovaní narodenia Krista Pána a pred ním naši predkovia vítali vatrami a pochodňami pohanské božstvá zimných slnovratov od najstaršej praslovanskej pospolitosti. Zhasínajú teda jedny akoby historické i súčasné svetielka, aby zablikali nové iskričky vianočných a novoročných sviečkových stromčekových i prskavých plamienkov. Už stovky, ba tisícky rokov našich dejín a kultúry symbolizovali tieto malé ohníčky i veľké žiare vieru, svetlo, videnie i vedenie od svätýň vediem pohanov až po kresťanské chrámy. Kostol aj ako symbol cyrilo-metodského odkazu sa i dnes stáva tým miestom, kde sa už odnepamäti v slovenských reáliách prosí za lepšie blízke časy a za vzdialenejšie večné časy, lebo z časnosti je len maličký krôčik do večnosti či k zatrateniu.

V tejto súvislosti si dávame rozličné predsavzatia a plánujeme odpustenia. Tento altruistický moment však obyčajne v nás kratučko pretrváva od Silvestra do Troch kráľov a vôbec nemá a nedostáva priestorovú šancu na hlbšie korienky v realite našinca.

Dvojnásobne by však takéto pravidlá nemali platiť v pracovných kolektívoch, osobitne v kultúrnych inštitúciách, predovšetkým s kresťanskou tradíciou, ako to, chvalabohu, trvá vo vyše stopäťdesiatročnom matičnom príbehu. Je plný neuveriteľných drám a vášní, zrád a pomst, útekov a návratov, uznania a zatracovania, zúfania a zadosťučinenia... Všetky príbehy však snujú konkrétni ľudia a ich svedomie, vedomie, kvality, postoje a najmä činy či paradoxne veľakrát i nečinnosti a neschopnosti. Každý chce mať akúsi svoju a svojskú pravdu, ale tadiaľ cesty nevedú, lebo „pravdu nehľadaj, sama si ťa nájde“, prízvukuje už antický sv. Augustín. No založiť malé ohníčky ľudského porozumenia v nás a o nás, čo máme veľa, viac i menej spoločné s Maticou, so slovenským národom, s jeho kultúrou a štátnosťou, to by bola veľká vec. Geniálny Hronský to dobre radil už z argentínskeho vyhnanstva svojim súčasníkom, ako aj nasledujúcim generáciám Slovákov i matičiarov: „Lepšie zažať svetielko, ako preklínať tmu.“

Pavol PARENIČKA

R- 2013054

NEOGRAFIA MARTIN

www.neografia.sk

ISSN 0862-8823
52
9 770862 882007

Všetkým našim čitateľom prajeme naplnenie ich tajných želaní a snov

Šťastné a veselé vianočné sviatky

Drevený betlehem z dielne Vladimíra Morávka.

Opäť prežívame krásny čas Adventu, naplnený atmosférou očakávania. Čo je však náplňou adventného očakávania ľudí našej doby? Deti čakajú darčeky od Mikuláša a potom od Ježiška. Tí trochu starší a my dospelí čakáme tiež rozličné – spravidla oveľa hodnotnejšie darčeky –, ale už bez detskej romantiky. Intenzívna reklama sa snaží sústrediť záujem všetkých na očakávanie vecí. Vianočná udalosť sa používa ako pozlátka a náladová kulisa na kupovanie a konzumovanie...

Ako vzbudiť u našich súčasníkov záujem o očakávanie toho, ktorý príde na konci čias, aby priniesol úplnú záchranu a večnú odmenu tým, ktorí v neho verili a svoju vieru vyjadrovali v skutkoch?

Ako ich získať pre radostnú prípravu na oslávenie narodenia Božieho Syna, ktorý sa v betlehemskej maštaľke stal pre nás a pre našu spásu človekom? Nejde tu o to, aby sme sa snažili konkurovať reklame a hypermarketom. Ten, ktorý prišiel na prvé Vianoce, ktorého druhý príchod očakávame a ktorý chce prísť do života každého človeka, je bez konkurencie. On nekonečne prevyšuje tú hŕbu vecí v obchodoch či pod stromčekmi. On znamená pre nás nekonečne viac a dáva tak isto nekonečne viac.

Našou úlohou je čo najpravdivejšie ho ľuďom sprostredkovať. Aj slovami. Tie však zďaleka nestačia. Podstatné je svedectvo. Ľudia potrebujú vidieť na živote tých, čo veria v Ježiša Krista, čo ho s radosťou očakávajú, to, čo on už teraz dáva: že nás napĺňa hlbokým pokojom a radosťou, silou zvládať problémy a záťaže života, slobodou voči materiálnym hodnotám, vedie nás k láske k ľuďom, ktorá sa vyjadruje najmä ochotnou službou... Takéto a mnohé ďalšie krásne čnosti sa nedajú povešať na náš vonkajší prejav ako ozdoby na stromček. Môžu z nás iba vyrásť – podobne ako ovocie na strome – zvnútra, ak sme vnútorne spojení s Kristom, ak z neho žijeme ako ratolesti z viniča.

V období Adventu a Vianoc radi ozdobujeme príbytky i ulice rozličnými zoskupeniami svetiel. Ak má byť svetlo viery krásne a príťažlivé treba, aby vyžarovalo zo života rodín, ale aj menších či väčších skupín veriacich kresťanov a odzrkadľovalo niečo z tej krásy života a lásky, ktorú nám priniesol Kristus. A mnohí ľudia budú vnímať, že takýto život je nepredstaviteľne väčšou a krajšou hodnotou než to, čo vnucuje zmaterializovaný a konzumný predvianočný zhon.

Využime, milí priatelia, nastávajúce vianočné sviatky na prehĺbenie osobného poznania toho, ktorý sa na prvé Vianoce pre nás stal človekom – čítaním evanjelia a inej hodnotnej náboženskej literatúry, úprimným prežívaním bohoslužieb, osobnou modlitbou a meditáciou, ale aj skutkami lásky k svojim blížnym, zvlášť k deťom, starým, chudobným a trpiacim. Veď v nich môžeme prejaviť svoju vďačnú lásku ku Kristovi. On povedal: „Čokoľvek ste urobili jednému z týchto mojich najmenších bratov, mne ste urobili.“ (Mt 25, 40)

Kiež aj pričinením každého z nás sa v našich rodinách, v našich obciach a mestách rozžiaria svetlá skutkov lásky a nech svietia nielen počas sviatkov, ale aj po všetky dni roka, ktorý sa pred nami otvára. Požehnaný Advent, radostné Vianoce vám želá

Mons. František RÁBEK
biskup-ordinár Ozbrojených síl a ozbrojených zborov SR

3 OTÁZKY PRE:

Vladimíra MORÁVKA, tvorcu pôsobivých sôch a jedinečných betlehemov

Sto a mnoho ďalších pekných jasličiek navyše

● Televízny kameraman je v prvej línii mediálneho frontu – v ustavičnom nasadení, v strese, uprostred konfliktov, najmä ak pôsobí v spravodajstve, kde ste pracovali v rokoch 1975 – 2006. Ako sa u vás kamera a objektívy zasnúbili s dlátom a drevom?

Drevo som mal rád odmalička a dosť z tohto krásneho času detstva na Záhorí (nar. 4. 1. 1949, Štefanov) som prežil aj v korunách stromov, ktoré sa mi stali kamarátmi a miestom snívania. Kdesi tam sa zrodila túžba stať sa rezbárom, ale otec ako dedinský kováč mal na to svoj názor; nevedel si predstaviť, že by ma malo živiť „vyrezávanie variech“, a tak môj zámer študovať na umeleckej priemyslovke zaklincoval: Buď radšej fotografom. To len šťukneš a peniaze sa ti posypú... A tak som sa na „šupke“ učil fotografovať, ale radšej som nakúkal do školského ateliéru k sochárovi Korkošovi. No a potom nasledovala Filmová fakulta AMU v Prahe a vzápätí roky práce v televízii...

● Zrejme tam ste spoznali Alenu Heribanovú – terajšiu riaditeľku Slovenského inštitútu vo Viedni, ktorá vám v Pálffyho paláci otvárala na Mikuláša výstavu fotografickej tvorby.

Tak trochu si nahováram, že som pani Heribanovú svojimi plastikami anjelov nepriamo naviedol na jej známu reláciu Anjeli strážni. Aj teraz niekoľkých vystavuje vo Viedni... Betlehemy som už v Pálffyho paláci mal (2002), preto som chcel prísť s čímsi novým, aj keď niektoré zábery sú poriadne staré – ešte z rokov šesťdesiatych.

● Udivujete pokorou a harmóniou, ktorá vyžaruje z vašich drevených plastík, a najmä z betlehemov, ktoré pre vás stelesňujú posvätnosť rodiny. Ozaj, koľko ste ich vytvorili?

Určite sto. A ak mi zdravie poslúži, ešte ich pár pribudne.

Zhováral sa Emil SEMANCO

Foto: archív

V SNN 1/2014 SI PREČÍTATE

- Najbližšie vydanie Slovenských národných novín bude v predaji už 11. januára 2014
- Na súčasný svet a jeho smerovanie spoločne nazrieme očami kardinála Jozefa Tomku
- Politik Ján Budaj: Život bez slobody nestojí za veľa, ale aj sloboda ešte nie je raj

Magda Vášáryová neprimerane zaútočila na matičné médiá

Komu zrkadlo ukáže krivú tvár?

Poslankyňa Národnej rady SR a bývalá herečka Magda Vášáryová pri schvaľovaní rozpočtu Slovenska na rok 2014 nevyberaným spôsobom zaútočila na Slovenské národné noviny (SNN). Matičné médiá – Slovenské národné noviny a Slovenské pohľady, sú podľa nej „cvičiskom ľudí s fašizoidnými názormi“. Obe médiá začali vydávať hrdinovia slovenského národa v meruôsmych rokoch. SNN založil Ľudovít Štúr v roku 1845 a Slovenské pohľady o rok neskôr Jozef Miloslav Hurban. Počas ťažkých období slovenského národa ho tieto historické periodiká kultúrne a spoločensky sceľovali.

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

„Vášáryová je tým známa. Jej hysterické útoky proti Slovenským národným novinám a Matici slovenskej sa pravidelne opakujú. Pred dvoma rokmi podobne urazila aj krajanský spolok Slovákov žijúcich v Poľsku. Píšeme pravdu o tých, ktorí Slovenskú republiku nechceli a dnes z nej profitujú. Ak náš týždenník považuje za fašizoidný, neviem, ako sa bude cítiť jej dcéra, ktorej sme v literárnej prílohe Orol tatranský dali priestor a formou rozhovoru propagovali jej literárnu činnosť. Mimochodom, sama poslankyňa nám poskytla rozhovor, ktorý sme uverejnili,“ uviedol šéfredaktor SNN Maroš Smolec.

■ ČO JE FAŠIZMUS

„Už s tým treba urobiť poriadok. Uverejňujú články s názormi, ktoré sú používané v extrémistických prostrediach a často propagujú antieurópsku politiku. Ja nenapádam inštitúciu ako takú, ale nesúhlasím so šéfredaktormi. Nech sa nehnevajú na zrkadlo, ktoré im ukazuje krivú tvár,“ stála si za svojím poslankyňa v rozhovore pre denník Pravda. Na mysli mala fašizoidné aktivity nášho periodika. Podľa Slovníka slovenského jazyka fašizmus je politický režim založený na diktatúre, potlačovaní občianskych slobôd a na útočnom nacionalizme. Je to ideológia tohto režimu hlásajúca rasizmus a násilie. Je najreakčnejšou šovinistickou diktatúrou veľkoburžoázie, obmedzujúcou najzákladnejšie demokratické slobody. Keďže takéto činnosti Slovenské národné noviny nevyvíjajú ani nepropagujú, rozhodli sa napriek poslaneckej imunite podať na M. Vášáryovú občiansko-právnu žalobu. Jej opodstatnenie analyzujú právnici. „Je čudné, že sa na jeseň stala predsedníčkou spolku Živena, ktorý bol založený 4. augusta 1869 v Turčianskom Svätom Martine ako podpora národnoobrodeneckých aktivít Slovákov v 19. storočí. Po zatvorení Matice v roku 1875 – čo mimochodom chce asi dosiahnuť aj M. Vášáryová – Živena nahradila národnooslobodzovacie snahy Matice slovenskej,“ dodal šéfredaktor SNN.

■ MATICA PROTESTUJE

Ozvala sa aj Matica. Jej predseda Marián Tkáč uviedol: „Matica slovenská ostro protestuje proti vystúpeniu poslankyne NR SR Magdy Vášáryovej, ktorá v rozprave k návrhu štátneho rozpočtu na rok 2014 nevyberaným spôsobom napadla Maticu slovenskú, konkrétne jej periodiká Slovenské národné noviny a Slovenské pohľady, ktoré nazvala fašizoidnými. Argumentovala pritom citátmi z periodík, ktoré Matica slovenská nevydáva a nemá na ne žiadny vplyv. Zrejme si pani poslankyňa pomýlila dojmy s pojmami. Pravdepodobne nečíta Slovenské národné noviny s prílohou Orol tatranský, ktoré vytrvalo pokračujú v štúrovskom vlastenectve, tak ako to načrtol ich zakladateľ ešte v roku 1845. Zrejme už vôbec nepozná obsah súčasných Slovenských pohľadov, ktoré sa hlásia k dedičstvu ich zakladateľa Jozefa Miloslava Hurbana z roku 1846. Preto asi ani netuší, že autormi týchto matičných periodík sú napríklad aj Ľubomír Feldek, Ladislav Ballek, Boris Filan, Anton Hykisch, Pavol Rankov a mnohí ďalší. Rozhovor pre matičné médiá bez problémov poskytla aj jej dcéra Hana Lasicová.“ Jej kolega, herec Jozef Šimonovič pre SNN uviedol: „Ako kolegyňa herečka je dobrá. Jej označenie matičných periodík je hodnotením absolútne neznalého človeka v danej problematike.“

■ INÉ MÉDIÁ

Zareagoval aj súčasný šéfredaktor Slovenských pohľadov Bystrík Šikula, ktoré sú azda najstarším periodikom literárneho zamerania v strednej Európe: „Nikdy sme nemali nijaký konflikt, nikdy som sa s ňou nestretol. Za obsahom časopisu si stojím a ani by som nedovolil, aby čo i len medzi riadkami boli také názory, aké spomína.“

M. Vášáryová v rozprave o rozpočtovej kapitole pre Ministerstvo kultúry SR, z ktorej Matici slovenskej vypláca ročnú dotáciu vo výške necelých 1,5 milióna eur, neuviedla konkrétny citát s fašizoidným obsahom. Neskôr dokonca hovorila o Literárnom týždenníku a Kultúre, ktoré nevydáva Matica slovenská. „Mimochodom, nech sa do zrkadla každé ráno pozrie radšej poslankyňa. Čo by v ňom asi videla pre jej odchod z SDKÚ-DS v čase, keď táto strana prežíva vnútornú krízu. Asi dostala lepšiu ponuku,“ dodal na záver M. Smolec.

VIANOCE

Decembrom sme vstúpili do obdobia Adventu; toto slovo pochádza z latinčiny a znamená príchod. Pred príchodom, resp. narodením Krista sú štyri adventné nedele. Prvá adventná nedeľa je začiatkom katolíckeho cirkevného roku. Toto obdobie je pre veriacich časom duchovnej prípravy na vianočné sviatky. Advent býval pre našich predkov aj časom pôstu, v ktorom sa dodržiavala striedmosť v jedle, pití a dokonca bol aj zákaz zábav, tanca a spevu.

Vianoce sú najvýznamnejší sviatok v roku

Od Adventu do Troch kráľov

Peter SLIACKY

Napriek tomu sa v jeho priebehu vyskytovali príležitosti, pri ktorých sa prísne pôstne zvyky porušovali, povedzme na sv. Mikuláša alebo na Barboru či Luciu. Tieto dni sú spojené s predkresťanskými tradíciami, ktoré sú súčasťou prichádzajúcich osláv zimného slnovratu.

■ SVÄTÁ NOC

Označenie Vianoce je zjavne prevzaté z nemeckého slova „Weihnachten“, čo doslova znamená svätá noc. Očakávanie príchodu Krista je v kresťanstve slávené od 4. storočia. Niektoré pramene udávajú, že kresťanstvo umiestnilo Vianoce do obdobia zimného slnovratu ako protiváhu k predkresťanským, resp. pohanským oslavám zimného slnovratu. Vianoce sú sviatkom, ktorý dnes neoslavujú len kresťania, ale aj tí, ktorí majú vlažný vzťah ku kresťanstvu alebo dokonca k nemajú nijaký vzťah. Nekresťania vnímajú ako najvýznamnejší sviatok Štedrý deň, ale pre kresťanov je najvýznamnejší čas narodenia Krista, ktorý sa slávi na tzv. polnočnej omši v prvý sviatok vianočný, t. j. 25. decembra.

V ľudovej tradícii bol Štedrý deň dňom pôstu, a preto, že to je posledný deň Adventu, býval často aj najprísnejším pôstnym obdobím. Štedrý deň sa začínal až po západe slnka, pretože do 16. storočia bol začiatkom dňa západ slnka a zároveň koniec predchádzajúceho dňa. Tak aj mikulášska nádielka, resp. mikulášske darčeky sa dávali už večer 5. decembra, aj keď sviatok sv. Mikuláša spadá na 6. decembra.

■ PRVÁ HVIEZDA

Samotný Advent sa končil východom prvej hviezdy na oblohe a začínal sa Štedrý deň. Táto tradícia sa zachováva dodnes. Preto sa štedrá večera, pri ktorej za stolom sedí celá rodina, slávi po západe slnka. Večera sa tradične začala modlitbou, ktorá bola zakončená prianím, aby sa na budúci rok opäť všetci v zdraví stretli. Zvykom bolo a stále aj je, že večera býva bohatá a symbolizuje záruku hojnosti v nadchádzajúcom roku. Zvyšky z pokrmov sa nosili do chlieva dobytku, kládli sa ku koreňom ovocných stromov v sade alebo sa hádzali do studne, aby dávala celý rok pramenitú vodu. Vianoce sú aj dňom, keď sa vzájomne obdarúvame. Ak dával hospodár dary svojmu dobytku a stromom, je zrejmé, že nemohol neobdarovať to najcennejšie, čo mal, a to svoje deti. Avšak samotný začiatok tejto tradície je spojený s reformáciou, pretože reformovaní neuznávali kresťanských svätých a samotný zvyk mikulášskeho obdarovávania bol presunutý na čas Vianoc.

Ďalšia zaujímavosť, ktorá dozaista patrí k Vianociam, je stavanie betlehemu alebo jasličiek. Tento zvyk sa pripisuje sv. Františkovi z Assisi, ktorý postavil prvý betlehem v Greccio v roku 1223. Betlehem je umeleckým vyobrazením narodenia Ježiša Krista. Táto obyčaj sa v priebehu 13. storočia zaužívala natoľko, že betlehem sa staval v kresťanských kostoloch, ale aj mimo nich. Tradícia betlehemov sa z cirkevného priestoru postupne rozšírila do šľachtických a meštianskych domácností a postupne prenikla aj k pospolitému ľudu. Ďalší významný symbol Vianoc, bez ktorého si tieto sviatky nevieme predstaviť, je vianočný stromček. Mnohí určite nevedia, že vianočný stromček k nám prišiel z Nemecka, kde bol známy už od 16. storočia. Symbolizuje život, a preto je jeho výrazom vždy zelený ihličnatý strom. Druhá symbolika stromu je spätá s biblickým rajským stromom, preto sa stromček vyzdobuje sladkosťami a ozdobami. Na Slovensku sa tento zvyk objavil v 19. storočí. Vianočné obdobie vrcholí 24. decembra Štedrým dňom. Prvý sviatok vianočný je aj vyvrcholením Vianoc – je spojený s oddychom a so sviatočnou bohoslužbou. V tento deň slávime sviatok narodenia Pána. Hoci presný dátum Ježišovho narodenia nie je známy, už od roku 366 si ho cirkev slávnostne pripomína 25. decembra.

VŠIMLI SME SI

Slovenské národné noviny pozorne mapujú iniciatívy na dosiahnutie zmien v ľudsko-právnej agende, založené na ideológii rodovej rovnosti. Dotkli sa aj šlabikára pre deti a spôsob, akým sa táto gender agenda doň vkradla, je prinajmenšom podozrivý.

Šlabikár zbavený slovenskosti

V dvoch predchádzajúcich číslach SNN sme informovali našich čitateľov o novom Hupsovom šlabikári Lipka, ktorý sa za rekordne krátky čas dostal do škôl a nahradil Šlabikár Lipka. Hoci navonok nový šlabikár nejaví radikálnejšie zmeny oproti Šlabikáru Lipka, má podľa jeho kritikov úplne nový obsah, koncepciu a filozofiu. Azda aj náš týždenník prispel k tomu, že minister školstva vymenoval komisiu, ktorá mala problém riešiť.

Pracovná komisia sa zišla 10. decembra a boli v nej zastúpené jednotlivé strany za vydavateľa, autorov, pedagógov, rodičov, cirkvi, NR SR a ministerstvo školstva. Rezort školstva poskytol informáciu, prečo Hupsov šlabikár Lipka nahradil Šlabikár Lipka. Ako sme už informovali, dôvodom bolo odstúpenie jednej z autoriek Šlabikára Lipka Alžbety Hirkovej od ďalšej spolupráce s vydavateľstvom Aitec, s.r.o., Dôvody sa členovia komisie nedozvedeli, vraj ide o obchodné tajomstvo. Ibaže po tomto kroku Hirkovej nasledoval proces, ktorý viedol k vydaniu nového Hupsovho šlabikára Lipka. Vydavateľ prezradil, že ho pripravovali tri roky, vraj na verejný predaj! Podľa členky komisie Viery Kyselicovej atribúty úspešného Šlabikára Lipka boli účelovo zneužité a školám sa nanútila nová obsahová koncepcia. „Podstatné je, že tu ide o principiálnu zmenu v prístupe k žiakom – nevychovávať, ale ‚spoločensky korektne‘ informovať, čo je v rozpore s výchovno-vzdelávacím poslaním školy a prináša hodnotový chaos. A to všetko s množstvom didakticko-metodických, gramatických chýb s úplnou absenciou slovenskosti,“ povedala. Kritici žiadajú ministra školstva, aby Hupsov šlabikár Lipka stiahol zo škôl.

Eva ZELENAYOVÁ

Na pôde Matice sa rozbehla spolupráca vlastencov

Zachráňme náš slovenský dom

Až pätnásť vlasteneckých spolkov a združení, pôsobiacich na Slovensku, sa stretlo na pôde Matice slovenskej, aby sa dohodli na spolupráci. Dôvodom je podľa ich predstaviteľov negatívny vývoj v slovenskej spoločnosti vo všetkých jej oblastiach – od politiky cez hospodárstvo, kultúru až po medziľudské vzťahy.

Pomenovanie tejto situácie, hľadanie príčin a návrhy na riešenie – to budú hlavné zámery otvoreného združenia národných síl. Predseda Ústavu dejín kresťanstva (ÚDK) Milan S. Ďurica za všetkých, vychádzajúc so známeho evanjelia, pomenoval súčasný stav: „Slovenská republika sa rúca, lebo sme postavili dom na piesku.“

■ KOORDINÁCIA

Predseda Matice slovenskej (MS) M. Tkáč to rozšíril na reálny stav, v ktorom Slovensko stráca svoju kultúrnu a hospodársku suverenitu, napríklad aj odpredajom pôdy do rúk zahraničným vlastníkom.

Prijali nasledovné zásady:

1. Predstavitelia pätnástich vlasteneckých spolkov (Panslovanská únia, Konzervatívne Slovensko, Naša Európa 2000 – Slovakia, Kongres slovenskej inteligencie, Slovenská ekonomická spoločnosť

ČO INÍ NEPÍŠU

-Nezávislé združenie ekonómov Slovenska, Vospolnosť, Politickí väzni – Zväz protikomunistického odboja, Ústav dejín kresťanstva na Slovensku, Spoločnosť kresťanov Slovenska, 61 krokov k slovenskej identite – Zvrchované Slovensko, Spoločnosť Andreja Hlinku, Spoločnosť svätého Gorazda, Seniorské informačné centrum, Cyrilometodská spoločnosť) sa 12. decembra 2013 na pôde Matice slovenskej dohodli na vzájomnej spolupráci. Na spoluprácu vyzývajú aj ďalšie spolky pri zachovaní ich právnickej subjektivity, suverenity a samostatnosti.

2. Stanovili periodicitu stretnutí a rokovaní raz za mesiac.

3. Dohodli sa na vzájomnej mediálnej podpore cez vlastné internetové a tlačené médiá.

4. Založili systém rotácie koordinátora, organizujúceho ich vzájomnú spoluprácu. Za koordinátora na 1. polrok 2014 zvolili J. Šimonoviča, prvého podpredsedu Matice slovenskej. Za tajomníčku D. Suchú, súčasnú riaditeľku Domu Matice slovenskej v Bratislave.

5. Na záver sa všetci zhodli na podpore pastierskeho listu slovenských biskupov v záujme ochrany života a dohodli sa na spoločných krokoch ich pôsobenia v blízkej budúcnosti.

■ ŠIROKÁ SPOLUPRÁCA

Predstavitelia vlasteneckých spolkov oslovia aj ostatné združenia a organizácie s rovnakými názorovými základmi na spoluprácu. Rovnako vyzývajú tieto spolky, aby ich kontaktovali prostredníctvom Matice slovenskej alebo Slovenských národných novín. Kontakty sú na www.matica.sk alebo www.snn.sk.

(mrs)

Vzdelanie stráca na vážnosti

Ivan BROŽÍK

Nie, týmto konštatovaním nechceme poskytnúť alibi lenivcom, flákačom a všetkým tým, čo ignorujú dar poznania. Takisto tým nechceme opätovne a zbytočne poukazovať na to, že kvalifikácia „superstar" je dnes na Slovensku cennejšia a cenenejšia ako diplom jadrového fyzika či lekára čeľustnej špecializácie. Nie sme priateľmi rôznych „ratingov a rankingov", názor na čokoľvek u nás si najradšej robíme sami, a tak isto si myslíme, že mnohí z nás sú dostatočne „kompetentní" zhodnotiť či už vývoj verejných financií, spoľahlivosť tej-ktorej banky alebo mieru obľúbenosti konkrétnej politickej strany. Ak by to tak nebolo, boli by sme naozaj iba ovce. Čo možno aj ktosi chce. Ale jednému takému najnovšiemu „zisteniu" celkom veríme. Aj keď teda – mysleli sme si už roky, že s tým niekto príde skôr. Nuž, aspoňže teraz...

Agentúra ARRA (Akademická ratingová a rakingová agentúra) zverejnila konštatovanie, že „z našich škôl vychádza priveľa prevzdelaných ľudí, pre ktorých potom nie je uplatnenie na trhu práce". Čítajúc toto zistenie či záver sme sa nechtiac pousmiali, pretože len nedávno sme čítali vyjadrenie rektora jednej z našich vysokých škôl – tej naozaj „lepšej" (nechcem mu ublížiť zverejnením jeho mena). Jeho magnificencia smutne poznamenala, že z našich vysokých škôl dnes vychádzajú absolventi, ktorých úroveň vzdelania a najmä poznania nedosahuje ani len to, čo bolo samozrejmosťou pre niekdajších absolventov klasických gymnázií. A keď by sme na to išli z druhej strany – ak sa ktoľvek s vysokoškolským diplomom a nebodaj aj s iným titulom ako Mgr. hlási kdekoľvek na inzerát o pracovnú pozíciu inzerenta, nemá šancu. Vysokoškolsky vzdelaný človek je u nás obrovská potenciálna hroz-

KOMENTÁR

ba. V štátnych firmách a na úradoch napríklad pre nevysokoškolsky (ne) vzdelaného úradníka, pod ktorým by sa hneď zatriasla stolička či trafika, ak by ho prijal. V súkromných firmách zas vysokoškolák predstavuje subjekt náročný na finančné ohodnotenie. Nerozhodujú jeho vedomosti, ale potenciálna možnosť oprávneného dopytu po slušnej platovej triede. Česť výnimkám. Sám som niekoľkokrát pokusne poslal dve verzie životopisov a vždy uspel ten, na ktorom bolo maximálne stredoškolské vzdelanie. Mimochodom, je tragédiou, že práve v médiách majú vysokoškolskí odborníci (s logickou výnimkou masmediálnych všekomunikátorov) nulovú šancu. ARRA vo svojej správe konštatuje, že už aj titul „bakalár" je úplne zdegradovaný. Nuž, to sa dalo očakávať už vtedy, keď takúto možnosť, akýsi medzistupeň vzdelania, ktosi (ne)zodpovedný zaviedol do praxe. Dnes nám bakalári pracujú už hádam aj v živočíšnej výrobe pri kydaní hnoja, a to sú ešte radi, že zohnali niečo také. A kto ešte nie je bakalár, nech beží za súdruhom Žinčicom... Veď takú nižšiu vysokú máme určite v každom okrese, na mnohých miestach Slovenska už aj po dedinkách a viem o jednej aj na lazoch. V každom prípade na „dvojzložkový plat" to postačí...

Hm, stredné školy? Ten, kto ju ešte nemá, musí predsa byť, prepytujem, debil alebo „spoluobčan". Ozaj, pozrel si niekto na našich ministerstvách údaje a štatistiky o zamestnanosti podľa dosiahnutého stupňa vzdelania? Na Slovensku má zamestnanie iba 14,6 desatín percenta ľudí s vysokoškolským vzdelaním, ktoré získali – na Slovensku. Priemer Európskej únie je však 46,6 desatín percenta, teda „iba" trikrát vyšší. A skutočne ani vysokoškolské vzdelanie nie je potrebné na to, aby sme mohli usúdiť, že buď máme málo pracovných príležitostí pre vzdelaných, alebo priveľa „vzdelaných" ako takých. Alebo oboje. Ak je niečoho priveľa, je to inflačné. To znamená, stráca to cenu. Ak je inflačné vzdelanie, potom nemá zmysel vzdelávať sa. A to sa nám už naši naozaj vzdelaní a rozhľadení predkovia, neraz aj svetoznámi, musia krútiť vo svojich hroboch. Štatistika či úvahy o cene či hodnote vzdelania nie sú až také dôležité. Je tu aj ekonomická stránka paradoxu rýdzo slovenského. Ministerstvo školstva každoročne zalamuje rozpočtovými rukami nad tým, že nemá peniaze na školy, a Slovenská republika na skutočnú vysokoškolskú a akademickú vedu vynakladá ročne iba smiešny zlomok toho, čo je bežné v okolitých civilizovaných krajinách. To naozaj musíme hľadať tak dlho a zložito rozumné riešenie?

Liberál Kňažko za prezidenta

Eva ZELENAYOVÁ

Súkromná spravodajská televízia urobila v nedávnych voľbách do vyšších územných celkov veľkú službu verejnosti. Prvú adventnú nedeľu predstavila prvých dvoch kandidátov na úrad prezidenta. Účasť Radoslava Procházku v diskusnej relácii nebola prekvapením, skôr ním bol druhý respondent – Milan Kňažko. Len čo oznámil svoju kandidatúru, už bol na obrazovke.

Kde inde než na stránkach matičného periodika by mala zaznieť veľká výhrada voči kandidatúre tohto herca. Veď to bol práve on, ktorý počas ministrovania v rezorte kultúry ohrozoval existenciu Matice. Bol to on, kto zmenou zákona pripravil národnú ustanovizeň o Slovenskú národnú knižnicu, a bol to on, kto tvrdo kádroval autorov matičnej ročenky Slovensko v roku 2001, keď sa Matica usilovala vytvoriť alternatívu voči ročenke Inštitútu pre verejné otázky, programovo koncipovanej na politické ciele. Počas jeho pôsobenia v kresle ministra kultúry

POZNÁMKA

existovali zoznamy nežiaducich autorov a v periodikách s finančnou podporou rezortu sa nesmeli ich mená objaviť.

Zatiaľ nemá dostatok podpisov. Už jedna veľká kauza Slovensko postihla, keď sa Kňažko tváril, že jeho novovzniknutá Demokratická únia má dostatok podpisov. A po prešetrovaní hárkov sa zistilo, že to nie je pravda. Ibaže strana bola už v parlamente a namiesto toho, aby za podvod pykala, stala sa vítaným nástrojom v boji proti vtedajšej vláde. Dokonca s medzinárodným dosahom, veď ešte bolo čo na Slovensku privatizovať. Medzinárodné spoločenstvo to dávalo bez škrupúľ najavo a časť slovenskej politickej elity sa dala do jeho služieb. Aj Kňažko.

V prvej verejnej diskusii ako zvyčajne útočil tento kandidát na post hlavy štátu na emócie. Obhajoval november 1989, ktorý vraj nemôže za to, že sa mnohým žije ťažšie. „To nespôsobil november, ale ďalšie a ďalšie voľby," povedal. Obvinil teda občanov za to, že volili zle? Veď aj on bol súčasťou politiky po roku 1989 a nie nevýznamnou. Riadil rezort diplomacie i kultúry. Aj jeho občania volili. Podľa neho vraj akoby sa znovu vkrádalo do nášho života to, čo je známe z bývalého režimu. A nebol to práve on, ktorý využíval metódy bývalého režimu na umlčanie názorov, čo mu nepasovali?

Kňažko po novembri 1989 pobudol vo viacerých politických stranách, až sa napokon vyprofiloval na liberála. Liberáli sú dnes vo svete populárni, žiaduci a podporovaní. Najnovšou globálnou agendou liberálov je presadenie rodovej rovnosti. V praxi to znamená, že dieťa sa nenarodí ako muž či žena, ale v neskoršom veku si vyberie pohlavie. A vzhľadom na existenciu homosexuálnych manželstiev sa v niektorých krajinách západnej Európy nepoužíva termín matka a otec, ale rodič číslo jeden a číslo dva. Proti tejto filozofii sa ozvali i slovenskí biskupi v pastierskom liste. Kňažkova kandidatúra vracia Slovensko do epochy, keď sa v spoločnosti presadzovala zmena. Aj v súčasnosti sa začína boj o zmenu. O zmenu slovenskej národnej kultúry. A to by bola oveľa väčšia prehra než fakt, že sme v tej prvej stratili ekonomickú podstatu svojej existencie.

AKO BOLO, ČO BOLO

Tri živé vianočné spomienky

Peter VALO

V čase blížiacich sa Vianoc som si spomenul na tri príbehy. Prvý s titulkom Svedectvo Karolíny Rosenzweigovej pred dvadsaťročím opísala redaktorka Mirka Križanová v Novom Slovákovi. Pani Karolínu v Žiline zastihla správa, že sa pripravujú transporty Židov. Okresný náčelník a Katolícka jednota žien jej napísali žiadosť o výnimku. Poslali ju s ňou do Bánoviec, kde šla za predsedníčkou Katolíckej jednoty žien, ktorá ju odviedla na faru k Dr. Tisovi. Prezident si prečítal žiadosť a povedal: „Kópiu žiadosti, ktorá je mnou podpísaná, si dobre ulož. Originál si nechám zatiaľ u seba." Ešte v tú noc prišiel do Žiliny fonogram, že jej udeľuje výnimku. Keď bol po vojne Dr. Tiso vo väzení, pani Karolína sa mu chcela poďakovať, ale ju k nemu nepustili. Pri článku zverejnili faksimile dokumentu, ktorý vlastnoručne podpísal prezident Jozef Tiso...

S pilotom Petrom Horváthom som sa stretával pri písaní knižky Slovenské eso a ruský cár. Porozprával mi, ako dezertoval krátko pred začiatkom sovietsko-nemeckej vojny. Zajali ho Maďari, ktorí ho vydali Nemcom do Viedne. Keďže ešte nebol vojnový stav, hrozilo mu na Slovensku dvanásťročné väzenie. Minister obrany Ferdinand Čatloš sa bál, že mu nepotrestaná dezercia na začiatku vojny zdemoralizuje armádu, a žiadal exemplárny trest. Rozsudok znel: „Odsudzuje sa k trestu smrti povrazom."

Stalo sa však čosi, s čím minister nepočítal. Do trestného listu napísali: „Prezident republiky svojím rozhodnutím zo dňa 4. októbra 1941 pozmenil omilostením odsúdenému Petrovi Horváthovi trest smrti povrazom na trest doživotného ťažkého žalára, zostreného na konci každého polroka pôstom." Dr. Tiso svoj názor nezmenil napriek intervenciám ministra a Nemcov.

Na Vianoce mal držať Peter Horváth v leopoldovskom väzení pôst. Dozorca Štefan Kršiak sa ho opýtal, či vie opraviť rádio. Keď väzeň zavrtel hlavou, povedal: „Doma sa mi pokazilo rádio a nik mi ho nevie opraviť. Len poďte!" U Kršiakovcov rádio hralo ako divé. Štedrovečerný stôl bol plný. Na prikázaný „vianočný pôst" u dobráckeho dozorcu nezabudol niekdajší leopoldovský väzeň nikdy...

Štefana Kršiaka stretol Horváth v päťdesiatych rokoch. Dozvedel sa, že ho po vojne zavreli v Pankráckej väznici v podmienkach, o akých sa jemu počas vojnovej Slovenskej republiky v Leopoldovskej väznici ani nesnívalo.

Desiatnika ašpiranta Vincenta Tomášeka zastihol august 1944 v armáde generála Malára na východnom Slovensku. Po vyhlásení povstania prešiel do Banskej Bystrice. Keď mesto obsadili Nemci, ktosi prestrihol telefónne drôty. Dňa 27. decembra 1944 zaistili vojaci SS-Hauptsturmbandfuhrera Dr. Heussera desať ľudí. Okrem Vinca Tomáška boli medzi nimi Viliam Furdík, Pavel Ruttkay, Eugen Riečanský, Ondrej Kožlej, Imrich Peník, Peter a Eva Novotní, Dr. Viktor Čársky, Václav Vaško a Ľudovít Nábielek. Dr. Heusser dal vyhlásiť, že ak sa vinník neprihlási, budú na Silvestra verejne zastrelení na banskobystrickom námestí.

Spomínanú udalosť opísal v knižke Desať rokov v slovenskej politike – život v piatich režimoch aj Dr. Ján Balko, ktorý sám šiel s touto informáciou za prezidentom, ktorý zakročil ešte v ten večer. Poprava sa nekonala. Keď sa za komunistického režimu pán Tomášek len zmienil o tom, kto mu zachránil život, vyhodili ho z roboty.

Redaktorka Nového Slováka Miriam Križanová sa stretla so živou pani Rosenzweigovou v roku 1992. Môj dobrý priateľ Peter Horváth zomrel pred niekoľkými rokmi. Vincent Tomášek, ktorému tiež zachránil život prezident Jozef Tiso, žije v Senci. Nuž, šťastné a veselé priatelia... A v čase Vianoc si spomeňte radšej na tých, čo vám pomohli, ako na tých, čo vám otrávili život.

SEBAOBRANA

Obyvateľov mesta Levice nedávno vystrašila správa o údajnom prisťahovaní sa neprispôsobivých občanov z košického Luníka IX na miestny Ladislavov dvor. Tamojší primátor Štefan Mišák však správu o možnom presťahovaní neprispôsobivých ľudí z Košíc do Levíc dôrazne dementoval s tým, že v tejto súvislosti s nikým nerokoval a mesto s tým nemá nič spoločné. „Zvažujem podanie trestného oznámenia na neznámeho páchateľa za šírenie poplašnej správy," uviedol primátor Levíc.

Podoby strachu

Podľa fámy na sociálnych sieťach sa vraj mali do Levíc na Ladislavov dvor prisťahovať tisícky Rómov, pre ktorých mesto údajne pripravovalo aj zavedenie elektriny. Primátor Levíc hovoril o nebezpečnej manipulácii s obyvateľmi mesta a sám reagoval aj prostredníctvom sociálnej siete: „Primátor mesta dostal e-mailovou správou ospravedlnenie od neznámeho páchateľa, ktorý šíril poplašnú správu na sociálnych sieťach. Keďže sa týka tento čin nielen primátora mesta, ale všetkých Levičanov, rozhodli sme sa ju zverejniť. Veríme, že sa podobné prípady už nebudú opakovať a dotyčná osoba skôr, ako niečo zverejní alebo začne šíriť medzi verejnosťou, si aj overí pravdivosť informácií!" Toľko stanovisko mesta Levice.

„Šírilo sa po Leviciach, že sa blíži nasťahovanie rómskych občanov do Ladislavovho dvora. Bojíme sa Rómov. A pravdupovediac, mňa táto informácia vystrašila k smrti. Som mladý a Rómov sa neskutočne bojím. Bolo to skratové konanie, za ktoré sa hanbím a ospravedlňujem," uviedol následne autor stránky založenej na sociálnej sieti v e-maili adresovanom primátorovi. Zároveň potvrdil, že stránku zrušil, konto vymazal a primátora poprosil o nepodanie trestného oznámenia. Nuž, strach má veľké oči. Ale veci okolo sťahovania Rómov z košického Luníka majú aj iný rozmer.

Samotní obyvatelia konkrétnych domov demolovaného sídliska sa boja, kde strávia zimu. Na náhradné ubytovanie zväčša nemajú nárok. Splnomocnenec vlády SR pre rómske komunity Peter Pollák rokoval o veci s primátorom mesta Richardom Rašim. Pollák vyjadril presvedčenie, že „mesto Košice pri vysťahovaní užívateľov bytov na ulici Hrebendova dodrží všetky ustanovenia právneho poriadku SR a medzinárodného právneho poriadku tak, aby poskytlo ochranu práva na primerané bývanie ich obyvateľom. Upozorňujem na to, že vysťahovaním užívateľov bytov sa mesto Košice problému s obyvateľmi v extrémne nepriaznivej sociálnej situácii nezbaví. Presunie ho len do inej lokality", konštatoval splnomocnenec. Samosprávy by podľa neho nemali vyrábať zo svojich obyvateľov ďalších bezdomovcov. Potrebné je riešiť bytovú politiku osôb, ktoré sa ocitnú v hmotnej núdzi, komplexne a prakticky využívať možnosti sociálneho bývania. No veď iste...

Úrad splnomocnenca vlády pre rómske komunity tiež deklaroval, že rešpektuje autonómne rozhodnutia samospráv vykonávané v záujme občana pri dodržaní zákonných postupov. Nútené vysťahovanie však označil za zásah do základných ľudských práv každého dotknutého jednotlivca. Toto však ľudí, ktorí zničili kedysi funkčné bytové domy a teraz posilnili zástup košických bezdomovcov, strachu z dlhej zimy nezbaví...

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

Súvislosti zvolenia M. Kotlebu do funkcie sa nedajú nevidieť – sú očividné

Strašiť extrémizmom je nezmysel

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Asi najhlúpejšia mediálna manipulácia o akomsi „fašizme" Stredoslovákov po zvolení M. Kotlebu za predsedu Banskobystrického samosprávneho kraja (BB SK) bola argumentácia tým, že veď predsa okolie Banskej Bystrice bolo kedysi centrom antifašizmu. Obviniť dnešných obyvateľov kraja, ktorí nedávno volili „akosi inak, než by sa patrilo", z inklinovania k extrémizmu, je ten absolútny a najsprostejší extrémizmus!

Vrcholom všetkého bolo, keď v relácii verejnoprávnej RTVS večer 5. decembra v rámci štvrtkového neskorého posedenia Pod lampou (s najväčšou tmou) niektorí diskutujúci prirovnávali zvolenie M. Kotlebu za predsedu BB SK k nástupu Hitlera k moci v Nemecku. To už by sa azda aj dalo označiť za šírenie poplašnej správy! Vedenie RTVS už vari konečne prehodnotí vysielanie relácie, ktorá bez štipky plurality neobmedzene chrlí z obrazovky manipulácie a dezinformácie...

■ KVAPKA ZA KVAPKOU...

Odhliadnuc od toho, že najmä tí, ktorí sa zrazu preľakli a začali okolo seba strašiť, je dobre, že nastal huriavk. Aj napriek ich mediálnym psychotickým výstupom sa totiž ukazuje, že antifašizmus má na Slovensku dnes aj podobu túžby ľudí po živote bez opätovnej diskriminácie väčšiny menšinou. Kedysi bola väčšina okupovaná skutočnou fašistickou menšinou. Dnes je to dosť inak. Nemá to rasové základy, na slovenskom území to bol v súvislosti nielen s Rómami, ale s akoukoľvek asociálnou kastou vždy sociálny problém. Ak kriminalitu menšiny nerieši štátna moc, bude horšie. Ak to platení štátni úradníci neberú vážne, po výbuchu bude neskoro sociologicky a „rôznologicky" analyzovať, prečo na to doplatili nevinné obete. Pomaly kvapka za kvapkou tu narastá rieka nespokojnosti, ktorá sa môže zmeniť na záplavovú vlnu. Nikto nebude osobne zodpovedný, lebo to bude akési „prekvapkanie". A takáto vlna dokáže spláchnuť aj celý systém, ktorý zabudol pozerať sa do zrkadla.

Kto je tu vlastne zodpovedný za narastajúcu chudobu, beznádej a s tým spojenú kriminalitu? Ak toto nevie vláda, voliči jej to oznamujú hoci aj zvolením M. Kotlebu do vysokej funkcie. Veru, voliči. To sú tí, ktorých nikto nepotrebuje a nevníma, pokiaľ ich nezačne potrebovať. Vtedy už však môže byť neskoro, ako sa práve nedávno ukázalo. Majú svoju skrytú moc a vedia ju prejaviť nevyspytateľne. Ak sa im veci verejné nepáčia, budú to robiť tak často a dlho, až sa raz zmenia pomery v mocenských štruktúrach. Ale vari to ozaj dnešní voliči sú tí nespratní akože fašisti, náckovia, extrémisti?! Nie sú to skôr tí, ktorí im berú nádej v riadnu spoločnosť?!

■ AKO INDE A INAK

Pripomeňme si pre budúcnosť zopár faktov z nedávnej minulosti. Médiá po celej Európe i v zámorí sa venovali Slovensku v súvislosti s voľbami do samosprávnych krajov len v jednej súvislosti. Bolo to zvolenie M. Kotlebu za predsedu BB SK.

Napríklad taký denník Washington Post nepíše o strednej Európe veľmi často, o Slovensku takmer vôbec. To, že denník nezaznamenal návštevu premiéra Roberta Fica v Bielom dome, ale volebný úspech Mariana Kotlebu publikoval aj s následnými komentujúcimi prvkami o nastupujúcom neonacizme na Slovensku, netreba azda nikomu vysvetľovať... Načasovanie publikovania článku z Washingtonu v rekordne krátkom čase po zverejnení výsledkov z Banskej Bystrice azda nebude dané iba tým, že rezidenti usadení na našom území rátali aj s možnosťou Kotlebovho úspechu. Na rozdiel od platených analytikov slovenských politických strán. Ľavica aj pravica tu dostala knokaut od podceňovaného, ostrakizovaného a očierňovaného chlapa, ktorý sa vynoril „z ničoho", niečo nasľuboval (ako všetci politici pred ním), ale zároveň odhalil pravdu, ktorú iní politici nechceli vidieť – a čuduj sa svet – aj zvíťazil. Zatiaľ len regionálne, ale tým asi neskončil...

Podceňovanie kohokoľvek takzvanými štandardnými politickými stranami svedčí len o ich úpadku a neschopnosti vnímať skutočný stav spoločnosti. Hra na ľavicu a pravicu sa skončila. Kade-tade v Európe sa okrem snahy o skutočne slobodné občianske participovanie na tvorbe zmysluplných zákonov (pozri Island, Nórsko, Nemecko) presadzujú aj kedysi (po druhej svetovej vojne) nepredstaviteľné zoskupenia. Slovensko je v tomto panoptiku zatiaľ iba pannou, ktorá prišla o venček. Prznitеľom nie je M. Kotleba, ale mašinéria arogantov, ktorá mu to umožnila. Voliči, ktorí boli dať hlas Kotlebovi, vyjadrili svoj protest proti stavu, s ktorým nesúhlasia. Asi nenašli inú možnosť. A to je veľký výkrik. Takéto výkriky búrajú piliere moci, ktorá sa stala až príliš sebaistou...

■ SKRYTÉ SÚVISLOSTI?

No a čo okrem Kotlebu v rámci Slovenska môžeme vidieť inde v Európe ako zrkadlo arogancie tzv. štandardných politických strán? V Grécku, zmietanom sociálnymi výbuchmi, príslušníci neofašistickej strany Zlatý úsvit zavraždili populárneho rapera. Vo Fínsku, ktoré je vzorom sociálnej starostlivosti a tolerancie, strana Naše Fínsko v tamojšom parlamente vyhlasuje program za vystúpenie z EÚ. V Maďarsku strana Jobbik chce všetko lepšie (jobb), ale len pre roduverných Maďarov.

Predseda holandskej ultrapravicovej Strany slobody (PVV) Geert Wilders pozval šéfku francúzskej pravicovej strany Národný front (FN) Marine Le Penovú na stretnutie, ktoré sa konalo v novembri v priestoroch holandského parlamentu. S predstaviteľkou francúzskej krajnej pravice diskutovali o plánoch na vytvorenie koalície nacionalistických strán pred budúcoročnými európskymi voľbami. Voľby do Európskeho parlamentu sa budú konať koncom mája. Nešlo o Wildersovu prvú ponuku smerom k európskym nacionalistickým stranám, lebo o podobný prístup sa usiluje aj smerom k flámskemu separatistickému hnutiu Vlaams Belang z Belgicka, Lige severu v Taliansku či Strane nezávislosti Spojeného kráľovstva (UKIP), podobne ako aj k pravicovej populistickej strane Švédski demokrati (SD).

Zástupcovia všetkých spomenutých politických zoskupení majú jedno spoločné: sú legálne volení, ich názory nevyhovujú moci a sú označované za extrémistické. Ich fungovanie v parlamentoch členských krajín EÚ nebýva predmetom článkov denníka Washington Post... Takže, čo je to vlastne ten extrémizmus?

Úprimný vinš, ktorý pohladí

Drahoslav MACHALA

Koniec roka býval u nás doma pokojný. Mamička Mária piekla koláče, môj zamilovaný makovník. Pritom si spievala obľúbené pesničky, ktoré si občas počas jazdy autom po Slovensku spievam, aby som cítil jej blízkosť... Čas predvianočný bol ten, keď sme sa v bošáckej pálenici dostali na rad a s otcom sme tam priviezli svoj kvas. Bol som dospievajúci chlapec, ale otec už ma bral za chlapa, a tak som celú noc spolu s ostatnými zemanmi zo Zemianskeho Podhradia a s Bošáčanmi koštoval viaceré druhy slivovice. Najskôr ste si priniesli za káru dlhších polien, naliali vám kvas do veľkého medeného kotla a medzitým dakomu už po druhý raz prepálili 97-percentnú vodku na slivovicu. Najlepšie vekmi overené stupne boli 51 a pol až 52 percent. Slivovička: tá písala. Medzitým som celú noc počúval zaujímavé chlapské príbehy: niečo z prvej vojny, čo rozprávali ešte pamätníci Piavy ujčíčko Guláň-Zámečník, ale aj náš ujec Kusenda, ktorý bol známy rozprávač a najmä výmyselník.

V predvianočnom čase sa ľudia stíšili, nemuseli ich k tomu vyzývať ani katolícky dekan, ani luteránsky farár – ľudia vedeli, čo sa patrí. Lebo mali mravy v krvi. Každý si potichu doma upratoval, s otcom sme išli do hory po stromček – zvláštne, že nikomu nechýbal, lebo ich v lese boli stovky...

No a potom sme už len vyčkávali na Štedrý večer. Najskôr sa o štvrť na šesť išlo do kostola. Sedával som s otcom Štefanom na Bošáckej strane.

O ČOM JE REČ

Zemania sedávali na strane od Zemianskeho Podhradia a Bošáčania na svojej strane. Môj otec bol síce rodák z Bošáce, ale keď sa priženil do Podhradia, už sa považoval za zemana. Len zvyk z mladosti, že sedával medzi kamarátmi na bošáckej strane, mu zostal. Otec spieval rád, hoci nemal hudobný sluch, ale ja som mu to cez Vianoce prepáčil. Bol to skvelý chlap: prísny a milujúci. Taký, aký má byť rodič. Už som sa tešil na vianočnú pesničku: Čas radosti veselosti / svetu nastal nyní / neb Bůh večný, nekonečný / narodil se z Panny... V mladosti sme my luteráni spievali ešte z Kralickej biblie, ale po roku 1968 prišli múdri vodcovia cirkvi a začali sme spievať v kostole po slovensky. Očarila ma najmä veta... neb Bůh večný, nekonečný... Rozmýšľal som a namáhal som svoju chlapčenskú hlavu, aby pochopila túto vznešenú a nedostižnú charakteristiku – aký je asi ten Boh večný a nekonečný. Rozmýšľal som nad tým – aký to teda musí byť duchovný obor, že nemá konca...

Štedrý večer som prežíval v našom evanjelickom kostole, kde na pavlači sedávala Adelka Ostrolúcka, ak bola cez Vianoce u strýka Gustáva Ostrolúckeho, a z pavlače sa na ňu pozeral nik iný než Ľudovít Štúr, ktorý bol práve na návšteve u svojho brata, nášho podhradského ev. farára Samuela Štúra. Nikto ma nemusel učiť vlastenectvu, dostával som ho do žíl na každom kroku. Úcte a láske k Slovensku ma učili moji skvelí učitelia Ľudovít Kaššovic, ktorý sa nebál ani za bývalého režimu rozprávať nám celú hodinu o Cyrilovi a Metodovi, a aj pán učiteľ dejepisu Dušan Dugáček, ktorý sa práve tento rok 19. 12. dožil v plnom zdraví osemdesiatky. Dostal som skvelých rodičov, dobrých súrodencov Ivana a Soňu, ktorí ma počas dospievania veľa naučili: Ivan láske k literatúre a Soňa láske k vážnej hudbe. Čas vianočný u nás doma býval pokojný. Skromnosť a pocit rodinnej idyly, no najmä bezpečie a istota domova.

Tak vám, drahí slovenskí rodáci, posielam tento vinš, ktorý pohladí. Posielam ho z mojej rodnej dedinky zo Zemianskeho Podhradia. Túžim po tom, aby bol nový rok 2014 rokom tichej pohody, ale aj dohody, že my Slováci vo svojom štáte, vo svojej vlasti nebudeme každému ustupovať! Odkazujem to najmä žoldnierom z RTVS! Každému Slovákovi súcemu na Slovo želám zdravie, lásku a vernosť vlasti. A tým, čo sa nevedia zmestiť do genderkože a chcú rozbíjať tradičnú slovenskú rodinu, odkazujem, že to nedovolíme. A ak bude treba, povieme to poriadne NAHLAS, ako sme to už ukázali v Košiciach. Konečne pastierskym listom prehovorili aj biskupi. Na rade môže byť aj stotisíc vlastencov ZA ŽIVOT A ZA NÁROD v centre Bratislavy. Neskúšajte našu trpezlivosť... Lebo naša slovenská pokora aj slušnosť má hranice i svoju mieru...

Úplatky predražujú podnikanie u nás o viac ako desať percent

Ako a čím prehradiť korupčné vody

Zhovával sa Ivan BROŽÍK – Foto: internet

„Zásadne zlepšiť stav podnikateľského prostredia možno iba vtedy, ak ho zjednodušíme. Čím je komplikovanejšie, čím väčšia džungľa to je, tým viac sa v jeho neprehľadných mútnych vodách a prítmí darí nekalým praktikám," povedal prezident Združenia podnikateľov Slovenska Ján ORAVEC pre Slovenské národné noviny. Aj keď sa teda pojem transparentnosť nerovná obsahu slova korupcia, treba o nich hovoriť a uvažovať ako o spojených nádobách. „Slovensko naozaj nijako nehviezdi, naše 62. miesto v rebríčku nás rozhodne nemôže uspokojiť," zdôraznil Ján Oravec a Slovenským národným novinám poskytol zaujímavý rozhovor o miere korupcie u nás.

● Čo teda môžu v tejto oblasti urobiť firmy?

Najjednoduchšie by bolo, keby neboli nútené podplácať. Lenže na to, aby nepodplácali, treba zmeniť celé prostredie, v ktorom sa doteraz korupcii darí. To sa dá urobiť niekoľkými spôsobmi. Jeden z nich, na Slovensku pomerne nový, je, že spoločnosti samé zakladajú protikorupčné nadácie, z fondov ktorých sa potom podporujú takzvané biele vrany. Druhá cesta vedie smerom otvorenej komunikácie podnikateľov s vládou, v ktorej budú navzájom konzultovať a presadzovať metódy a kroky znižujúce šance na korupčné konanie. No a potom ešte zostávajú aktivity na medzinárodnej úrovni.

● Kde asi v zozname priorít je téma korupcie na pôde medzinárodných organizácií?

Ak by som mal len vymenovať deklarácie, uznesenia či celé dokumenty, ktoré na tejto úrovni k tejto téme poznám, určite by sme na tom strávili aj pol dňa. Z pohľadu „biznisu" je najaktívnejšia Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj – OECD. Naše Združenie

Ján ORAVEC

podnikateľov Slovenska je vôbec prvou organizáciou súkromných podnikateľov na Slovensku po roku 1989 a ja z pozície jeho prezidenta koordinujem všetky zahraničné aktivity nielen nášho Združenia, ale aj zamestnávateľských organizácií, ktoré sme založili. OECD oznámila iniciatívu, zmyslom ktorej je „čistý biznis". Do tejto iniciatívy zapája aj vlády v snahe prijímať systémové riešenia. Dôležité je pripomenúť, že OECD zároveň aj monitoruje dosiahnutý pokrok. Môžem vám povedať, že kontrola misií OECD v jednotlivých krajinách určite nie je príjemným cvičením pre ich predstaviteľov. Je však nevyhnutná.

● Korupcia teda dávno nie je „len" eticko-morálny problém...

Ona predsa so sebou prináša celý rad ekonomických, sociálnych a politických problémov. Tie všetky by sme si mohli ušetriť, ak by naše prostredie bolo menej korupčné. Ale aby sme sa nebičovali len samí seba. Aj keď Slovensko dnes ešte stále musíme zaraďovať medzi korupčné krajiny, korupcia nie je niečo, čo sa začína a končí iba na našich hraniciach. Korupcia je problém všetkých krajín sveta. Rozvojových, rýchlo sa rozvíjajúcich, ale aj tých vyspelých. Kľúč k úspechu určuje jej miera, ktorá je niekde vyššia, inde nižšia. Nám ide o to, aby práve táto miera bola na Slovensku nižšia, ako v súčasnosti je.

● Takže čo spôsobuje korupcia...

Znižuje našu ekonomickú efektívnosť, znižuje vierohodnosť, napokon je tu konkrétny údaj. Podľa OECD nás stojí korupcia päť percent HDP ročne. To je šialená suma. Korupcia samozrejme zvyšuje náklady na podnikanie. Vedie k neefektívnemu nakladaniu s prostriedkami daňových poplatníkov, narušuje dôveru verejnosti, podkopáva základy právneho štátu a v konečnom dôsledku môže viesť k spochybneniu samotnej legitimity štátnej moci. Korupcia tiež spôsobuje vylúčenie nízkopríjmových vrstiev z možností, ktoré poskytuje verejný sektor.

● Používame slovo korupcia, ale hovoríme o úplatkoch.

Tie v priemere predražujú podnikanie na Slovensku o viac ako desať percent. To znamená, že každá desiata transakcia na Slovensku je predražená. Vinou úplatkov, nevyhnutných na jej uskutočnenie. Tie však v žiadnom prípade neznamenajú istotu, že ten, kto sa musel „angažovať", aj napokon svoj inak legálny ekonomický cieľ dosiahne. Inak povedané, nikdy neviete, či vás niekto nepreplatí. Korupcia deformuje samotný mechanizmus trhu. To je potom príčinou spomalenia ekonomického rastu, obmedzujú sa podnikateľské príležitosti a zámery.

● Platíme teda všetci bez ohľadu na to, či podnikáme.

O tom, kam majú ísť investície, sa neraz rozhoduje nie na základe toho, kde je miera ich návratnosti vyššia. Ale výrazne zaváži, kde tá investícia prinesie najväčšie obohatenie sa toho, kto o jej umiestnení rozhoduje. To je veľmi zlé kritérium pre investovanie. Lenže korupcia nie je iba vo verejnom sektore. Funguje aj v súkromnom. Je všade tam, kde sa pohybujú ľudia.

Korupcia je problém, ktorý má na Slovensku dlhé a pevné korene

Pokoj na protiúplatkárskom fronte?

Ivan BROŽÍK – Karikatúra: Peter GOSSÁNYI

Ak sa konštatuje, že v celej Európskej únii sa ročne „stratí" približne 120 miliárd eur – teda peňazí nás všetkých – len preto, že existuje čosi ako netransparentné podnikanie, potom sa nachádzame v alarmujúcom stave. No ak existujú indície, ktoré poukazujú na skutočnosť, že až tridsať percent podnikateľov na Slovensku bojuje s hydrou korupcie, a pritom sa to boja oznámiť či zverejniť, ide dokonca o trestný čin z najťažších – ohrozenie ekonomickej stability štátu.

Prezident Združenia podnikateľov Slovenska (ZPS) Ján Oravec však varuje: „Skutočnosť môže byť oveľa horšia ako uvedené percentá." Jeden z najbohatších podnikateľov na Slovensku, zakladateľ spoločnosti ESET, ktorá má pobočky po celom svete, a súčasne úprimný filantrop Miroslav Trnka odôvodňuje aktuálne založenie protikorupčnej nadácie slovami: „Naozaj sme prišli k záveru, že korupcia je jeden z najpálčivejších problémov našej spoločnosti zvlášť v období, v ktorom bojujeme s finančnou a hospodárskou krízou a jej dôsledkami na našu ekonomiku." Trnka nepolitizuje, ako na Slovensku býva zvykom, ale koná. Lebo cíti, že „korupcia nám všetkým znižuje životnú úroveň", ktorá by rástla oveľa rýchlejšie, ak...

■ PODMÝVANIE ZÁKLADOV

Apatia v boji proti korupcii spôsobuje eróziu samotných základov ekonomiky Slovenska. Obrovský objem finančných prostriedkov, ktoré sa pohybujú mimo legálnych finančných koridorov, je hrozba, ktorú treba začať brať naozaj vážne. Naproti tomu – kvalitné podnikateľské prostredie je dôležitý predpoklad na ekonomický rast a zamestnanosť. Žiaľ, naozaj hodnoverný obraz o stave podnikania, ktorý je síce iba odhadom, ale odhadom na základe poznania samotných podnikateľov, vypovedá prinajmenej o stagnácii. Podporujú to aj mnohé zistené čísla štatistického úradu alebo Eurostatu či už o vývoji zamestnanosti, nezamestnanosti, príjmov, priemernej mzdy a ďalšie.

■ REBRÍČKY VARUJÚ

Podľa Jána Oravca, prezidenta ZPS, by pre nás malo byť alarmujúce nielen to, že okupujeme spodné priečky rebríčka a že zaostávame za najlepšími krajinami sveta (Hongkong, USA a Švajčiarsko), ale najmä to, že výrazne zaostávame aj za niektorými našimi susedmi, najmä za Českou republikou a Poľskom. Poľsko dokonca kraľuje na najvyššej priečke prehľadu transparentnosti krajín V4 z hľadiska prieskumu, ktorý robila nedávno európska centrála Transparency International. Pre rast Slovenska a následné zlepšenie nášho postavenia v podobných rebríčkoch je už niekoľko rokov potrebné urobiť takmer to isté ako v uvedených štátoch. Teda konsolidovať verejné financie, inak tiež znížiť deficit aspoň na tri percentá hrubého domáceho produktu. Štátny rozpočet pre rok 2014 optimisticky pripúšťa možnosť, že na budúci rok by deficit mohol klesnúť až na úroveň 2,85 stotín percenta HDP. Slovensko musí zvýšiť flexibilitu na trhu práce, pokračovať v reforme justície, a predovšetkým práve v znižovaní alebo eliminovaní korupcie.

Bohužiaľ, vláda medzi svoje top priority v programovom vyhlásení podnikateľské prostredie nezaradila. Tento nedostatok sa môže aspoň čiastočne pokúsiť kompenzovať ministerstvo hospodárstva tým, že si definuje ambiciózne ciele pri skvalitňovaní podnikateľského prostredia, ktoré je jeho najdôležitejšou kompetenciou. „ZPS je pripravené tento cieľ nielen pomôcť definovať, ale aj sa podieľať na jeho napĺňaní," povedal krátko po nástupe vlády Roberta Fica prezident ZSP Ján Oravec.

■ NIČ NEZASTIERAŤ

Korupcia a klientelizmus je vážny problém, ktorý má na Slovensku dlhú tradíciu a hlboké korene. „Nebudem sa tváriť, že nemáme na Slovensku problém s klientelizmom a s korupciou," vyhlásil predseda vlády Robert Fico ešte na aprílovom stretnutí s predstaviteľmi Francúzsko-slovenskej obchodnej komory v Bratislave. Je zarážajúce, že slovenskí podnikatelia samotní prejavujú najmenej ochoty verejne sa zapojiť do boja proti korupcii a netransparentnosti. To nie je domnienka, ale zistenie, ku ktorému sa dopracovala v novembri Nadácia Pontis. Slovenské pamiatky a kultúra, vzdelávanie a životné prostredie sú totiž najhlavnejšie oblasti, ktoré firmy podporovali v minulom roku. Je to chvályhodné a patrí im za to verejná vďaka. Transparentnosť a boj proti korupcii však podporovalo len minimum spoločností. Vyplýva to z Filantropickej mapy Slovenska, ktorú vytvorila práve Nadácia Pontis v spolupráci s oslovenými firmami. Pritom Pontis má objektívne právo vyjadriť sa k téme. Nadácia založila Fond pre transparentné Slovensko, cieľom ktorého je podpora transparentnosti, zdravého podnikateľského prostredia a systematické znižovanie korupcie.

Pri zakladaní štátu som nebol, len pri jeho rozkrádaní.

REFLEXIA

Skorumpovali aj korupciu...

Korupcia na Slovensku je faktom. Treba sa ňou vážne zaoberať. Treba ju odhaľovať, exemplárne trestať a postupne vytláčať za mantinely slušnej spoločnosti. Najmä však nemalo by sa o nej klamať či dokonca účelovo zavádzať.

V miere korupcie sme piatou najhoršou krajinou v EÚ. Podľa svetového rebríčka vnímania korupcie od Transparency International skončilo v roku 2013 Slovensko na 62. mieste zo 177 hodnotených krajín.

V celosvetovom rebríčku zostavenom Tansparency International je toto umiestnenie piatym najhorším výsledkom spomedzi krajín Európskej únie a vôbec najhorším medzi krajinami V4. Dovedna sa hodnotilo 176 krajín. Horšie ako Slovensko skončilo z krajín EÚ iba Rumunsko, Taliansko, Bulharsko a Grécko. Celkovo „najčistejšou" krajinou je podľa rebríčka Nový Zéland, potom Dánsko a Fínsko. Naopak, najskorumpovanejší je Afganistan, Severná Kórea a Somálsko. Podľa Gabriela Šípoša z Transparency International Slovensko vláda Roberta Fica vraj nenapĺňa protikorupčné očakávania voličov...

„Štátne firmy a inštitúcie sú naďalej obsadzované stranícky," povedal pre SME tento aktivista. Kuriózne je, že ani denník, ani jeho respondent, dokonca zastrešujúci inštitúciu, ktorá má transparentnosť v názve, sa nezmienil o tom, čo oficiálne publikovala česká agentúra ČTK. Toto je presný citát: „Na Slovensku sa podľa rebríčka organizácie Transparency International opäť zhoršilo vnímanie korupcie, a to štvrtý rok po sebe. Medzi 183 štátmi, ktoré boli tento rok hodnotené, Slovensko kleslo na 66. miesto z minuloročnej 59. priečky. Vláda Ivety Radičovej mala pritom boj proti korupcii ako jednu zo svojich hlavných priorít..."

Je zjavné, že agentúra vydala správu počas vlády Ivety Radičovej, ktorá, ako vieme, prišla po prvej vláde Roberta Fica. A zo správy logicky vyplýva, že korupcia sa počas premiérkinej vlády zhoršila, ak ju porovnávali s obdobím jej predchodcu v úrade. Mimochodom: „Úrad vlády SR zdôrazňuje, že vláda Roberta Fica ... od volieb nemá za sebou žiadny korupčný škandál. Hodnotenie z dielne TIS preto len potvrdzuje, že jej slovenská pobočka ... dlhodobo politizuje a znevažuje značku, pod ktorou pôsobí," vyhlásil riaditeľ tlačového a informačného odboru Úradu vlády Erik Tomáš. Čo sa toho týka, korupcia ako slovo je odvodená od latinského corrumpere, teda od slova s významom kaziť. Niet čo dodať...

Ján ČERNÝ

POZNÁMKA

Na Ukrajine stále rezonuje, kam má krajina patriť: k Rusku alebo bližšie k Európe? Otázky identity a širšieho geopolitického miesta v rámci postsovietskeho priestoru stále nie sú doriešené. Sú na ne protichodné pohľady a Ukrajina si tým zápasom musí opakovane prejsť. Vôľa Ukrajincov ísť na Západ je silná, ale tradície hovoria skôr za Rusko. Nová situácia po páde železnej opony zas za Európu...

Ukrajinská revolta

Podstatnejším sa však javí to, čo hovorí ekonomika. Ekonomické väzby Ukrajiny s Ruskom s pádom železnej opony nepadli. Kyjev dlhuje Moskve iba za plyn miliardu dolárov a hlboké hospodárske prepojenia sú všade. Trochu nerozmyslene prezident Janukovyč pripravoval zmluvu s Bruselom a svitlo mu až po stretnutí s ruským prezidentom Putinom. Kyjev potrebuje miliardy dolárov, Brusel ponúka iba milióny. Rozdiel by Ukrajinu mohol položiť na lopatky. Okrem toho v prípade priblíženia sa k Bruselu by Ukrajina musela liberalizovať ceny, najmä plynu a ropy, čo by nevyhnutne splodilo nekonečné rady žobrákov. Rady protestujúcich v Kyjeve vidia prekážku na ceste do Európy v osobe prezidenta Janukovyča. Ide však skôr o uvedomenie si potenciálneho kolapsu ukrajinskej ekonomiky.

Demonštrujúci chcú prosperujúci štát v Európe, cestu k nemu vidia však príliš jednoducho. Tá cesta je, zdá sa, v nedohľadne. Grécky príklad ich vôbec neodstrašuje. Nevidia ani to, aká veľká nezamestnanosť je u ich najbližšieho suseda – na Slovensku. Stratiť ruský trh a nezískať únijný, to nie je podstúpenie rizika, ale hazard. A tak v posledných fázach rokovaní ukrajinského prezidenta Janukovyča s Úniou išlo o to, kto ponúkne viac. Dá sa celkom rozumieť tomu, že jeho posledné licitovanie – 150 miliárd eur – Únia neakceptovala. EÚ má problémy s Gréckom i Portugalskom a spol. Európa nie je v najlepšej kondícii a to, že Moskva ju prevážila, ju hnevá.

Podľa premiéra Fica Európska únia je do seba taká zamilovaná, že je presvedčená o tom, že nič lepšie na svete neexistuje. Teraz jej hrozí, že jej bude konkurovať euroázijský zväz pod kuratelou Moskvy, stvorený z postsovietskych republík. A Ukrajina v ňom má hrať kľúčovú úlohu. Treba sa pozrieť na to, aké ponuky kto dal, ale aj na zníženie ceny plynu pre Ukrajinu, objem pôžičky, ktorá bude poskytnutá z druhej strany, či na projekty, ktoré boli Ukrajine ponúknuté. Rusko zasiahlo ekonomicky – dokonca aj blokádou ukrajinskej čokolády...

Ukrajina mala šancu začleniť sa do Európy prednedávnom. Tandem Juščenko a Tymošenková bol jasným lídrom oranžovej revolúcie. Ani nie po roku sa však rozhádali a oranžový dvojzáprah sa rozpadol. Ani terajší euromajdan nemá jasných politických lídrov. Proeurópsky naladeným Ukrajincom ide viac o protest proti politickému systému než o podporu opozície. Prekáža im aj opozícia, pretože po oranžovej revolúcii úplne zlyhala a ľudí sklamala. Ukrajina tak zostáva rozdelená na Východ a na Západ. No demonštrantov v Kyjeve neubúda...

Peter JÁNOŠÍK

Edičná iniciatíva Matice slovenskej a Slovenskej ekonomickej spoločnosti

Medzinárodné súvislosti slovenského dvadsaťročia

Dušan D. KERNÝ – Sken knihy: autor

Dve desaťročia sociálno-ekonomického rozvoja Slovenskej republiky je nevyhnutné dať do medzinárodných súvislostí a do nových podmienok vnútorného rozvoja. V porovnaní nielen s minulým, ale najmä terajším medzinárodným prostredím a riešením problémov mnohých multietnických štátov predstavuje delenie čs. federácie a vznik dvoch samostatných štátov svetový unikát. Okrem iného to konštatoval na základe svojej diplomatickej praxe Ing. Ladislav Lysák, DrSc., hlavný redaktor práve vydávaného zborníka zo spoločnej konferencie Matice slovenskej a Slovenskej ekonomickej spoločnosti (NEZES).

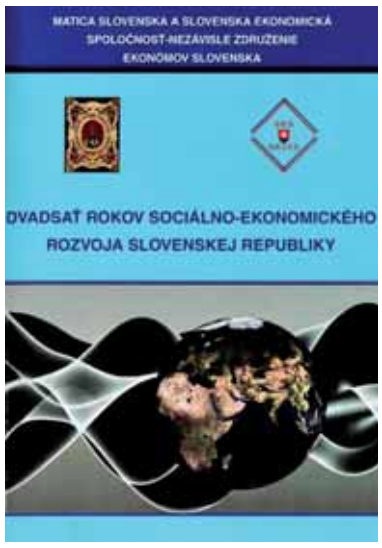

Predseda Matice slovenskej Marián Tkáč pripomenul potrebu rázneho slova – programu na zmenu neuspokojivého stavu na Slovensku. Veď ak porovnávame dvadsaťdva štátov menších ako naša krajina, mnohé z nich nie sú v takom stave ako my – neriadime svoje hospodárstvo, iba robíme pokusy riadiť ekonomiku štátu. Okrem iného musíme reagovať na výrazné etnické zmeny na slovenskom vidieku, ktorým sme sa doteraz neprispôsobili. Jedným z kľúčových problémov je aj starostlivosť o zachovanie pôdy. Slovensko má kapacitu vyrobiť potraviny pre desať miliónov ľudí, ale stojíme pred problémom obnoviť – aj s pomocou fondov EÚ – obrábanie pôdy, a to aj ako prostriedok zastavenia vyľudňovania vidieka. Pritom oba problémy sa dajú v konečnom riešení spojiť, konštatoval predseda MS M. Tkáč. Zdôraznil, že pre Maticu je to osobitne dôležité, lebo jej základňa je najmä na vidieku, mimo hlavného centra štátu.

■ PREMÁRNIME ŠANCE

Konferencia, na ktorej predstavili analýzu Matice slovenskej a Slovenskej ekonomickej spoločnosti (NEZES), sa konala na pôde Národnej banky Slovenska. Docent Ing. Martin Greš predstavil pôsobenie Slovenskej republiky v medzinárodných vzťahoch a v medzinárodných organizáciách. Spoluúčasť Slovenska na realizácii politík Európskej únie v menovej a fiškálnej oblasti, prepojenosť domácich a európskych verejných financií rozobral Ing. Ondrej Barič. Osobitne cenný vklad predstavoval jeho pohľad na aktuálne najvýznamnejšie príjmy Slovenskej republiky – sú nimi príspevky EÚ na politiku súdržnosti a spoločnú poľnohospodársku politiku, priame platby poľnohospodárom, program rozvoja vidieka. Na druhej strane významnú časť zdrojov však Slovensko odvádza do spoločného rozpočtu EÚ. Je to napríklad časť príjmov z DPH, odvod založený na vývoji hrubého národného dôchodku, colné príjmy a iné. Zjednodušene povedané, od čerpania fondov závisí, či prostriedky, ktoré platíme priamo, dostaneme následne postupne vo forme vyčerpaných eurofondov. Pritom pri dvoch veľkých medzinárodných, globálnych krízach – finančnej a dlhovej – sme vyčerpali doteraz len okolo polovice predpokladanej sumy – vyše jedenásť miliárd eur, kým v poplatkoch sme odviedli sto percent. To všetko vplýva na ekonomiku Slovenska. Musíme jednoznačne v odbornej i laickej verejnosti presadiť pôsobenie – tlak na uskutočnenie cieľov eurosystému, ktorého sme členom – a to je: dosiahnuť vysokú úroveň zamestnanosti a udržateľný a neinflačný rast.

■ STRATÉGIA VODY

Širokospektrálne súvislosti malo vystúpenie výraznej osobnosti Slovenska a vodohospodárskej autority Júliusa Bindera. Ten okrem iného poznamenal, že veľkým a ťažko riešiteľným problémom tohto tisícročia je popri chudobe, AIDS, globálnom otepľovaní, zápase o ovládanie sveta a terorizme práve pitná a úžitková voda. Túto problematiku dal do konkrétnych väzieb s vývojom na Slovensku. Poukázal vecne nielen na nečinnosť slovenskej politickej scény, ale aj na nekompetentné zásahy do vodohospodárskej problematiky v tých samosprávach a tými volenými predstaviteľmi, ktorí na to nemajú nijakú kvalifikáciu. Dožadoval sa, aby sa k odborným vodohospodárskym záležitostiam vyjadrovali odborníci a aby sa odborné stanoviská neignorovali. Veľmi jednoznačne v tejto súvislosti upozornil na alarmujúce medzinárodné príklady, na premyslenú stratégiu zahraničnej politiky susedných štátov pri autonomizácii oblastí, ktoré majú zásadný význam tak pre otázku pitnej a úžitkovej vody, ako aj kľúčový vodohospodársky a národohospodársky význam pre SR. Presvedčivo ukázal, ako je téma vody pre Slovensko životne dôležitá.

■ VÝZVA PRE BUDÚCNOSŤ

Do aktuálneho politického, právneho, národného a medzinárodného rámca zasadil problematiku konferencie a publikáciu Dvadsať rokov sociálno-ekonomického rozvoja Slovenskej republiky, vydanú v Martine Maticou slovenskou, doc. JUDr. Peter Rusiňák, PhD., z Kancelárie prezidenta SR – jeden z odborných recenzentov publikácie. Konferencia a predstavenie matičnej publikácie vyvrcholilo prijatím všeobsiahlej Druhej výzvy kompetentným – pracujme pre slovenský národ a všetkých občanov Slovenskej republiky. K téme sa ešte vrátime.

Dohoda vo svetovom obchode sa dotýka najmä projektu Európska únia – USA

Aktuálne nebezpečné transatlantické tajnosti

Dušan D. KERNÝ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

„Po prvý raz v dejinách našej organizácie sme dosiahli dohodu výhodnú pre svetový obchod, výhodnú pre všetkých.“ Na indonézskom Bali to vyhlásil na konci prvej dekády decembra generálny riaditeľ Svetovej obchodnej organizácie (WTO) Roberto Azevedo. Podľa ekonomických komentárov európskej tlače ide o historickú dohodu výhodnú pre liberalizáciu svetového obchodu, ktorú dosiahla organizácia, kde nadobudli mnohé rozvojové ekonomiky sebavedomie a ukázali hranice aj inde vo svetovej politike neobmedzovaným USA.

Rokovania sú označované za prelom aj preto, lebo v rôznych podobách trvali od roku 2001, a ich cieľom je zjednodušiť a zrýchliť colné procedúry, uľahčiť ich a zlacnieť, a tak i znížiť vplyv byrokracie a korupcie, zvýšiť podiel technológie a logistiky tak, aby sa pomohlo aj obchodu vnútrozemských štátov. Dohoda znamená pre svetovú ekonomiku odhadom prínos približne štyristo miliárd US dolárov znížením obchodných nákladov o 19 – 15 percent a až jeden bilión v podnetoch na zvýšenie obchodu, vytvorenie stabilného obchodného prostredia a zvýšením možností a príťažlivosti pre zahraničných investorov. Aj keď jej text nie je úplný a má nadobudnúť presné právne znenie do 31. júla 2014, jeho hlavné zásady, podstata je odhlasovaná a nebude sa meniť.

■ JEDNA Z NAJVÄČŠÍCH

Význam dohovoru pre štáty Európskej únie spočíva v tom, že zásady WTO majú celosvetovú platnosť, prijali sa na zasadaní predstaviteľov 159 štátov sveta, kým chystaná transatlantická dohoda medzi Európskou úniou a USA zvyšok sveta, vrátane najrozvíjajúcejších a najsebavedomejších ekonomík a štátov, vylučuje. Dohodu WTO prijali síce po dlhých rokoch rokovania, ale transparentne. Dohoda USA – EÚ obsahuje mnoho nejasností, nerokuje sa o nej verejne, mnoho zostáva utajeného, a pritom má ísť o jednu z najväčších obchodných dohôd na svete. Dohoda EÚ – USA by sformovala spoločný hospodársky priestor osemsto miliónmi obyvateľov.

■ HANDLIARSKY PAKT?

Je mimoriadne znepokojujúce, že z pohľadu občana je tento projekt, ktorý má zblížiť USA a Európu, akoby tajný, je o ňom málo informácií, verejnosť prakticky o ňom nevie nič alebo málo, dokonca do celej záležitosti a do postupu rokovaní nie je zatiahnutý ani len Európsky parlament. Mimo rámec rokovania sa ocitli aj občianske, sociálne, spotrebiteľské organizácie a tie, ktoré sa zaoberajú ochranou životného prostredia – teda „tie organizácie, ktoré sú v každej demokratickej spoločnosti s funkčnou demokraciou jej korektívom – na druhej strane prístup k dokumentom, ktoré nie sú verejnosti prístupné, má výlučne šesťsto expertov pochádzajúcich prevažne z oblasti podnikovej, hospodárskej sféry“, konštatuje ekonomická príloha rešpektovaného nemeckého denníka Sueddeutsche Zeitung v komentári pod titulkom Nebezpečné tajnosti. Komentár v ňom okrem iného hovorí, že v mnohom ide o to, zaručiť akoby „konský kšeft“ – viac moci pre priemysel výmenou za menej občianskych práv pre spotrebiteľov.

Nový maďarský základný zákon – danajský dar pre národnosti

Noty pre prispôsobivého tanečníka

Matej ŠIPICKÝ – Foto: (mrs)

Širšie maďarské spoločenstvo prejavuje pramalý záujem o národnosti, ktoré žijú v Maďarsku. Podľa premiéra Viktora Orbána sa dvojakým občianstvom diskriminácia v rámci Karpatskej kotliny zlikvidovala. Dvojaké ponímanie národa – etnický a politický – spôsobuje veľa zmätkov. Národností sa nikto nespýtal, či súhlasia s takou národno-zjednocujúcou politikou, ktorá generuje konflikty s ich materskými národmi. Menšiny nezvyknú byť v centre pozornosti, ak neprejavujú politické ambície alebo s nimi nemajú domáce či zahraničné politické elity svoje zámery. Slovenské národné noviny sa vo svojich vydaniach už viackrát zaoberali témou postavenia a asimilácie slovenskej menšiny a jej reálnych politických práv.

Na drobné a silne asimilované národnosti Maďarska by sa jednoducho mohlo zabudnúť, lebo ambície majú vlastne len na pokojné spolunažívanie s väčšinovým obyvateľstvom. Veľká politika si ich napriek tomu všimla. Až natoľko, že ich obdarovala aj osobitným zákonom. Za túto legislatívu sa nezasadili samy, ale im ju darovali...

■ PEKNOSLOVNÁ PREAMBULA

Čomu môžu národnosti v Maďarsku ďakovať za túto ústretovosť? Oficiálne politické zdôvodnenie je rozpísané takmer na celej jednej strane preambuly. Z nej sa dozvedáme, že na základe pokrokových tradícií maďarských dejín, vzhľadom na to, že Maďarsko berie na seba zodpovednosť za problematiku domácich menšín, vzhľadom na medzinárodné záväzky... atď., a pod... Maďarsko pomocou tohto zákona poskytuje ochranu národnostiam a zabezpečuje podmienky na používanie ich jazykov, pestovanie ich kultúry, napomáha realizáciu ich kultúrnej autonómie a garantuje právo na samospravovanie ich spoločenstiev.

Sú to realistické dôvody a šľachetné ciele. Lenže niektorí odborníci sa domnievajú, že nie sú tam uvedené všetky motívy tvorcov zákona. Azda vznikol preto, lebo sa ozvalo zlé svedomie väčšinového národa. Za stopäťdesiat až dvesto rokov maďarizácie sa národnosti v Maďarsku dostali na okraj existenčnej priepasti. Táto asimilačná tradícia sa, samozrejme, v úvode zákona nespomína. Skeptici, alebo ak chcete realisti, však tvrdia, že národy nezvyknú mať kolektívne zlé svedomie, najmä nie tie hrdé národy, medzi ktoré ten väčšinový v Maďarsku nepochybne patrí. Takže motiváciu treba hľadať inde.

■ ŽEBY KALKULÁCIE?

Podľa niektorých skeptikov v pozadí obdarúvania národností zákonom môžu byť aktuálne politické úvahy. Národnostné menšiny (od 1 januára 2014 národnosti) vzbudili záujem vysokej maďarskej politiky preto, lebo na nich sa dá ukázať okolitému svetu, najmä však susedným štátom, aká by mala byť menšinová politika u nich. Národnosti v Maďarsku sú na to ideálne, keďže sú lojálne a s veľmi oslabeným národnostným povedomím, čo zaručuje, že sa uspokoja aj s takými právami, aké dostanú. Zaručene nespôsobia maďarskej politike v zahraničí nepríjemnosti a už vôbec nie pri jej úsilí presadiť v regiónoch svoju predstavu o uplatňovaní kolektívnych práv príslušníkov národnostných menšín. Výroky niektorých politikov z čias, keď sa prvá verzia menšinového zákona schvaľovala v maďarskom parlamente, na takéto konštatovanie oprávňujú. Ako sa hovorí: na tango treba dvoch. Ľahko sa tancuje s prispôsobivým partnerom.

■ DISKRIMINÁCIA ZA PLOTOM

Zaujímavé je, že napriek zvýšenej pozornosti vysokej politiky širšie maďarské spoločenstvo prejavuje len veľmi slabý záujem o tunajšie národnosti. Väčšina občanov si vlastne ani neuvedomuje, že niektorí ich spoluobčania nie sú príslušníkmi maďarského národa. Národnostná, alebo menšinová otázka je v slovníku maďarskej spoločnosti synonymom problematiky etnických Maďarov žijúcich v susedných štátoch. Na území Maďarska, teda v povedomí väčšinovej spoločnosti, neexistujú národnostné problémy. Diskriminácia je len u susedov – za plotom. V tomto kontexte je potom absolútne opodstatnený výrok, ktorý odznel na desiatom plenárnom zasadaní Stálej maďarskej konferencie (MÁÉRT): podľa maďarského premiéra Viktora Orbána sa dvojakým občianstvom zlikvidovala diskriminácia v rámci Karpatskej kotliny. Tuším, že mal na mysli diskrimináciu etnických Maďarov ako údajne jedinú alebo poslednú, dodnes trvajúcu diskrimináciu v celom karpatskom regióne. Takáto formulácia naznačuje, že ostatné ústrky, ak vôbec boli, sa už dávno vyriešili.

■ DOKONALOSŤ SAMA...

V Maďarsku určite neexistuje nijaká a už vôbec nie národnostná diskriminácia, veď tu schválili menšinový zákon, ktorý sa akurát zdokonaľuje. Z hľadiska väčšinových politikov situácia je príkladne dobrá, neexistujú vážnejšie problémy, dobre fungujúca kultúrna autonómia garantuje nielen zachovanie identity, ale aj zveľaďovanie národnostnej kultúry... Pozrime sa však na postavenie menšín inakšie, nie zhora, ale zdola – cez základný maďarský zákon. Ten zmenil názov krajiny, už nie sme občania Maďarskej republiky, ale Maďarska. Nová krajina má základný zákon diametrálne odlišný od ústavy starej krajiny. V ňom sa na národ kladie väčší dôraz ako v predošlom texte ústavy. Treba mať pritom na zreteli, že v maďarčine sa pojem národ používa vo viacerých podobách. Napríklad národ môže byť etnický a politický. Do etnického národa patria všetci Maďari bez ohľadu na to, či sú občania Maďarska alebo sú občanmi iných štátov. Odborným slovníkom – všetci etnickí Maďari tvoria etnický maďarský národ (Maďarstvo). V tomto kontexte sa zvykne spomínať trinásť- až pätnásťmiliónový maďarský národ v Karpatskej kotline. Politický národ tvoria občania štátu bez ohľadu na ich etnickú príslušnosť. V tomto ponímaní do maďarského národa nepatria etnickí Maďari žijúci v iných štátoch Karpatskej kotliny, len tunajší, a okrem nich patria doň aj domáci etnickí Nemaďari, teda tunajšie národnosti, napríklad tunajšia slovenská menšina. Aj my sme členmi maďarského politického národa, nie však príslušníkmi maďarského etnického národa.

■ DOJMY A POJMY

Dvojaké ponímanie národa spôsobuje veľa zmätkov, lebo politici ich často pletú vo svojich výrokoch. Horšie je, že ani tvorcovia zákonov nedbajú na to, aby ich texty boli presné. Novela novej, podľa maďarského premiéra najmodernejšej a najpokročilejšej ústavy (základného zákona) v Európe je dobrým príkladom, aké zmätky môžu z toho vzniknúť, ak sa nerozlišuje politický a etnický národ. Slovo národ sa v texte zákona hojne vyskytuje, ale bez prívlastkov. Takže čitateľ nevie, kedy ide o politický a kedy o etnický národ.

Maďarský národ spomínaný v preambule – presnejšie v takzvanom národnom vierovyznaní základného zákona, za osud ktorého berie na seba zodpovednosť maďarský štát – je asi ten etnický, lebo zahŕňa v sebe všetkých Maďarov žijúcich kdekoľvek vo svete. Národnostné menšiny sa tam spomínajú ako mimonárodné, ale rovnoprávne štátotvorné spoločenstvá. Preambula teda definuje maďarský národ na etnickom základe, nie na politickom.

Lenže ten istý zákon v iných paragrafoch používa tú druhú, politickú verziu pojmu národ. Povedzme tie, ktoré hovoria o národnom záujme Maďarska ako štátu. Alebo v paragrafoch hovoriacich o úlohách maďarského štátu v zjednocovaní národa (toho etnického) ponad štátne hranice. Takže medzi záujmy a úlohy štátu, teda politického národa, patrí starostlivosť o zachovanie národného povedomia etnických Maďarov aj v susedných štátoch, podporovanie ich autonomistických snáh a zjednotenie celého, trianonskými hranicami rozštiepeného Maďarstva. A to všetko aj za cenu, že s takými cieľmi nebudú súhlasiť susedné štáty.

Autor je predseda Vedeckej rady Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku.

Slováci sa preslávili dvomi disciplínami, v ktorých ich nikto nikdy neprekonal, iba ak sami prekonali seba navzájom – a to je drotárstvo a naivné maliarstvo. Symbolom toho druhého je Kovačica v Srbsku vo Vojvodine. Ohlas tohto umenia je mimoriadny a patrí k svetovým raritám. Konštatoval to člen výboru Matice slovenskej Stanislav Bajaník na prvom predstavení tvorby Márie Hlavati-Pavelka (1955) a jej dcéry Márie Hlavati-Krišan. Podujatie zorganizoval Dom Matice slovenskej v Bratislave a jeho riaditeľka Daniela Suchá.

Kovačická výnimočnosť

Prítomný srbský diplomat Miloš Šostič zdôraznil tradične dobré vzťahy medzi Slovákmi a Srbmi, veľmi dobrý rozvoj vzájomných medzištátnych vzťahov, ako aj úsilie srbského štátu podporovať menšiny: „Vo Vojvodine žije asi šesťdesiattisíc Slovákov, ktorí si uchovávajú svoje zvyky, vierovyznanie, svoj jazyk a usilujeme sa im pomáhať rôznymi programami pomoci a podpory. Keď sa v Srbsku povie Kovačica, každý vie, že ide o Slovákov, že ide o insitné umenie.“ Bolerázová z D MS v Bratislave rámcovala, že matka a dcéra Hlavati sú vlastne už štvrtou generáciou insitných umelcov v Kovačici. Je to teda tak miestna, ako aj rodinná tradícia, matka a dcéra každá svojím osobitým príspevkom rozvíjajú tematiku, dominantnými symbolmi jednej sú tekvice, druhej slnečnice a romantizujúci pohľad na dedinský život, prácu na poli, vidiecky život a obyčaje. Práve typický jas, okúzľujúce, podmanivé, sálajúce teplo zo zdanlivo nekončene sa opakujúcich motívov zdôraznili viacerí prítomní, medzi nimi aj bývalý veľvyslanec SR v Srbsku Igor Furdík. Prítomná insitná maliarka Mária Hlavati-Pavelka, ktorá začala maľovať vo svojich štyridsiatich piatich rokoch, podčiarkla, že Dom Matice slovenskej v Bratislave jej usporiadal prvú výstavu na Slovensku, a úprimne poďakovala za túto možnosť..

Dušan D. KERNÝ

Slováci žijúci v Írsku sa môžu každý rok tešiť na akcie, ktoré pre nich okrem iných pripravujú Folklórny súbor Ostroha a Kresťanská komunita. Z Vianočného koncertu a Katarínskej veselice sa v priebehu rokov stala tradícia. „Koncert sme sa rozhodli so zábavou spojiť preto, aby sme sa mohli zabaviť všetci spolu v jeden deň, keďže v minulosti sa dátumy našich akcií často zhodovali,“ povedala Silvia Kruková z FS Ostroha.

O krajanoch v Írsku

Aj toto je dôvod, prečo sa tento rok lístky neušli všetkým, ktorí mali záujem. Dvesto lístkov, ktoré boli k dispozícii, organizátori predali už za dva týždne. Ich množstvo záviselo od kapacity priestoru, ktorý sa organizátorom podarilo objednať. „Myslím si, že tu zohralo rolu viacero faktorov. Na jednej strane akciu spoločne organizujú dve komunity so širokou základňou členov a na strane druhej naša komunita naposledy organizovala zábavu pred rokom, keďže sme tento rok vypustili tradičné fašiangy aj majáles,“ spresnila Katarína Gierlová z Kresťanskej komunity a dodala, že asi preto veľa ľudí neváhalo si kúpiť lístok hneď. No napriek záujmu obe komunity ešte neuvažujú nad prípravou reprízy. Pretože je to organizačne, aj finančne náročné.

FS Ostroha a Kresťanská komunita zorganizovali prvý spoločný program v priestoroch dublinského divadla The Tivoli Theatre 16. novembra. „Tento rok to bude iné, väčšie. Bude to mať pečať kultúry, folklóru, spevu a hudby. Bude to niečo nové, takže veríme, že to ľudia ocenia a zabavia sa dosýta,“ sľubovala K. Giertlová. Na akciu pozvali aj predstaviteľov zastupiteľských úradov rôznych krajín v Írsku. Katarínska zábava sa tento rok uskutočnila už po ôsmykrát. A vianočný koncert sa prvýkrát odohrá v divadle. „Aby sme neporušili tradíciu, rozhodli sme sa urobiť ešte jeden Vianočný koncert tradične v kostole,“ dopĺňa S. Kruková. Tento je pripravovaný na 15. decembra a bude to v poradí jeho šiesty ročník.

Viktória MELICHEROVÁ

Slováci v Maďarsku, presnejšie Zväz Slovákov v Maďarsku (ZSM), uskutočnil v piatok 29. 11. 2013 (už tretiu v novodobej histórii) konferenciu s názvom: Ako ďalej, Slováci v Maďarsku?. Na ostatnej konferencii sústredili pozornosť najmä na otázky:

Plody slovenskej hrdosti

SLOVENSKÉ ŠKOLSTVO. Tamojší Slováci nemajú plnohodnotnú školu vyučujúcu v slovenskom jazyku. Práve preto sa zameriavajú na zachovanie, prípadné rozšírenie výučby slovenčiny v aktuálnom školskom systéme. Potvrdilo sa, že rozhodujúcu úlohu zohrávajú kvalitné vzťahy s miestnymi samosprávami.

SLOVENSKÝ DORAST. Prežitie nielen v biologickom slova zmysle znamená kontinuita generácií. Aj Slováci v Maďarsku si to uvedomujú. Na konferenciách aj v spolkovom živote aktívne vytvárajú priestor pre „nástup“ slovenskej mlade. Pozoruhodná je iniciatíva ZSM v dlhodobo organizovaných táboroch slovenského jazyka pre mladých na Slovensku.

SLOVENSKÝ PODIEL na riadení vecí verejných v maďarskom štáte. Národnostný a volebný zákon Maďarska verbálne umožňujú slovenský politický a verejný život. Ich implementácia slovenskou menšinou je zložitá. Aj z tohto dôvodu Slováci vo verejných výmenách názorov venujú značnú pozornosť koordinovaniu svojho postupu. Aj preto, lebo vzťahy medzi slovenskou menšinovou samosprávou (maďarská špecialita kolektívnych národnostných práv) a občianskou organizáciou ako ZSM nie sú, jemne povedané na najlepšej úrovni.

VZŤAH K MATERSKÉMU ŠTÁTU. Tohtoročné vystúpenie predsedu Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí I. Furdíka a jeho následné diskusie potvrdili nielen slovnú podporu, ale aj ponuku konkrétnych riešení a najmä postupov pri zachovaní slovenskej identity v Maďarsku. Na konferencii sa zúčastnili aj zástupcovia Krajanského múzea Matice slovenskej s konkrétnymi ponukami spolupráce.

Účastníci sa potom presunuli do Budapešti, kde v kultúrnom centre Atillu Józsefa „svätili“ 65 rokov od založenia Zväzu Slovákov v Maďarsku. Ocenili najlepších z vlastných radov – tieto ocenenia dávajú len každých päť rokov. Ku gratulantom sa pridala aj Matica slovenská. Riaditeľ jej Krajanského múzea D. Zemančík odovzdal ZSM Zlatú medailu Matice slovenskej a ponúkol dlhodobú spoluprácu. Oslavy vyvrcholili vystúpením folklórneho súboru Železiar z Košíc.

Jozef SCHWARZ

Redaktori matičného týždenníka glosujú na udalosti bohatý rok 2013

Inventúra bez publikačného manka

V novinárskych zápisníkoch aj v redaktorskej pamäti vždy zostane čosi, čo sa žiada zverejniť, len medzi pravidelnými rubrikami sa na to akosi nenachádza priestor. A tak sme urobili inventúru, aby sme prekročili prah roka bez publikačného manka – každý za seba a všetci pre vás, našich čitateľov.

MATIČNÉ POUČENIA

Ak sa obzriem na uplynulý matičný rok, z množstva podujatí mi rezonuje tohtoročné košické, ale najmä matičné Svetové stretnutie Slovákov. Nebolo iba o Matici a o matičiaroch, ale patrilo najmä Slovákom zo všetkých kútov sveta. S odstupom času môžeme zhodnotiť a úprimne priznať, že zahraniční Slováci sa dôstojne podieľali na oslavách veľkého výročia príchodu svätých Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu, založenia Matice slovenskej, 20. výročia vzniku samostatnej Slovenskej republiky či storočnice Gorazda Zvonického. Práve storočnica tohto básnika, ktorú sme spoluorganizovali v jeho rodnej obci Močarany (dnes mestskej časti Michaloviec), nám môže byť vzorom aj do ďalších matičných aktivít na poli kultúry, literatúry či matičnej vedy. Inšpirovať sa môžeme aj folklórnymi nadšencami, ktorí do Košíc zavítali. Vystúpenia súborov zo Slovenska, Srbska, z Kanady, USA, Ukrajiny, Česka, Bulharska, Maďarska či Rakúska ukázali, že členovia folklórnych skupín – poväčšine mladí ľudia – majú folklór v krvi. Preto nie je iba slovenský, ale aj svetový. Zásluhou Svetového stretnutia Slovákov v Košiciach sme si však mohli všimnúť i nedostatky, z ktorých sa musíme poučiť a vyvarovať sa ich pri organizovaní podobných podujatí v budúcnosti. Mám na mysli dva veľkolepé koncerty vážnej hudby, ktoré by mohli byť dôstojným vrcholom akéhokoľvek podobného podujatia: premiéru symfónie pre tenor, bas a veľký orchester skladateľa Mirka Krajčiho s názvom Posolstvo Slova (skladateľa pri tvorbe tohto diela inšpirovalo práve pôsobenie svätých Konštantína a Metoda na našom území) a Verdiho Requiem. Nazdávam sa, že niečo podobné ešte na niektorom z našich veľkých matičných festivaloch chýba – namiesto „populárnych“ kapiel a žráčov peňazí.

Michal BADÍN

C+M SUPERSTAR

Bol som na jednom decembrovom samite Európskej únie. Denník veľkokapitálu Finacial Times označil za knihu a za autora roka Normadielo Europe. Kniha sa stala po poldruha desaťročí dostupná aj u nás, no v českom preklade. Sv. Cyril a Metod boli uvedení ako svätí mnohých národov – nie však Slovákov. To ma ohromilo. Davies bol profesorom v Oxforde, spomínaná publikácia sú objemné dejiny Európy. Zamlčanie Slovákov v súvislosti so sv. Cyrilom a Metodom ho v mojich očiach diskvalifikovalo o to viac, že bol čas sporu o umiestnenie súsošia v Komárne, teda na území Slovenskej republiky, a častovania Slovenska ako nacionalistického štátu. Z pohľadu uplynulého roka 2013 vidno, že sv. Cyril a Metod sú priam ako superstar aj u tých, čo predtým o nich mlčali. Na Slovensku sú samozrejmosťou štátnych osláv, zásluhou prof. E. Hrabovec aj medzinárodnej vedeckej konferencie a zásluhou TASR prenikla do mediálnej verejnosti skratka C+M – pod týmto znakom vydávali celý rok množstvo správ na tému sv. Cyril a Metod. Slovensko usporiadalo výnimočnú cyrilo-metodskú výstavu priamo vo Vatikáne, na mnohých miestach odzneli fantastické, strhujúce recitály Proglasu sv. Konštantína v staroslovenčine a v modernom preklade Dr. J. Felixa a Dr. V. Turčányho. Eva Kristinová, Jozef Šimonovič, nezabudnuteľná Ida Rapaičová – a na pôde Diplomatickej akadémie MZV SR či Hradu Viliam Turčány – na rôznych miestach strhli publikum slovami básne, umeleckým prednesom. Nebyť týchto umelcov, nebyť oného prekladu Felix/Turčány nevyšiel by v tomto roku zrejme ani zborník – básnický hold súčasných básnikov svätým bratom, spolupatrónom Európy. Ako hovorí prof. M. Homza: nijaká iná krajina, nijaký iný národ, nijaký iný jazyk, v nijakom inom štáte nemá Proglas také trvalé miesto ako na Slovensku, ako v slovenčine. Je neoddeliteľný od našich starých dejín a od slovenských dejín modernej doby.

Dušan D. KERNÝ

ÁNO, ALE VEĽMI POMALY...

Ak je v africkom Senegale minimálna hodinová mzda 0,37 eura, neznamená to, že na Slovensku si s 1,941 eura za hodinu žijeme nad pomery. V Nemecku totiž dosahuje minimálna hodinová mzda až 13,70 eura. Pritom táto krajina bola ešte v prvom štvrťroku v recesii, teda mala mínusový hospodársky rast. Na konci roka bude v pluse asi 0,4 percenta. Nuž a Slovensko na konci roka atakuje hranicu rastového indexu vo výške jedného percenta a v recesii vôbec nebolo. Čosi tu teda nesedí.

Nezamestnanosť v najsilnejšej ekonomike Únie (Nemecko) je 6,9 percenta a u nás 13,84 percenta (september 2013). A zo všetkých strán počúvame, že akékoľvek zvýšenie príjmov nášho obyvateľstva bude mať negatívny vplyv na zamestnanosť. Inak povedané, bude vykúpené hromadnými prepúšťaniami. Tak sa už prestaňme nechať klamať!

Naše poľnohospodárstvo už dávno nie je schopné plniť svoju výrobnú a dodávateľskú potravinovú podstatu a na druhej strane – v Únii niet mlieka, jeho cena v závere roka prudko stúpa. Zemiaky nikdy neboli také drahé ako v týchto dňoch, a pritom je to plodina, ktorá spoľahlivo živila celé generácie našich predkov, ktorým sa o nejakých dovozoch či o hypermarketoch ani len nesnívalo.

Kým Slovensko nezačne skutočne účinný boj s korupciou a s rodinkárstvom, dovtedy tu nič nebude fungovať podľa štandardných ekonomických pravidiel dopytu a ponuky, či už sa to týka pracovnej sily, jej hodnoty alebo výrobkov. Štátna správa je naďalej vyhradená pre straníkov, známych a priateľov, no pre odborníkov nepreniknuteľne uzavretá. To sa však týka všetkých vlád, ktoré sme mali a máme. Živnostníci, malí a strední podnikatelia financujú cez rastúce odvody nielen rozpočet, ale aj veľkých „hráčov“, mafiánov a dotujú náklady na sivú ekonomiku. Stredná vrstva, inteligencia, učitelia, lekári, vedci – prežívajú na okraji spoločenského záujmu. Takže áno, Slovensku sa v roku 2013 začalo dariť, ale...

Ivan BROŽÍK

ZNEVAŽOVANIE RODINY

Za najzávažnejší trend končiaceho sa roka považujem neutíchajúce útoky na rodinu. Aj keď slovenská vláda vo svojom programovom vyhlásení sa zaviazala vytvoriť „stabilný rámec sociálnej politiky pre istoty občanov, pričom za kľúčové považuje rodinu ako základnú bunku určujúcu kvalitu života a istôt občanov“, reálna politika sa odvíja úplne iným smerom. Vláda SR dokonca vytvorila inštitucionálny rámec na presadenie novej politiky v ponímaní ľudských práv, ktorý tradične chápanú rodinu stavia na okraj spoločnosti.

Na Ministerstve zahraničných vecí SR pracuje Rada vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť a na Ministerstve práce sociálnych vecí a rodiny SR Výbor pre rodovú rovnosť. Pod ich gesciou vzniká nová stratégia v ľudsko-právnej agende so zavádzaním prvkov rodovej (gender) ideológie. Do škôl prichádzajú nové učebnice, pripravené už z pohľadu rodovej nediskriminácie, alebo učebnice sexuálnej výchovy bezohľadne pošľapávajúce svet detskej nevinnosti...

Kým ešte pred dvadsiatimi rokmi sa Slováci jednoznačne prihlásili ku kresťanskému dedičstvu a spečatili ho v ústave, v súčasnosti sa ho s nevídanou ľahkosťou vzdávajú. Je preto prirodzené, že predstavitelia cirkvi zaujali stanovisko k týmto zvráteným tendenciám. Veď len ku rímskokatolíckej cirkvi sa u nás hlásia vyše tri milióny tristotisíc ľudí.

Zdá sa, že rok 2013 bol prelomový na ceste k zbaveniu sa vlastnej kultúry, aj identity. Dokonca ani verejnoprávny rozhlas nezaostáva v útokoch na veriacich. Robí tak najmä prostredníctvom vybratých glosátorov v rubrike Takže tak. Pre redaktora plateného z daní aj katolíkov však „ide o skupinku pravoverných, ktorej sa udialo, že sú katolíci...“.

Na Slovensko dorazili šokujúce zábery z Argentíny, na ktorých mladíci bránia katolícku katedrálu pred útočníkmi. Zábery na nahých či sporo oblečených ľudí, manifestujúcich svoju sexuálnu produkciu pred modliacim sa davom kresťanov, alebo na horiacu maketu Svätého Otca pripomínajú filmy z čias prenasledovania kresťanov v starom Ríme.

To chceme?

Eva ZELENAYOVÁ

O FENOMÉNE LENTILKOVO

Možno tým, že sa celý život motám okolo obrazov, a vari aj preto, že vyše tridsať rokov bývam v Petržalke, vyzvali ma novinárski kolegovia, aby som prispel do polemiky „o rozsypaných lentilkách“ – ako obrazne pomenovali stav, ktorý vzniká v tomto najväčšom sídlisku pri obnove tunajších socialistických panelákov a ich premene na krajšie kapitalistické, polystyrénom vyštafírované zatepláky. Aj som čosi povedal a napísal tam, kde by si to mohli kompetentní všimnúť. Ale nie, nestalo sa... Ako už býva u nás zvykom. Škrabák brechal a zatepľovači išli a idú ďalej po svojom! A tak sotva by sme našli včelín, zmrzlinársky pult alebo teplošský šatník, kde by to hralo pestrejšími farbami ako na Lúkach, Hájoch alebo v Ovsišti... Napísal som, že azda iba v Kocúrkove možno na jednom obytnom bloku použiť tri, štyri ,dokonca aj päť farebných a grafických riešení, ako je to práve tu. Potom som si uvedomil, že tento farebný cirkus či ošiaľ je takmer všade, v každej väčšej či menšej mestskej aglomerácii hocikde na Slovensku a, žiaľ, nasťahoval sa aj na náš vidiek, do doteraz pomerne farebne striedmych obcí. A už ani tam by sme nemuseli dlho hľadať príklady exemplárneho nevkusu a ukážkových gýčov. Zväčša ho sem udomácňujú tí, čo takto demonštrujú príslušnosť k aktuálnemu, tzv. zbohatlíckemu baroku, no na počudovanie aj naši počerní, zárobkoví azylanti, ktorí na Britských ostrovoch zarobia pár tisíc libier – neriešme, akým spôsobom –, vrátia sa (alebo ich vrátia), kúpia domce od gadžov a vyfarbia ich podľa svojho naturelu tak, ako je to pre nich príznačné – ako sme to kedysi mohli vídať na sukniach a šatkách cigánskych žien alebo teraz v Pavlovciach nad Uhom, kde pomenovanie Lentilkovo aj vzniklo...

Tuším, že som ešte k tejto prefarbenej téme pridal ľudovú múdrosť, že veľa dobrého škodí, a tiež skúsenosť, že po hodoch neraz býva bolenie brucha. Pripomínam, že tento fyziologický stav môže zapríčiniť aj pastva pre oči. Mám obavu, že po betónovej džungli – ako kedysi častovali Petržalku – nám hrozí džungľa farebná, rozrastená po celom Slovensku.

Emil SEMANCO

PÍSAŤ ZNAMENÁ HOVORIŤ

Ak bude niekto hodnotiť rok 2013 z hľadiska vydaných kníh a potichučky vynechá dianie na literárnej scéne, takpovediac zo zákulisia, vyjde mu priemerný rok s niekoľkými zaujímavými knihami, novými autormi a so stálicami, to všetko doplnené komerčne úspešnými trhákmi. Je kríza... Kto už by sa zameral na literatúru, keď máme desaťtisíce dôchodcov v pazúroch exekútorov. Takto sa pozerá mediálny priestor na spisovateľov. Na pomerne neškodných rojkov, ktorí namiesto toho, aby s vhodným podnikateľským zámerom a najmä so šikovnou protekciou robili biznis „za štátne“, sedia kdesi doma a smolia riadky. Tie krátke píšu básnici a dlhé prozaici.

Za vyše dvadsať rokov ponovembrovej éry ako keby čas neustále ujedal z pôvodnej vážnosti označenia „spisovateľ“. Rok 2013 nebol, čo sa pôvodnej tvorby týka, horší ako rok predošlý, no nijako prudko sa nevymykal ani v tom, že by bol diametrálne lepší. Vychádzali knihy, lepšie či horšie, prebehli literárne súťaže a ocenenia, zopár autorov a autoriek do literatúry vstúpilo a pár ich bohužiaľ navždy vystúpilo. No niečo sa predsa len udialo. Kým bývalý Domov slovenských spisovateľov v Budmerickom kaštieli nenápadne a pomaly mimo záberu médií opustene chátra, spisovatelia takmer prišli aj o svoju budovu na Laurinskej ulici. Takmer preto, že ešte nepadol definitívny ortieľ súdu a kšeftár, pardon, podnikateľ, má času dosť. Raz tá budova aj tak bude jeho. Ďalším konštatovaním môže byť to, že ani v roku s podozrivou trinástkou v označení sa ľudia od pera nedokázali spojiť a stále sa rozdeľujú na tábory pronárodné či kozmopolitné, na liberálov či sociálne cítiacich a tak ďalej... Niečo sa predsa len pohlo. V prípade Spolku slovenských spisovateľov sa spojila skupina ľudí, ktorí chcú označeniu spisovateľ vrátiť pôvodný a zaslúžený význam. Držme im palce, nech sa dobrá vec podarí.

Maroš M. BANČEJ

ZABUDNÚŤ NA VÝHOVORKY

Celý rok počúvame o zlej situácii Rómov na Slovensku aj inde v Európe. Kriminalita sa už nesmie v médiách uvádzať podľa príslušnosti k národnosti, ale je jasné, že napriek tomu nevymizne špecifická časť kriminality, spôsobená zlými sociálnymi podmienkami rómskeho etnika. Lenže naozaj netreba vidieť len to zlé. Zlepšenie života rómskych komunít je možné. Ukázali to pozitívne príklady nielen zo Spišského Hrhova a Smižian, kde integrácia prišla spolu s pracovitosťou a so zodpovednosťou tamojších Rómov.

Ako ďalej Rómovia bol názov konferencie, ktorú začiatkom decembra v Rožňave zorganizovala Rada mimovládnych organizácií Rómskych komunít (RMORK). Jej predseda Ladislav Richter uviedol, že zástupcovia tridsiatich siedmich zúčastnených rómskych organizácií nešetrili kritikou do vlastných radov. „Zhodli sme sa na tom, že takto to ďalej ísť nemôže,“ sumarizoval Richter.

Základným výstupom konferencie bola dohoda na vytvorenie platformy, ktorá má byť otvorená pre každého, kto má záujem a schopnosť pomôcť riešeniu rómskeho problému na Slovensku. „Chceme úzko spolupracovať so štátnymi a samosprávnymi inštitúciami najmä v regiónoch. Ďalším krokom má byť rokovanie za okrúhlym stolom v Bratislave. Tam by sa mali zúčastniť zástupcovia našich organizácií, ale tiež zástupcovia vlády, ministerstiev, splnomocnenec vlády pre rómske komunity.“ Podľa rómskej inteligencie je chybou, že na Slovensku nevychádzajú v súčasnosti nijaké noviny určené pre Rómov. „Zaviazali sme Rómske mediálne centrum v Košiciach, aby sa tejto problematike začalo venovať a od budúceho roka, aby takéto periodikum bolo k dispozícii,“ zdôraznil L. Richter.

V oblasti školstva sa chcú rómske mimovládne organizácie zamerať na pravidelnú školskú dochádzku detí už od predškolského veku. Tiež chcú dosiahnuť, aby rómske deti neboli automaticky presúvané do osobitných škôl, pretože tam z nich vyrastajú len poberatelia sociálnych dávok. Nuž azda sa ukazuje, že značná časť rómskych organizácií chce zodpovednosť za riešenie problémov zobrať do vlastných rúk.

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

Bratislavský magistrát pokračuje v predajoch verejného majetku – prečo?

Prospechársky boj o Kamenné námestie

Eva ZELENAYOVÁ – Foto: Maroš M. BANČEJ

Športoviská v Bratislave sú v ohrození. Magistrát predal pozemky, na ktorých stoja, a športové kluby nemajú peniaze na zaplatenie podnájmu. Do podobnej situácie sa môže dostať aj bratislavské Kamenné námestie, na ktoré si tiež brúsi zuby súkromník. Zatiaľ hlasovanie o jeho predaji v mestskom zastupiteľstve odložili. V akom stave je slovenská legislatíva, keď umožňuje predať verejné priestranstvá, pôdu pod verejnými športoviskami, pod kultúrnymi stánkami ako v prípade bratislavského PKO, dokonca námestie v centre mesta?

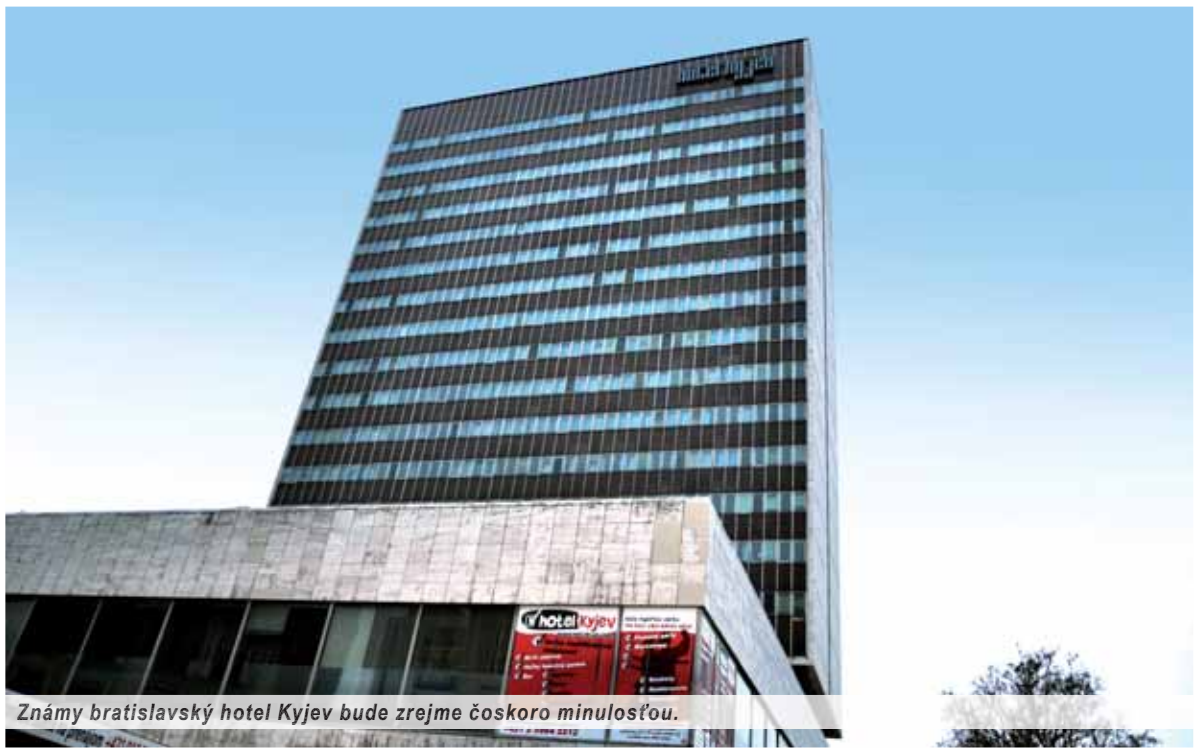

Známy bratislavský hotel Kyjev bude zrejme čoskoro minulosťou.

Kamenné námestie v súčasnosti je všetkým, len nie príjemným a vyhľadávaným miestom, akým by vzhľadom na svoju polohu mohlo byť. Prázdne kvetináče či celkom vyschnuté kríky v nich, rozbitá a špinavá dlažba, zopár domov bez ladu a skladu, zanedbané priestory v okolí kedysi reprezentačného hotela Kyjev poskytujú smutný pohľad. A situácia nie je lepšia ani v dotykovej zóne pod slávnym Manderlákom, kde dlhodobo zničená dlažba chodníka nikoho netrápi, aj keď tu reálne hrozí riziko úrazov. Ozdobou nie sú ani vzácne vykopávky, lebo ich prezentácia akoby uviazla v časoch reálneho socializmu.

Bratislava nepatrí len jej obyvateľom, je hlavným mestom štátu, a teda tí, čo o ňom rozhodujú, by to mali brať na zreteľ. Aby sme nemuseli vo svojom hlavnom meste platiť vstupné na jeho námestia...

■ PRIMÁTORSKÉ RESTY

Bratislava je neodmysliteľne spojená s menom Andreja Ďurkovského. Už v roku 1990 vstúpil do KDH a v politike na rôznych úrovniach a funkciách pôsobil až do roku 2010. V tom čase bol poslancom NR SR a z KDH vraj vystúpil preto, aby nepoškodzoval meno strany. Ibaže po dvadsiatich rokoch služby, ktorú v Bratislave mnohí politici a priaznivci KDH mali možnosť oceniť v podobe pridelených bytov alebo iných výhod, to bolo skutočne transparentné gesto. Ďurkovský však zanechal svoj rukopis aj na Kamennom námestí. Podľa vyjadrenia primátora mesta Milana Ftáčnika Ďurkovský predal podzemie námestia, v ktorom malo vzniknúť tristo garáží. V súčasnosti sa magistrát usiluje zrušiť túto zmluvu...

Priam špecifickou záľubou A. Ďurkovského bol predaj pozemkov pod verejnými stavbami. Či to bolo na nábreží Dunaja pod stavbami PKO alebo na Tehelnom poli pod športoviskami, všetky sa ocitli na súkromných pozemkoch. PKO chátra, developer sa domáha svojich práv. A vedenie bratislavského športového klubu AŠK Inter Bratislava, ktorému patrí napríklad Športová hala Pasienky i blízke tenisové kurty, sa od roku 2006 nevie dohodnúť na nájomnom s novým vlastníkom, súkromnou firmou Tesako. Za obdobie od roku 2006 pýta takmer milión eur. Môže niekto vôbec považovať developerov za dobrodincov, ktorí prídu zveľadiť mesto zadarmo?

■ ČUDNÍ ZÁCHRANCOVIA

Bratislavskí mestskí poslanci mali 24. októbra schvaľovať ďalší predaj lukratívneho mestského majetku – Kamenné námestie. Znalec ho ohodnotil na 1,785 milióna eur. To sa už dotklo viacerých ľudí a prišli s iniciatívou proti predaju námestia. Aktivisti z niekoľkých občianskych združení aj jednotliví odborníci sformulovali pre primátora M. Ftáčnika a poslancov magistrátu otvorený list. Nepáčilo sa im, že mesto chce námestie predať bez toho, aby malo jasnú predstavu o podobe investičných zámerov. O kúpu verejného priestranstva na Kamennom námestí s rozlohou takmer 3 600 štvorcových metrov prejavila záujem britská developerská skupina Lordship Real Estate, ktorá v súčasnosti vlastní hotel Kyjev a tri obytné domy v zóne námestia. O spoločnosť sa u britskej veľvyslankyne zaujímal autor projektu obchodného domu a hotela Kyjev architekt Ivan Matušík. Dozvedel sa, že britská ambasáda nemá informácie o spoločnosti Lordship a vo Veľkej Británii je neznáma (!).

Signatári výzvy Zastavte predaj Kamenného námestia dosiahli, že magistrát v októbri o predaji námestia nerokoval. Tento bod pod tlakom aktivistov riaditeľ magistrátu Rastislav Gajarský, ktorý návrh mestským poslancom predložil, stiahol z rokovania. Aktivisti súčasne dosiahli verejnú prezentáciu investičného zámeru, ktorá sa uskutočnila 25. novembra. Za účasti primátora mesta M. Ftáčnika a zástupcov spoločnosti Lordship.

Ftáčnik zdôvodnil predaj verejných priestorov námestia tým, že je zanedbané a že sa tam zdržujú bezdomovci. Ak by však povedzme Rím mal predávať priestory, kde sa zdržujú bezdomovci, musel by predať celé centrum. A ak by sa malo v Bratislave predávať všetko, čo je zanedbané, tak by museli predať aj lustre v Zrkadlovej sále magistrátu...

Kamenné námestie je skutočne zanedbané najmä však odvtedy, odkedy je majiteľom hotela developerská spoločnosť. Hotel je vydrancovaný, jeho okolie v žalostnom stave.

■ DIELO NIE JE DIELO

„Keď som pred päťdesiatimi rokmi robil projekt, vybral som dvoch najvýznamnejších českých autorov – Alicu Kuchařovú a Bohdana Mrázka, ktorí pre hotel urobili superdiela – veľkorozmerné tapisérie," povedal nám architekt Matušík a pokračoval: „Nedávno ma oslovili ľudia z Národnej galérie v Prahe, či neviem, aký je ich osud. Povedal som viem, stratili sa."

Vlastne celý hotel Kyjev sa vyznačoval atypmi. Od interiérov až po príbory... Dnes je doslova „vybrakovaný"!

Na riešenie Kamenného námestia boli v minulosti vypracované viaceré urbanisticko-architektonické štúdie od asanácie všetkých stavieb až po zachovanie všetkého jestvujúceho. No dosiaľ sa nezrealizovala ani jedna.

■ PÝCHA MESTA

V roku 1960 nastala zásadná zmena v spomínanom priestore podľa výsledkov urbanisticko-architektonickej súťaže. Námestie obohatili stavby obchodného domu Prior a hotela Kyjev, neuskutočnila sa však asanácia budov, ktoré podľa projektu mali byť likvidované. Naopak, niektoré stavby časom pribudli, iné boli nadstavené.

O tom, aký zámer s budovami hotela Kyjev a obchodného domu Tesco má developerská spoločnosť, svedčí rozhovor s bývalým manažérom spoločnosti Lordship Martinom Pilkom.

„Keď sa to všetko začalo," spomína architekt Matušík, „pán Pilka ma zavolal do hotela a oslovil ma: Pán architekt, aké torzo by sme mohli, podľa vášho názoru, ponechať na pamiatku týchto budov? Ja som tak trošku onemel a hovorím: Pán Pilka, to, žiaľ, nie je téma pre mňa. Vzápätí rázne vstal a povedal: Pán architekt, trafíte odtiaľ?"

Treba povedať, že autorský zákon v architektúre nechráni architektonické dielo, aj keby išlo o dielo výnimočných kvalít. V našom prípade bola stavba obchodného domu zaradená medzi také architektonické skvosty 20. storočia, akým je Opera v austrálskom Sydney.

Podľa autorského zákona je architektonické dielo definované takto: „Architektonickým dielom je najvšeobecnejšie architektonické zobrazenie tvorivej myšlienky autora, najmä grafické a plastické zobrazenie architektonického riešenia stavby alebo urbanistického usporiadania územia, ako aj dielo záhradnej, interiérovej a scénickej architektúry a dielo stavebného dizajnu." Takže architektonické dielo predstavuje čosi nehmotné, za architektonické dielo zákon označuje zobrazenie tvorivej myšlienky autora. Z toho vyplýva, že realizácia nie je architektúra, čo niektorí architekti považujú za nezmysel tisícročia. Lenže tento zákon bol pripravovaný v spolupráci so Slovenskou komorou architektov!

■ ŠACHY S NÁMESTÍM

Pred dvoma rokmi v súvislosti s Kamenným námestím zazneli v médiách informácie, že firma Lordship sa už päť rokov zaoberá prestavbou jeho budov zo sedemdesiatych rokov na novú štvrť Centre Plaza. Do užívania ju mali dať pred Vianocami v roku 2009. Plánovaný bol nový obchodný dom, polyfunkčná budova a dva nové hotely namiesto zbúraného Kyjeva. Projekt sa však nepohol pre nezhody s mestom, nie pre autorský zákon. Developer totiž mienil zastavať celý tri a pol hektárový priestor medzi Špitálskou, Dunajskou a Námestím SNP. Chodníky a námestia mali byť vo vnútri komplexu. Mesto s tým nesúhlasilo.

Odborná i laická verejnosť očakávala 25. novembra tohto roku na verejnej prezentácii konkrétne návrhy na urbanisticko-architektonické riešenie Kamenného námestia. Primátor M. Ftáčnik na začiatku zdôraznil, že „sme tu na to, aby sme prerokovali výsledky urbanistickej štúdie, ktorú v zmysle stavebného zákona je povinný spracovateľ prerokovať s verejnosťou". A oznámil, že každý, kto má záujem, môže do konca týždňa podať písomné pripomienky k štúdii. Povedal ešte, že „mesto zverejnilo svoj zámer, chce predať Kamenné námestie, čo vyvolalo búrlivú reakciu aj v médiách. My sme si uvedomili, poviem to veľmi úprimne, že toto nie je bežný predaj ako nejakého prebytočného majetku", zdôraznil, že priestor Kamenného námestia vytvára negatívnu atmosféru a mesto by to chcelo riešiť ako celok. „Mesto ten priestor bez investorov nemôže revitalizovať, lebo 37 tisíc štvorcových metrov vlastnia súkromní partneri," povedal.

Zástupcovia investora zhrnuli doterajší vývoj územia námestia v skratke asi takto: súčasný stav je nevhodný, platný územný plán nepostačujúci, plošná asanácia územia alebo dokončenie asanácie zo šesťdesiatych rokov neprichádza do úvahy a za jediné možné riešenie považujú revitalizáciu. Uviedli viaceré možnosti – výstavbu mestského domu, podobného ako na rohu námestia SNP so Špitálskou ulicou či vytvorenie vnútorných námestí s priechodnými pasážami aj cez jestvujúce stavby. Do úvahy prichádza likvidácia stánkov, ale aj električková trať na Dunajskej ulici. Dve štúdie, ktoré investor prezentoval, sa líšili len v tom, že jedna uvažovala s likvidáciou rohovej budovy oproti dnešnému Lidlu a druhá zachovávala súčasný stav. Ako povedali, ambíciou štúdie je stanoviť hranice, nie konečné riešenie. Územný plán zóny Dunajská sa má stať iba podkladom pre architektonickú súťaž.

■ TU MÁTE NIČ A...

Takže to, čo investor a magistrát prezentovali, nebola konečná podoba Kamenného námestia, ale len podklad pre architektonickú súťaž. A dosť dlho trvalo, kým sa zástupcovia oboch organizácií dohodli, kto bude vyhlasovateľom súťaže. Zo zákona má ním byť magistrát, ibaže ak v januári rozhodnú poslanci o predaji pozemku, už to nebude verejný, ale súkromný priestor. A investor bude môcť stavať to, z čoho bude dobrý biznis.

Prodekanka Fakulty architektúry Slovenskej technickej univerzity doc. Dr. Ing. arch. Henrieta Moravčíková ako prvá zareagovala na pripravovaný zámer s Kamenným námestím. Povedala, že platný územný plán zóny hovorí, že toto územie je stabilizované, že má potenciálne voľné plochy, čo sú miesta, kde sa prípadne niečo môže postaviť. „Všetko ostatné sú stabilizované štruktúry, v podstate nedotknuteľné." K prezentovanej štúdii sa vyjadrila, že „je v rozpore s územným plánom", a vytkla investorovi, že „nepredviedol nové stavby v štúdii, takže aká nová stavba?". Upozornila, že „Kamenné námestie sa nachádza v pamiatkovej zóne, a tá má svoj špecifický režim. Nemusíme vyhlasovať obchodný dom i hotel a ostatné budovy za národné kultúrne pamiatky. Ochrana, ktorú dnes majú z titulu prináležania k pamiatkovej zóne, úplne postačuje. Búranie sa vylučuje".

Zástupca pamiatkarov verejne požiadal vlastníka obchodného domu Tesco, aby umožnil jeho zápis za kultúrnu pamiatku. Ako už predtým z diskusie vyplynulo, táto stavba by si to zaslúžila. Ale spomenul aj boj mesta proti vyhláseniu krematória za kultúrnu pamiatku v roku 2003, čo je nielen prekvapujúce, ale aj poburujúce.

Do diskusie sa tiež zapojila hlavná architektka Bratislavy Ing. arch. Ingrid Konradová. Priznala, že mesto našla bez zásad, bez zásad mestskej pamiatkovej zóny a že Kamenné námestie pôsobí rušivo. Naša redakcia jej pred verejnou prezentáciou zaslala otázky súvisiace s riešením Kamenného námestia, no pani hlavná architektka sa neunúvala odpovedať. Vyhovorila sa aj Slovenská komora architektov. Hovorca Bratislavy Stano Ščepán nás odporúčal na verejnú prezentáciu a otázku, či sa „po odpredaji námestia budú Bratislavčania skladať na nájomné pre vlastníka pozemku", dokonca označil za nenáležitú. Žeby zodpovední činitelia na magistráte nevideli nebezpečenstvo, ktoré z odpredaja verejných priestranstiev hrozí? Nestačil prípad PKO či Tehelného poľa?

Počas verejnej prezentácie jednoznačne zaznelo: Nepredávajme Kamenné námestie. Lebo zmizne verejný priestor v centre hlavného mesta Bratislavy.

Kamenné námestie patrí k najlukratívnejším priestorom hlavného mesta.

POZNÁMKA

V roku 1918 po vzniku ČSR nebolo celkom jasné, ktoré mesto dostane štatút hlavného mesta Slovenska. V hre boli Nitra (ako najhistorickejšia), Prešporok (ako najväčší), Banská Bystrica i Zvolen (ako stred Slovenska), no aj Turčiansky Svätý Martin, v ktorom 30. októbra 1918 vznikla nová Slovenská národná rada. Na ľudovom zhromaždení v Martine vtedy Samuel Zoch prečítal Deklaráciu slovenského národa (nezávisle od udalostí, ktoré práve prebiehali v Prahe).

Koridor k štátu

Martin bol však na hlavné mesto príliš malý (mal 6 000 obyvateľov); veď vláda, ktorá sa v Žiline v priebehu januára 1919 rozrástla z pôvodných dvanástich na dvestoštyridsať úradníkov, potrebovala kancelárie aj byty pre svojich pracovníkov. Argumentom pre Bratislavu ako hlavné mesto Slovenska bol aj plánovaný koridor, ktorý z nej mal vychádzať a spájať Slovensko s územím Slovinska, čím by dostala ČSR prístup k Jadranu. Koridor napokon ostal iba v plánoch.

Bratislava koncom roka 1918 vôbec nebola väčšinovým slovenským mestom, Slováci v nej boli početne menej zastúpení ako Maďari a Nemci. Viac Slovákov vtedy žilo v Békešskej Čabe. Strategicky však mesto na Dunaji bolo pre nový štát mimoriadne významné a keď víťazné mocnosti uznali požiadavku československej vlády, aby mesto pripadlo k ČSR, bolo ho treba obsadiť.

Prešporok, Pozsony, Pressburg, Wilsonovo mesto – Silvester 1918. Oslavy na uliciach sa nekonajú. Situácia je napätá, v meste je vyhlásené stanné právo. Od vyhlásenia ČSR uplynuli už vyše dva mesiace. Paradoxne mesto, bezpečne vzdialené od frontov doznievajúcej prvej svetovej vojny, je fakticky vo vojnovom stave. Vyčíňajú v ňom večne spití agresívni maďarskí námorníci, ozbrojení sú aj členovia rôznych soldatesiek mestskej domobrany... Bratislava sa ocitla na hraniciach troch nových štátov, keď Maďarsko aj Rakúsko ešte iba hľadali formu svojho štátneho zriadenia.

Už 21. decembra 1918 oznámil v Prešporku Samuel Zoch županovi Zoltánovi Jankóovi, že po Vianociach obsadí mesto armáda čs. legionárov. V noci z 31. 12. 1918 na 1. 1. 1919 sa to za bojov v obciach tvoriacich bránu do mesta (Devínska Nová Ves, Lamač) aj stalo, keď predtým 24. 12. demarkačná čiara určila, že mesto patrí nespochybniteľne do ČSR. Vojsko legionárov obsadzujúcich Bratislavu sa sformovalo v Taliansku z českých a zo slovenských zajatcov a prebehlíkov pri bojoch na riekach Soča a Piava. Regrutoval ich s podporou talianskej vlády (vtedy plukovník) Štefánik, ktorý bol agitovať za podporu légiám aj vo Francúzsku a v USA.

Štvrtého januára 1919 vyhlásil Samuel Zoch národnostný program čs. vlády a prehlásenie mesta Bratislava (podľa radnice ešte stále Pozsony, Pressburg a práve vtedy aj Wilsonstadt) za hlavné mesto Slovenska. Vzápätí 6. 1. prichádza S. Zoch s vojskom do Župného domu, kde od Z. Jankóa preberá správu mesta a stáva sa hlavným županom. Na druhý deň vyzve Zoch ministra pre správu Slovenska Vavra Šrobára (ten je zatiaľ v Žiline), aby dokončil obsadenie mesta aj s Petržalkou, ktorá je okupovaná Maďarmi. Lenže jediný pevný prechod z mesta na druhý breh Dunaja – Most Františka Jozefa (postavili ho v rokoch 1890 – 1891 na mieste bývalého pontónového premostenia) – je zatarasený a z oboch strán aj podložený výbušninami. Na pripojenie Petržalky si Bratislava počká až do 15. 8. 1919.

(rkh)

Prvého januára bude deväťdesiatpäť rokov od oslobodenia Bratislavy

Ako legionári dobýjali Prešporok

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ – Foto: sk.wikipedia.com

Bolo popoludnie 31. decembra 1918. Jednotka česko-slovenských legionárov sa po niekoľkohodinovom pochode od Zohora blížila k svojmu cieľu. Vojsko prichádzalo k Bratislave zo západu. Najprv však bolo treba obsadiť obce pred mestom a prichádzajúca armáda to robila systematicky a cieľavedome. Hlavný voj vyslal najprv ku každej dedine jednu či dve roty ľahko ozbrojených vojakov a za nimi nasledovali jednotky s ťažkými zbraňami, vrchné velenie a tylové zabezpečenie.

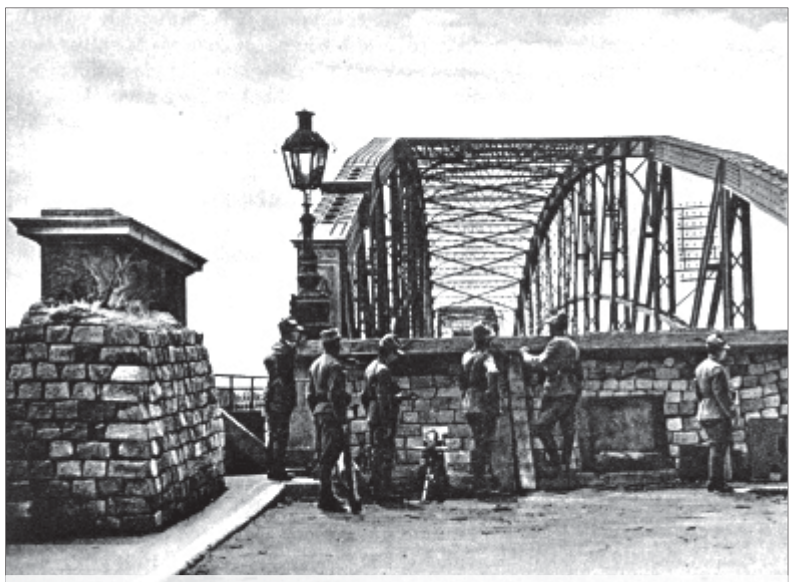

Zabezpečené predmostie v Bratislave.

Záhorská nížina vyúsťujúca k úpätiu Malých Karpát pri obci Lamač bola otvoreným priestorom, na ktorom sa neustále bolo treba obávať útoku protivníka. Ten mal podľa prieskumníkov viaceré stanoviská skryté v lesoch na kopcoch. Najvyšší velitelia vojska rátali s tým, že možný útok maďarských vojakov príde z lesov Malých Karpát alebo od mesta na plošine kdesi pri Patrónke. Bitka sa však odohrala priamo v obci Lamač. Legionári porazili nepriateľa bez straty jediného života. Večer po bitke dorazilo vrchné velenie.

Druhá divízia ako južné krídlo vojska legionárov smerovala k cieľu po prekročení rieky Morava cez Devínsku Novú Ves, kde narazila na silný odpor nepriateľa. Ten musela zdolať, aby obsadila Dúbravku, Devín a Karlovu Ves. Cestou popri Dunaji mala potom obsadzovať nábrežie až do centra. Obyvatelia mesta už vedeli, že Prešporok, Pozsony či Pressburg, po novom Bratislavu prídu obsadiť legionári. Z lietadla deň predtým nad mestom letci rozhadzovali letáky, v ktorých oznamovali obyvateľom, že príde regulárne česko-slovenské vojsko, ktoré neprejaví voči civilistom nijaké nepriateľstvo.

■ VSTUP DO MESTA

Po obsadení všetkých obcí pred Bratislavou sa pochodujúce vojsko dostalo k Rothovej továrni na muníciu na Patrónke. Oproti mu prichádzal sprievod dôstojníkov mestskej domobrany, ktorému velil plukovník Farkaš. Ten sa z poverenia župana Jankóa prišiel presvedčiť, či do mesta prichádza skutočne regulárne vojsko. So zástupcom maďarskej posádky rokovali velitelia legionárov o ústupe maďarského vojska z územia mesta. Maďarská jazda ešte vyprovokovala zrážku v okolí Dynamitky, ale inde sa už nebojovalo. Maďari náhlivo opúšťali kasárne tak, aby sa nestretli s prichádzajúcimi legionármi. Tí obsadili ešte do novoročného rána hlavnú železničnú stanicu a cez deň postupne zaberali všetky dôležité vojenské a štátne budovy. V Púčkovom dome na Búdkovej ceste sa velitelia legionárov stretli s predstaviteľmi mesta, aby prerokovali spôsob mierovej okupácie.

Od 18. decembra, keď dve divízie legionárov, sformované predtým na území iných štátov, spolu asi dvadsať tisíc mužov, vkročili na územie Slovenska, ubehli necelé dva týždne. Vojenské obsadenie Bratislavy sa úspešne zavŕšilo. Na Nový rok 1919 patrila Bratislava do Česko-Slovenskej republiky, jej oslobodenie však zatiaľ nebolo celkom dokončené. Druhého januára 1919 sa oslavy príchodu legionárov na uliciach nekonali. Rovnako sa predtým neoslavovalo ani na Silvestra.

■ STANNÉ PRÁVO

V meste vyhlásili stanné právo a situácia bola napätá. Ešte 12. decembra pred Vianocami prišlo z Pešti do Prešporka vyše dvesto francúzskych vojakov a dvanásť dôstojníkov misie víťaznej mocnosti, aby zaviedli poriadok. V tomto smere nič neurobili a po necelých dvoch týždňoch sa vrátili do Maďarska, lebo na Štedrý deň začala platiť hranica stanovená víťaznými mocnosťami.

Maďarský veliteľ mesta vtedy vyhlásil, že bez boja sa nikdy nevzdá a bude bojovať do posledného muža. Keď sa to rozchýrilo, vypukla panika. Obavy pred dlhým obliehaním a krvavými bojmi v uliciach boli opodstatnené, ak by maďarskí honvédi splnili svoju vyhrážku. Gauneri to využili a začali rabovať. V meste nebolo sily, ktorá by zaviedla poriadok s potrebnou tvrdosťou. Maďarské vojsko i národná garda boli celkom bez morálky. Mali brániť poriadok, ale sami sa dokonca zúčastnili na rabovaní a ruvali sa medzi sebou o korisť. Župan Jankó teda vyhlásil stanné právo.

Príkazy zneli na skoré zatváranie brán do všetkých budov, zákaz predaja alkoholu, po jedenástej večer sa smelo vychádzať do ulíc iba na osobitné povolenie. V meste už v podstate nebolo čo jesť a obyvatelia boli pobúrení tým, ako sa všetko, čo malo nejakú cenu, odvážalo vlakmi a loďami do Pešti. Mešťania boli uzrozumení s príchodom česko-slovenských legionárov a dúfali, že tí konečne nastolia poriadok a zlepší sa aj zásobovanie.

Od vyhlásenia Česko-Slovenskej republiky 28. októbra 1918 v Prahe uplynuli už vyše dva mesiace, no Bratislava sa až teraz mohla začleniť do nového štátu. Honvédi z mesta utiekli, legionári obsadili kasárne a nastal čas na obnovenie poriadku. Pri obsadzovaní Bratislavy bolo zranených štyridsaťjeden legionárov. Maďarské vojsko si svojich zranených odviezlo so sebou, takže ich počet bol neznámy.

Legionárom chýbali takmer všetky možné zdravotnícke potreby. Tie, ktoré priviezli so sebou, sa veľmi rýchlo míňali. Vo vojenskej nemocnici neostalo okrem niekoľkých pacientov nič, pretože odvtedy, čo sa rozchýrilo, že mesto obsadia česko-slovenskí vojaci, maďarský nemocničný personál sťahoval všetku výbavu do prístavu. Odtiaľ ju potom Maďari na lodiach odvážali dolu Dunajom.

■ PRÍCHOD VLÁDY

Až 4. februára prišla do Bratislavy vládna delegácia ministra Šrobára, aby sa usadila vo vládnej budove neďaleko nepriechodného mosta cez Dunaj. Cestu delegácie špeciálnym vlakom zo Žiliny a prijatie v meste na Dunaji sprevádzal generálny štrajk. Bratislavskí Maďari a Nemci v sebe živili nádej, že sa im podarí zvrátiť chod udalostí. Aby oslabili pozície novej moci, zapojili do štrajku železnice, mestskú dopravu, poštu, fabriky, úrady, školy. Štrajk podporovali agenti z Maďarska, lietadlo rozhadzovalo nad mestom štvavé propagandistické materiály. Kto nechcel štrajkovať, toho terorizovali. Nebolo svetla ani vody, podchvíľou niekde vypukol požiar. Hasičov ohrozovali bandy výrastkov, takže s nimi museli chodiť vojaci. Na rušňovodičov vlakov strieľali počas jazdy záškodníci, mnohým súpravám poškodili brzdné systémy.

■ POKUS O PREVRAT

Dvanásteho februára sa na námestí pred tržnicou odohrala demonštrácia, ktorá sa zvrhla na provokácie a potýčky medzi davom a vojakmi. Z okien domu nad námestím niekto vhodil do davu maďarskú zástavu. Ozvalo sa mohutné davové: „Éljen a Magyarországh!“ Ktosi vyliezol na kandelábor a chcel tam vyvesiť zástavu, no spadol. Vystupovali rečníci. Okolo sa prizerali skupinky legionárov, lodníkov a dobrovoľníkov na zabezpečenie poriadku. Dav sa na nich vrhol, začal ich biť palicami. Prepadli aj okoloidúcu ozbrojenú hliadku, jeden z legionárov na výstrahu vystrelil do vzduchu. Ozvala sa streľba z okolitých domov. Jeden vojak dobehol na veliteľstvo, zatiaľ dav dobil ostatných vojakov a dvoch dobodali nožmi.

Bolo zrejmé, že Maďari sa pokúsili o prevrat. Maďarské vojsko v Petržalke čakalo na dohovorené znamenie. Na moste cez Dunaj sa strhla roztržka medzi strážami, keď sa maďarský veliteľ po prvých výstreloch dožadoval vstupu jeho jednotiek do mesta, aby vraj pomohli udržať poriadok. Veliteľ čs. stráže to dôrazne odmietol a vyhlásil, že most bude brániť aj za cenu krviprelievania a vyhodenia do vzduchu. Na Kopčianskej ulici v Petržalke čakala pripravená maďarská jazda, ktorá mala zdolať stráž na moste a vniknúť do mesta. Jazda však zaváhala a potom sa už cez dobre organizovanú obranu mosta o útok nepokúsila.

Na námestí sa objavilo auto s plk. Riccardom Barrecom. Dav ho prijal s výkrikmi: „Éljen Barreca, Éljen Itália!“ Keď chcel dôstojník dav utíšiť a žiadal, aby sa ľudia rozišli, začali doňho hádzať kusy ľadu a poranili ho na hlave. Vtedy pribehli legionári s guľometmi. Z okien nad námestím do nich spustili paľbu z pušiek. Keď sa výzva veliteľa a výstrely do vzduchu minuli účinkom, ozvali sa guľomety. K paľbe sa pridali aj pušky vojakov strážiacich hlavnú poštu. Nastal zmätok a ľudia sa rozutekali. Ukrývali sa v bránach domov, liezli na stromy, aby ich dav neudupal. Pri nasledujúcich prehliadkach v bytoch nad námestím našli legionári ukryté značné zásoby rôznych zbraní. Výsledkom provokácie či naivného pokusu o prevrat bolo deväť mŕtvych a trinásť ťažko zranených.

■ ZMENA VELENIA

V meste opäť vyhlásili výnimočný stav. Okolnosti k tomu donútili samotného Vavra Šrobára, lebo miestni Maďari a Nemci pokračovali v odpore proti novej moci. Dva dni po udalostiach pred tržnicou uverejnili v Pressburger Zeitung oficiálny protest obyvateľstva proti pripojeniu mesta k ČSR. Mešťania sa vraj nikdy nezmieria s odtrhnutím od materskej krajiny a žiadajú ľudové hlasovanie pod medzinárodnou kontrolou. Taliansky veliteľ mesta plk. Barreca bol dobre zapísaný vo vyšších kruhoch miestnej maďarskej smotánky. Šrobár aj Zoch na to upozornili generála Piccioneho, ale Barreca sa ďalej nechal pozývať na rôzne maďarské spoločenské podujatia a nepriamo tým dával Maďarom nádej na možnú zmenu pomerov. Jeho záujem bol však zrejme čisto osobný, keďže dúfal a veril, že cez Maďarsko povedie koridor z Bratislavy k Jadranu a on by sa rád videl ako jeho správca. Plánovaný koridor sa však nikdy nestal realitou a plukovník Barreca sa vrátil do Talianska.

Po tragédii na námestí zmenili vojenské velenie. Talianskych veliteľov vystriedali Francúzi na čele s generálom Pelléom. Nový veliteľ sa pustil do príprav na obsadenie petržalského brehu Dunaja, no musel čakať na výsledky diplomatických rokovaní v Paríži, aby dodržal medzinárodné právo.

■ NÁZOV MESTA

Štúrovci dali mestu meno Bratislava zrejme ako novotvar z prvých historických názvov Preslavaspurc, resp. Brezalauspurc, ktoré sa spomínajú v roku 907 v Salzburských análoch. Z týchto názvov, ktoré pripomínajú Preslava (Braslava), tretieho syna kráľa Svätopluka, sa transformáciou vytvoril aj nemecký Pressburg. Z toho potom vzniklo slovenské pomenovanie Prešporok. Maďarské Pozsony má tiež slovanský základ podľa Božaňa, pána Bratislavského hradu v rokoch 1052 – 1099. Latinské Posonium vzniklo polatinčením názvu Pozsony. Grécky názov Istropolis je odvodený od názvu rieky Dunaj, po grécky Istros. No a napokon, epizóda z rokov 1918 – 1919 s pomenovaním mesta na Wilsonovo – Wilsonstadt vyznieva v podstate ako naivná vypočítavosť radných, ktorí sa usilovali dosiahnuť vyhlásenie mesta za slobodnú zónu pod egidou amerického prezidenta Woodrova Wilsona. Bolo vtedy dosť neuvážené predstavovať si, že strategické mesto s veľkým prístavom sa stane akýmsi novodobým samostatným mestským štátom...

Až 25. marca 1919 čs. vláda zavádza úradný názov mesta Bratislava a o dva dni 27. marca tento fakt zverejnia Úradné noviny Župy prešporskej. Predtým však čs. ministerstvo vnútra vyhlásilo úradný názov mesta – skomolené meno Bratislav. Po upozornení musel Šrobár chybu odstrániť a názov Bratislava, ktorý vytvorili štúrovci, sa definitívne podľa zákona presadzuje do verejného života. Bratislava odvtedy nesie svoje meno aj štatút hlavného mesta Slovenska.

Česko-slovenskí legionári z Talianska obsadili bratislavský most.

Slovensko musí obnoviť svoju suverenitu, nie vykonávať cudzie zámery

Oživme naše heslo: Slováci Slovákom!

Zhováral sa Ján ČERNÝ – Foto: archív SHO

Vlastenectvo, národná identita, štátotvornosť a svojbytnosť. Sú spoločenské témy, ktoré sa opäť v časoch globalizácie a internacionalizmu stávajú aktuálnymi. Zlá sociálna situácia na Slovensku spôsobuje, že mnohí mladí ľudia z týchto pozícií prechádzajú na pôdu radikálneho nacionalizmu. „Sme zoskupenie ľudí, ktorým nie je ľahostajný osud našej vlasti – nášho Slovenska. Našou činnosťou nadväzujeme na prácu a odkaz Ľudovíta Štúra," hovorí o sebe Slovenské hnutie obrody (SHO). Jeho predseda Mgr. Róbert ŠVEC Slovenským národným novinám poskytol na túto tému rozhovor.

Róbert ŠVEC

● Občianske združenie nesie v názve slovo Obroda. Slovensko si obrodu určite zaslúži. Morálnu, etickú, obrodu vzťahu a oddanosti k vlasti, obrodu vzťahu k predkom a k vlastnej histórii. Kam sme sa na Slovensku dostali počas uplynulých viac ako dvadsať rokov?

Na takmer úplné dno existencie. To, čo sa odohráva na Slovensku v oblasti školstva, výchovy mladej generácie, v mediálnej oblasti..., je ťažký suterén. A podstata tohto suterénu je v tom, a to si treba uvedomiť, že od momentu, keď sme sa stali členmi NATO a EÚ, každá slovenská vláda presadzuje politiku Bruselu a Washingtonu na slovenskom území. Slovenská republika je zvrchovaný a samostatný štát len na papieri. Máme svoje symboly, prezidenta, inštitúcie atď., ale tam sa to začína a končí. A to je problém. Naša účasť v týchto spolkoch garantuje postupnú likvidáciu normálnosti a slovenskej samostatnosti, pretože EÚ a NATO presadzujú kultúru smrti. My presadzujeme kultúru života, kultúru normálnosti.

● Vo Francúzsku je hrdosť na vlasť, na štátne symboly, na trikolóru najvyšším citovým imperatívom. U nás je to – parafrázujme väčšinu oficiálnych médií – nacionalizmus. Ako vy vnímate rozdiel medzi národným cítením a uvedomením a nacionalizmom?

Rozdiel medzi spomínanými výrazmi nie je. Všetko sú to pozitívne prejavy lásky k národu. To iba súčasné médiá sa snažia urobiť zo slov národný, národné uvedomenie, nacionalizmus... strašiaka a najmä mladým ľuďom sa usilujú nahovoriť, že tieto výrazy sú pomenovaním niečoho zlého a negatívneho. Každý, kto premýšľa a má aspoň základné vzdelanie, vie, že je to klamstvo a snaha o manipuláciu s verejnou mienkou.

● Vaše aktivity sú oveľa širšie ako politické vyjadrenia, ktoré rada cituje „demokratická" tlač.

Uvedomujeme si, že hospodárska kríza, ktorá doľahla na náš národ nie vinou Slovákov, mnohým rodinám zhoršuje sociálne a ekonomické postavenie. Práve preto sme sa rozhodli iniciovať projekt Staráme sa. V rámci nášho projektu pomáhame sociálne slabším rodinám a priamo v teréne sa im snažíme aspoň sčasti zlepšiť ich ekonomickú situáciu. Momentálne pomáhame rodinám v okresoch Nitra, Stropkov a Žilina. V rámci nášho projektu pomáhame už pätnástim deťom v rodinách prekonávať ich neľahkú sociálnu situáciu. Deťom z rodín sa usilujeme venovať aj prostredníctvom aktivít v ich voľnom čase. Aj vďaka nášmu projektu Staráme sa úspešne napĺňame heslo našich predkov: Slováci Slovákom. Sme presvedčení, že Slovensko má všetky predpoklady na to, aby bolo aktívnym štátom dovnútra, t. j. aby tak ako v minulosti ponúklo svojim občanom možnosť realizácie sa v oblasti poľnohospodárstva a priemyslu. To, čo sa dnes deje napríklad s naším poľnohospodárstvom, je zločin. Pred dvadsiatimi rokmi sme boli úplne sebestační v oblasti potravinárskeho priemyslu, dnes to tak už nie je, a pritom Slovensko nemá problém s pôdou a ani s ľuďmi, ktorí chcú pracovať v tejto oblasti. Takže medzi naše priority patrí obnova sebestačnosti Slovenska aj v oblasti potravinárskej výroby. Tým zabezpečíme nielen kvalitné domáce výrobky, ale i prácu pre našich ľudí, ktorým sa zlepší sociálna situácia. A potravinárstvo je iba jedna oblasť, existujú aj ďalšie, napr. stavebníctvo. Vláda SR musí zabezpečiť, aby sa Slováci uplatnili na trhu práce na Slovensku trebárs aj formou veľkých štátnych zákaziek, a Slováci nebudú odchádzať do zahraničia, peniaze, ktoré zarobia, minú na spotrebu doma, a tým zabezpečia prácu pre slovenských napr. aj poľnohospodárov, ktorí zase zabezpečia prácu pre menších slovenských dodávateľov... atď., atď.

● Ste jedno z mála občianskych združení, ktoré v bratských slovanských národoch nevidí len „okupantov" či „balkánskych vrahov".

Pravdaže rozlišujeme medzi štátmi, národmi a systémami, ktoré im vládli alebo vládnu. Uvediem príklad. Rok 1917 a 1918. Boľševizmus bol do Ruska importovaný zo Západu. Dlhé desaťročia potom ovplyvňoval politiku všetkých slovanských národov, a nielen slovanských. V roku 1968 nás neokupoval slovanský ruský národ, ale boľševický systém, ktorý vládol národom bývalého Sovietskeho zväzu, teda aj ruskému národu, a rozhodol o okupácii bývalého Československa. To je rozdiel medzi pojmami a dojmami. Je to presne to isté, ako keď niekto dnes povie, že Slováci okupujú Afganistan. Neokupujú. Sú tam naši vojaci, ktorých tam poslal systém. Mimochodom, väčšina Slovákov nesúhlasí s tým, aby naši vojaci boli prítomní v Afganistane.

● Proti komu a čomu sa aktivizujete?

Ak si preštudujete naše aktivity, naše mediálne výstupy a prezentáciu na verejnosti, veľmi rýchlo zistíte, že sme hnutie, ktoré je pozitívne a víťazne naladené. Dosahujeme výsledky a široká verejnosť sa už začína o nás dozvedať v každom kúte našej vlasti. Vždy sme pracovali a budeme pracovať pre Slovensko. Nechceme byť a nebudeme otrokmi nijakej ideológie, ktorá by nevyvierala z našej slovenskej tradície. Našou jedinou ideológiou vždy bude záujem slovenského národa a všetkých lojálnych občanov našej vlasti.

● Aká je veková či vzdelanostná štruktúra vášho členstva?

Našimi členmi sú mladí ľudia – študenti, stredná generácia, ale aj Slováci v dôchodkom veku. Som rád, že SHO združuje vo svojich radoch všetky vekové kategórie, a to nás oprávňuje konštatovať, že sme organizácia, ktorá vie osloviť široké vrstvy Slovákov. Členom SHO sa môže stať každý, kto dovŕšil vek pätnásť rokov.

● Kde si predstavujete miesto Slovenska vo svete, aké oficiálne pozície a postoje by malo podľa vás zastávať a prezentovať?

Naša vízia Slovenska budúcnosti je jednoduchá a jasná. Je to cesta štátov ako Švajčiarsko, Nórsko, Švédsko... Sú to krajiny veľmi podobné Slovensku veľkosťou a počtom obyvateľov, ale vedia robiť, a aj robia podľa možností samostatnú politiku, i keď sú niektoré členmi NATO alebo EÚ. Švajčiari majú banky, Nóri majú ropu a Švédi majú železnú rudu. A my Slováci máme vodu. Onedlho bude voda vzácnejšia ako ropa, plyn atď. A to je šanca pre Slovensko. Práve preto je dôležité, aby Slovensko veľmi skoro obnovilo v maximálnej možnej miere svoju suverenitu, lebo už dnes sme len kolóniou NATO a EÚ. Vlády SR sú iba vykonávateľmi prianí a nariadení týchto organizácií. V tejto súvislosti musím konštatovať, že nesúhlasíme s tým, aby sme „kryli chrbát" USA v ich geopolitických hrách.

● Spolupracujete len s mimovládnymi organizáciami a so združeniami, máte aj oficiálne kontakty i s bežnými samosprávnymi či štátnymi orgánmi a organizáciami?

Komunikujeme a spolupracujeme s viacerými organizáciami nielen na Slovensku. Ako príklad uvediem našu podporu Národného pochodu za život, ktorý sme podporili našou účasťou. Na každoročných oslavách výročia narodenia Ľudovíta Štúra v Nitre sa zúčastnia aj zástupcovia mesta Nitry a Nitrianskeho samosprávneho kraja. Tento rok sme v Žiline zorganizovali ekologický projekt, ktorého cieľom bolo vyčistenie priestoru pod Estakádou. Aj táto akcia sa uskutočnila v spolupráci s mestom.

● Ako vidíte budúcnosť SHO?

Máme záujem sa v budúcnosti uchádzať o dôveru občanov. Chceme sa aktívne podieľať na budovaní nového a silného Slovenska, a to vyžaduje našu účasť v parlamente a vo vláde. Ale naša účasť v rozhodujúcich inštitúciách nášho štátu nie je cieľom, je iba prostriedkom na to, aby Slovensko vstalo z popola.

RIPORT

V titulku nie je chyba. Bryndza naozaj bola v čase svojho vzniku originálnou konzervou ovčieho mlieka a syra na dlhé zimné mesiace, dômyselným uchovaním čerstvej potraviny a jej výživových hodnôt do času novej pastvy, pričom v čase skladovania nielen nestrácala biologické vzácnosti, ale ich napočudovanie ešte zveľaďovala – to je jej geniálna vlastnosť.

Na svetový unikát Slováci hriešne zabúdajú

Zima je časom bryndze

Ján ČOMAJ - Foto: Emil SEMANCO

Vynašli ju Vlasi – tak kedysi starí Slováci nazývali románske kmene horalov z Talianska a juhovýchodných Karpát (Poliaci tak volajú Talianov doposiaľ). Do našich končín salašnícky spôsob chovu oviec priniesli pastierske rody Vlachov z Rumunska. Takže sa pastierom oviec dodnes hovorí valasi, ich viacfunkčná sekera sa volá valaška a Valach (na Morave Vlach) je dodnes rozšírené priezvisko. Z rumunčiny (resp. zo starých románskych jazykov) je aj veľa salašníckych výrazov, napríklad terigať sa, geleta, ale aj samotné slovo bryndza má tento pôvod.

■ *PRIMÁT PATRÍ POĽANE*

V našich končinách sa chov oviec rozšíril najprv okolo horstva Poľany a na moravskom Valašsku. Pôvodný spôsob konzervovania ovčieho syra solením a nakladaním do geliet, aby vydržal po celú zimu, sa však ujal všade, kde sa začali ovce chovať aj na mlieko. Slovenskí pastieri ho zdokonalili do dnešnej podoby už pred tromi storočiami. V roku 1787 detviansky chovateľ oviec Ján Vagač založil prvú slovenskú bryndziareň – druhá vznikla o desať rokov neskôr pár kilometrov južnejšie vo Zvolenskej Slatine a patrila rodine Molecovcov – tá jestvuje až dodnes. Prvú modernú syráreň a bryndziareň priemyselného typu postavila židovská rodina Wittmannovcov vo Zvolene približne o sto rokov neskôr – aj tá, niekoľkokrát modernizovaná, po vojne premiestená z centra na pokraj mesta vyrába široký sortiment mliečnych výrobkov dodnes.

Je zaujímavé, že už v roku 1906 v Očovej založili miestni gazdovia a lazníci Mliekarenské družstvo, aby spojenými silami ľahšie odolávali tlaku Wittmannovcov pri stanovovaní nákupných cien ovčieho a kravského mlieka a prírodného syra. Vznik prvých takýchto podnikov práve v okolí Zvolena je svedectvom, že kolískou slovenského ovčiarstva boli južné svahy Poľany – salašnícky chov oviec v Liptove, Horehroní, Spiši a v ďalších našich regiónoch je o čosi mladší.

■ *PATENT PRÍRODY*

Bryndza je unikátnym patentom prírody. Slovenský mikrobiálny fenomén. Prírodná konzerva a zároveň veľkovýrobňa „dobrých" baktérií a živín, zložených z pôvodných zložiek ovčieho mlieka. Ubezpečujeme našich čitateľov, že tento článok nie je platenou reklamou nijakej veľkomliekárne, nech by to tak aj v čase presily reklám, záľahy ohlupovania a zlatého veku „šmejdov" vyzeralo. Iba chce pripomenúť, že

– ovčie mlieko má dvojnásobné množstvo vápnika v porovnaní s kravským, pričom v bryndzi musí byť ovčieho mlieka aspoň polovica,

– desať dekagramov taveného syra obsahuje okolo 200 g vápnika, bryndza má až sedemsto gramov,

– bryndza je jediný mliečny výrobok zo surového mlieka, teda jeho prirodzená flóra sa teplom nezničila,

– dobrý jogurt obsahuje dva-tri druhy „dobrých" baktérií, ktoré likvidujú choroboplodné zárodky, bryndza ich má dvadsať až dvadsaťdva druhov,

– počas spracovania a zrenia bryndze stráca sa v nej mliečny cukor a je teda vhodným pokrmom aj pre diabetikov,

– enzýmová aktivita mliečnych baktérií pomáha tráviť bielkoviny, „dobré" mikroorganizmy sa živia „zlými", čím nastáva jedinečný samočistiaci proces,

– v jednom grame bryndze je v priemere asi miliarda zdraviu prospešných mliečnych baktérií, čím sa táto probiotická bomba vyrovnáva elixíru dlhovekosti, kaukazskému kefíru.

■ *BRYNDZU PO LIEKOCH*

Dnes po užívaní antibiotík lekári obyčajne predpisujú aj jedno balenie probiotík, aby sa nahradila vyhubená žalúdočná flóra – antibiotiká si totiž nevyberali, vyzametali váš dvor po svojom. Pokojne ich doplňte alebo nahraďte balíčkom bryndze, ktorú zapijete cmarom, žinčicou, kefírom alebo acidofilným mliekom, našťastie už je obyčajne poruke slušný výber kyslomliečnych nápojov, ktoré je rozumné striedať. Nielen sa rýchlejšie vráti vaša dobrá kondícia, ale si aj pochutíte podľa gusta, ak len k mliečnym výrobkom necítite odpor. Aj to je však zvláštny poznatok: hoci niektorí ľudia nemajú mlieko a mliečne nápoje radi, bryndza alebo bryndzové nátierky sú pre nich pochúťkou.

Zima je čas bryndze, hoci sa to nezdá. Pre zimu ju naši predkovia vymysleli či aspoň zdokonalili. Nectí nás, že tento zázrak hanebne málo konzumujeme – tridsať dekagramov na osobu a rok! Ani nie gram na deň. A v tom je už zarátaná aj termizovaná bryndza, umŕtvená a znehodnotená mliečna hmota, ktorá nevedno prečo sa ešte stále masovo vyrába, hoci neobsahuje už nijaké mliečne baktérie ani iné zdraviu prospešné mikroorganizmy – zahynuli pri vysokej teplote v procese výroby.

Zima je čas bryndze. Konzumujme ju na všakový spôsob. A tešme sa na jej májovú chuť...

Husľový virtuóz Peter Michalica: V mojom detstve sa Vianoce začínali 24. decembra

Tajomstvo harmónie života je v radosti z maličkostí

Umelci disponujú talentom vnímať javy a veci okolo seba inak ako ostatní smrteľníci. Profesora Petra MICHALICU, ArtD., (1945) netreba slovenskej verejnosti dajako zvlášť predstavovať. Jeho husľové majstrovstvo je dobre známe nielen na Slovensku, ale takmer v celom svete. Hral s významnými orchestrami a dirigentmi na štyroch kontinentoch. A predsa ho najviac priťahuje Kremnica. Jeho rodné mesto.

Zhovárala sa Eva ZELENAYOVÁ – Foto: Emil SEMANCO

● Takže, prečo Kremnica?

Narodil som sa tam pod dáždnikom... Náš dom pri bombardovaní počas vojny prišiel o strechu. Práve keď mamička rodila, pršalo, takže otec musel nad ňou držať dáždnik. O šesť rokov zomrela a myslím si, že ona potom ten ochranný dáždnik prevzala a drží ho nado mnou stále. Je mojím anjelom strážnym.

● Veríte na anjelov strážnych?

No samozrejme. Nebyť anjelov strážnych, mohol som dopadnúť veľmi zle. Keď som mal osem rokov, hrali sme sa na námestí. Mali sme dvojzmenné vyučovanie, školu som mal až popoludní. Odrazu sa objavilo hasičské auto s cisternou, do ktorej naberali vodu. Striekačka mala po bokoch lavičky pre hasičov. Kým voda pritekala, šofér zašiel do krčmy na pivo. A my chlapci sme na tých lavičkách prežívali hotovú nirvánu predstavujúc si, že sme hasiči. Nevideli sme, kedy sa šofér vrátil, a keď sa striekačka pohla, pochytil nás panický strach. Zoskočil som, pošmykol som sa a zadné koleso striekačky mi prešlo po stehnách. A ja som vstal a išiel. Dnes to už hodnotím priam biblicky: Vstaň a choď!

● To sa vám naozaj nič nestalo?

Nič. No ešte po dvoch týždňoch som mal dezén z kolies vytlačený na stehnách. Povedal som o tom starej mame, ale otcovi som sa to bál povedať, lebo to bol prísny advokát. Aj tak sa to dozvedel od Kremničanov a bol výprask. A takých zázrakov v živote som zažil viacero. Trebárs nikdy som nedokázal urobiť kotrmelec. Pred desiatimi rokmi som s manželkou a malým synčekom v nedeľu predpoludním niečo vybavoval v Auparku. Keď sme schádzali po schodoch, pošmykol som sa a keďže som mal plné ruky, nestihol som zareagovať. Manželka mi potom opísala, že som urobil dolu schodmi tri kotrmelce, a keď som dopadol, zostal som v bezvedomí. Na jej krik som sa prebral, vstal, o päť hodín som už hral na vystúpení v Nitre a na druhý deň som letel do Nemecka na koncert s orchestrom.

● Aj táto nehoda sa obišla bez následkov?

Mal som niekoľko dní opuchnuté zápästie. To bolo všetko. Zázraky nie sú len biblickým privilégiom. Vravím, že anjeli strážni musia existovať.

● To boli také naozajstné kotrmelce a boli aj iné vo vašom živote?

Určite. Život je harmonické striedanie radosti a strastí, ktoré nás posúvajú dopredu. Aj keď jedným z dôsledkov strastí je položiť človeka na lopatky, dôležité je, aby sa nedal. Aby ich prekonal alebo aspoň svojím duševným ústrojenstvom strávil.

● Vráťme sa do Kremnice na Vianoce...

Mal som to privilégium, že som sa narodil v historickom dome z 15. storočia. Je to gotický dom komorského grófa s diamantovou klenbou. Napriek strate mamičky v rannom detstve a starej mamy v jedenástich rokoch prežil som veľmi krásne, romantické detstvo. Vtedy tie detstvá vyzerali trochu ináč, napriek päťdesiatym rokom. Mali sme iný typ slobody. Nezamykali sa brány ani byty, chodilo sa z dvora do dvora, deti boli v bezpečí. Naši rodičia nepoznali únosy detí na amputáciu ich orgánov, takže nevedeli, čo je báť sa o dieťa. Doprial by som dnešným deťom, aby mali také krásne detstvo, aké som mal ja.

● Svet sa veľmi posunul, ale nie vo všetkom k dobrému.

Aj Vianoce sme posunuli. V čase môjho detstva sa Vianoce začínali naozaj až 24. decembra. Neviem, či sa onedlho nezačnú hneď po jesennom slnovrate. Som veľmi zronený z devalvácie ducha Vianoc. My sme mali Vianoce v srdci a v duši. Dnes sa zmenili na materiálnu a obžerskú záležitosť. Darčeky sme mali veľmi skromné, lebo sme tak aj žili. Vedeli sme si vážiť každú maličkosť. Neskôr som si uvedomil, že jedným z najväčších tajomstiev harmonického života je vedieť sa tešiť z maličkostí. V uliciach sa nijaké Vianoce nepropagovali. Isteže aj z ideologických dôvodov. Obchody boli rovnako poloprázdne pred Vianocami, ako aj po nich. Ale to nebolo podstatné. Atmosféra Vianoc, fluidum toho duchovného, tajomného až magického, to bolo to hlavné a nenapodobiteľné, ktoré v súčasnosti chce rozpúšťať materiálny svet. Pre mňa bol Štedrý deň až do siedmej večer najdlhším dňom v roku, aj keď bol astronomicky najkratší. Potom sa to odrazu všetko zrýchlilo. Ani som sa nenazdal a už som bol pritisnutý k oknám. Pozoroval som, ako idú ľudia s lampášmi na polnočnú. Ako na zjavenie som čakal, kedy miestni trubači vyjdú na vežovú pavlač a na všetky štyri strany zahrajú Tichú noc – napriek päťdesiatym rokom. Hrali falošne, a aj keď som to vedel, bola to najkrajšia hudba môjho detstva.

● Hovoríte o krásnom detstve napriek tomu, že ste príliš skoro stratili mamičku i milovanú babičku?

Stará mama zomrela v auguste a prvé Vianoce po jej smrti som veľmi ťažko prežíval. Poobede pred štedrou večerou sme boli s otcom sami. Pozeral som sa do záhrady, keď sa odrazu na kuchynskom okne objavila mačička. Pustili sme ju dnu a ja som dostal najbláznivejší darček môjho života. Zabudol som na smútok, mačička bola zrazu náplňou všetkého. Bola to neuveriteľná kompenzácia psychickej straty, ktorú som cítil.

● Ako sa začala vaša umelecká dráha?

Mali sme starý klavír. Možno keby sme ho nemali, bol by sa môj život uberal inakšie. Vo chvíľach bolesti, keď zomrela stará mama, som si sadol za ten klavír a vymýšľal som piesne, rozprávky, všeličo možné. Prostredníctvom hudby som našiel neuveriteľné upokojenie duše. Pravda, od šiestich rokov som chodil do hudobnej školy a hral som na husliach. ;Ale vo chvíľach bolesti som nevzal husle do ruky, lebo na husliach sa improvizuje ťažšie než na klavíri. V podstate som veľmi šťastný, že som našiel jeden geniálny dar, že môj život sa pobral cestou, na ktorej sa mojou profesiou stal môj koníček.

● Už niekoľko rokov usporadúvate v Kremnici koncerty s názvom Hudba pod diamantovou klenbou...

Kremnické prostredie splnilo jeden z mojich životných snov. Už ako osem-desaťročný chlapec som organizoval koncerty pre krstné mamy, tety, skrátka pre blízkych ľudí. Programy som písal na stroji a vyberal desaťhalierové vstupné. Dnes v Kremnici, a nielen v mojom rodnom dome, organizujem koncerty, kurzy, dokonca festival. Chodia tam ľudia z celého Slovenska i zo zahraničia. Na jednom koncerte bol arcikniežа Michael von Habsburg Lotrinský s manželkou i 87-ročný nositeľ Oskara Russell Garcia, ktorý mi po koncerte povedal, že koncert i prostredie boli nádhernou potravou pre jeho dušu. Nuž ten génius loci je tam fantasticky silný a ja som naozaj veľmi šťastný a vďačný nebesiam za tento dar.

● Spomínate si na svojho prvého učiteľa v hudobnej škole?

Akoby nie. Veď to bol neuveriteľný človek. Volal sa Rudolf Országh, ale my sme ho volali Rudy báči. On bol taký zaujímavý produkt Rakúsko-Uhorska. Mal český pôvod, no takmer od narodenia bol sirota, tak sa dostal do sirotinca. Tam nielenže z neho urobili Maďara, ale ešte mu zmenili aj meno. Bol hlavný muzikdirektor hradného kostola, viedol zbor, komponoval skladby, dirigoval, hral na organe. Po vojne stratil zamestnanie, lebo boli zrušené všetky hudobné cirkevné funkcie. Po založení hudobnej školy bol jedným z najkompetentnejších hudobníkov, akého Kremnica vtedy mala. Krvopotne sa usiloval hovoriť po slovensky, až si vymyslel univerzálny rod, každému hovoril „mojička“.

● Ako stvorený do dnešných čias, však?

Áno. Ale bol to hudobník telom i dušou a skutočne ma naučil milovať hudbu. Videl som na ňom, čím hudba pre človeka môže byť. Takže bol pre mňa takým svetlým zjavom. Mimochodom, na jeho dome bola tá gotická madona, ktorá bola na slovenskej korune. Našťastie ju predal národnej galérii, takže sa zachovala. Jeho dom je dnes spustošený.

● A vy ste odišli na štúdiá do Bratislavy.

K vynikajúcemu pedagógovi profesorovi Jánovi Skladanému. A v podstate tam sa mi naširoko roztvorili oči, uši, obzor. Nasával som nové poznatky a veľmi tvrdo som pracoval. V tom čase som vlastne pochopil, že hudba je mojím snom a poslaním.

● A ako vnímal umelec politické dianie okolo roku 1968?

S rokom 1968 prichádzali obrovské očakávania a nádej, vládla eufória a pamätám sa, že na jednom zhromaždení študentov v máji 1968 som predniesol plamenný prejav. O tom, že by sme mali poznať aj inú filozofiu ako marxistickú a že veriaci človek akéhokoľvek náboženstva je tým najlepším budovateľom socializmu, lebo nekradne, poctivo pracuje na rozdiel od straníckych funkcionárov, ktorí hrabú pre seba. Netušil som, že Rudolf Mrlian všetko necháva nahrávať. Keď som v roku 1969 skončil školu, bol rektorom ešte taký osvietený duch Alexander Moyzes, ktorý ma pozval za asistenta. Na plenárke zväzu skladateľov vyhlásil, že nemôže mlčať, aby sa v budúcnosti mohol svojim vnúčatám pozrieť do očí, takže oficiálne vyhlasuje, že sme okupovaná krajina. Tým skončil aj jeho patronát nado mnou. Vzápätí ma súdruh Mrlian označil za čierneho agenta Vatikánu a v podstate som musel zo školy odísť.

● V podstate?

V podstate preto, lebo aj tu som mal jedno obrovské šťastie. Môj profesor Ján Skladaný sa postaral o to, že som nebol zo školy vyhodený, ale odišiel som na základe dohody, takže som dostal neutrálny kádrový posudok. Pomocnú ruku mi podal riaditeľ Slovenskej filharmónie doktor Ladislav Mokrý a zamestnal ma ako štipendistu filharmónie na štyri mesiace, kým sa zorientujem. Vtedy som mal dvojročnú dcérku, takže to bola pre mňa veľmi vítaná záležitosť. No a v novembri 1973 sa štátna umelecká agentúra Slovkoncert rozhodla, že vytvorí miesta mladých sólistov a ja som sa stal prvou lastovičkou. Takže od januára som sa stal sólistom agentúry Slovkoncert a nemal som nijakú inú povinnosť, len za plat odohrať tridsať koncertov do roka. Bolo to ohromné, veď som mal zaručený dostatok koncertov, a pritom som bol jedným z najslobodnejších ľudí vo vtedajšom socialistickom Česko-Slovensku. Kým moji kolegovia chodili na rok straníckeho školenia, do VUML-u, ja som bol zamestnaný na plný úväzok ako sólista a nič iné som nemusel. Len hrať na koncertoch a cvičiť.

● A nikto sa o vás nestaral?

Absolútne nie a dokonca som mohol cestovať aj do cudziny.

● Vy ste v Amerike aj učili?

Prežil som tam necelých päť rokov. V roku 1982 ma pozvali z Michiganskej štátnej univerzity za hosťujúceho profesora. Potom opäť v roku 1983. V rokoch 1985 – 1988 som učil v americkom Detroite na Wayne State University.

● Čo vám dala Amerika?

USA ma pochopiteľne ohúrili najmä konzumom a obrovskými možnosťami. Zistil som, čo sú kreditné karty, a tiež som sa vyžíval v tých výdobytkoch, ktoré nám neboli dostupné. Ale oveľa dôležitejšie bolo, že pri sledovaní televízie som si uvedomil, že u nás doma napriek režimu šesťdesiat percent programu stojí za to a je o päť tried vyššie ako to, čo sa vysielalo na amerických kanáloch. Tam som si uvedomil, čo to je bulvár, a s o to väčšou hrôzou zisťujem, ako rýchlo, účinne a úspešne sa sem dostal. Ľudia si neuvedomujú, ako ich to negatívne ovplyvňuje. To vnímam veľmi kriticky. Na druhej strane, v Amerike som zistil, že bežní Američania sú nesmierne čestní ľudia. Aj voči štátu.

● Aký je váš názor na Maticu slovenskú?

Maticu si predstavujem ako životodarnú inštitúciu z prvých rokov po jej založení. Jej súčasný stav si netrúfam hodnotiť.

● Čo pre vás znamená rodina?

Rodina je veľmi zložitý celok, ale nič lepšie ako základ súžitia ľudí sa nevymyslelo. Asi práve preto sa v súčasnosti vedie útok proti rodine. Obávam sa, že oslabovanie rodiny je dielom zámernej koncepcie. Rodina, aj keď vo vnútri má svoje problémy, navonok býva súdržná, a taká rodina sa nedá len tak ľahko manipulovať. A dnes ten, kto sa nechce nechať manipulovať, je veľmi nedobrý kandidát na trendového občana.

● Najvyššie štátne vyznamenanie ste získali pri príležitosti 20. výročia vzniku Slovenskej republiky. Ako vôbec vnímate skutočnosť, že vznikol samostatný štát?

Priznám sa, že rozdelenia Česko-Slovenska som sa obával. Lebo som si uvedomoval, v akých mocenských kliešťach sa toto územie nachádza. Okrem toho som sa s umelcami veľmi aktívne zúčastňoval na novembrových udalostiach. Chodil som do Prahy na akčné výbory a raz z úst jedného pražského umelca, bolo to na rozhraní novembra a decembra 1989, zaznela zaujímavá veta o „odstředení se od Slovenska“. Išlo o veľmi dobre informovaného a rozhľadeného človeka, preto som si jeho slová dobre zafixoval. A čakal som, ako sa bude prehadzovať Čierny Peter, i keď dopredu bolo jasné, že ho musia dostať Slováci. Čechom oveľa viac záležalo na oddelení sa od Slovenska a hrozilo, že Západ podhodí Slovensko ako kosť ruskému medveďovi, aby si na nás pochutnal a dal pokoj ostatným krajinám. Bolo mi jasné, že sa tu budú diať veci, ktoré budú úplne iné, než si predstavujeme. Že pôjde o celkom novú architektúru Európy.

ESEJ

Politické garnitúry nemajú lídrov s víziami budúcnosti

Osobnosť ako obrana a výzva

Anton HYKISCH

Môj prvý román o živote vysokoškolákov koncom päťdesiatych rokov minulého storočia som nazval Krok do neznáma. V lete 1959 ho zošrotovali. Totalitný režim nemohol pripustiť myšlienku, že život človeka je krokom do neznáma. Narodenie človeka je vrhnutím do cudzieho sveta. To je prvý základný poznatok. Nezávisí od nás, kde a do akej doby sa narodíme. Náš vznik je súhrou tajomných síl. Ak chceme byť v živote úspešní, musíme sa usilovať odhaliť tieto mocnejšie sily.

Platón hovorí, že človek dieťa vystupuje z tmy a zazrie oslepujúce svetlo. To neznámo je príroda, nevysvetlený kozmos. Kto ho vytvoril? Ako som sa v ňom ocitol? Ako bude na mňa vplývať? Človek začína klásť otázky. Začína myslieť. Rodí sa náboženstvo, filozofia. Súčasne dieťa zazrie svoju matku a otca. Stretnutie s ľudským spoločenstvom je ďalšou okolnosťou nášho vrhnutia do sveta.

Náš krok do neznáma určujú a ohraničujú dve obrovské sily: nadprirodzeno a ľudia. Bez správneho vzťahu k týmto dvom konštantám by sme zostali ľudoopmi, pitekantropmi, neschopní vývoja, nabaľovania genetických informácií a zručností. Nevztýčili by sme sa zo zeme k oblohe nad nami. Nevznikla by v nás túžba stať sa pánmi vlastného osudu, stať sa bohmi.

■ POTREBA ORIENTÁCIE

Naše prežitie a vzostup závisia od poznania limitov nášho bytia. Pomôže nám v tom vlastný svetonázor, filozofia, sústava hodnôt. Musíme vedieť, kde je sever. Francúzsky filozof Gabriel Marcel píše, že za svoj život ďakujeme inému. Sme pozvaní byť (invitation ā l´être), musíme sa teda dobre pripraviť na výzvu života. Nutnosť svetonázoru je druhý základný poznatok pre život.

Miliardy ľudí prežili svoje životy v rámci veľmi úzkych limitov. S malými možnosťami ovplyvniť svoje osudy. Napriek výsledkom hominizácie dejiny ľudstva neurčujú miliardy rovnoprávnych osôb. O osudoch národov, impérií, civilizácií rozhodovali a rozhodujú vyššie vrstvy, vplyvné skupiny, mocenské elity a vynikajúci jednotlivci. Bez ohľadu na to, aké formálne typy vládnutia sú v danej spoločnosti (monarchia, tyrania, demokracia, oligarchia).

■ VÝZVY SÚČASNOSTI

Náš štát ako súčasť európskeho spoločenstva čelí veľkým výzvam. Súčasný globalizovaný svet je zachvátený prejavmi krízy (ekologická, ekonomická, demografická, morálna). Súhrnne ich možno označiť ako nárast sebadeštrukcie doterajšej civilizácie. Ľudia nebezpečne narušili životné prostredie planéty a základy vlastnej civilizácie. Prejavuje sa to spochybnením dávnych hodnôt helénsko-rímskej-judaisticko-kresťanskej civilizácie. Táto sebadeštrukcia značí rozklad prirodzených biologických základov ľudského rodu. Náš genotyp je ohrozený nielen klimatickými zmenami, ale predovšetkým absolútnym poklesom populácie nášho civilizačného okruhu. Sebadeštrukcia sa deje najmä v integrovanej Európe a Rusku, teda aj u nás. Aktívne ju denne podporujú dve mocné globalizované sily: svetová finančná oligarchia a globalizované komerčné masmédiá.

■ ZOTROČENIE VÁŠŇAMI

Deregulovaný svetový finančný trh spôsobuje environmentálne a ekonomické zbedačovanie. Zväčšuje sa priepasť medzi bohatými a chudobnými krajinami. Vedomie miliárd ľudí ovplyvňujú technicky dokonalé komerčné masmédiá, ovládané finančnou oligarchiou. Aktívne intoxikujú široké masy obyvateľstva rozkladom klasických sociálnych zväzkov, vrátane monogamnej rodiny. Spochybňujú morálne hodnoty. V mene rozšírenia slobody sa človek stáva objektom zotročenia vlastnými vášňami. Povzbudzuje sa špirála konzumu a luxusnej výroby. Žije sa na permanentný dlh. Cieľom sa stáva pohodlie, neobmedzené užívanie rozkoší, láska sa redukuje na sexuálny vzťah. Z vedomia ľudí sa vymývajú základné kategórie medziľudského správania – obetavosť, charita, solidarita, odriekanie, skromnosť, česť, obrana vlasti (klasické „čnosti“).

■ POTREBA OBRANY

Súčasná mladá žena či mladý muž na Slovensku – ak chce byť slobodným človekom – mal by sa aktívne brániť týmto deštrukčným silám. Mal by budovať svoju osobnosť, aby bol schopný chrániť si nezávislosť, identitu, telesné a duševné zdravie. Ako možná súčasť elity mal by dbať na záujmy rodiny, vlasti, národa, štátu, Európy.

Tento zápas nemusí a nesmie byť beznádejný. Svetový finančný systém je dielom ľudí, a teda je aj ľuďmi ovládateľný. Rovnako masmédiá nemusia byť nástrojom intelektuálnej deštrukcie, ale pomocníkom pozdvihnutia človeka, šírenia vzájomného porozumenia a lásky medzi ľuďmi.

■ AKO ČELIŤ VÝZVAM

Nie som všemocný, ale ani bezmocný. Nie som Bohom, ale nie som ani zvieraťom. Viem ovládať svoje pudy, vášne. Viem sa zdokonaľovať. Vedou a technikou dokážem využívať prírodné sily, ale musím analyzovať etické dôsledky každého vedeckého objavu. Je rizikom narušiť prirodzenú biologickú rovnováhu ľudského rodu.

Vedomie limitov ma vedie k uznaniu transcendenta. Ako jeden z miliárd ľudských jedincov viem o svojej zraniteľnosti. Prírodné katastrofy, nepredvídateľnosť javov, náhody, časové pasce, chaos, nekontrolovateľné procesy v organizme môžu spôsobiť môj zánik. Úcta k vyššej sile ma doviedla k úcte k osobnému Bohu.

Som neopakovateľnou jednotkou, autonómnym systémom. Ako fungujúca jednota fyzického a duševného môžem sa stať osobnosťou. Mám svoje „Ja“, odlišujem sa od každého iného. Som neopakovateľný. Chcem sa zdokonaliť.

Mám slobodnú vôľu. Naučil som sa ovládať svoje pudy a vášne. Poznávam okolitý svet a jeho výzvy. Viem sa rozhodnúť medzi alternatívami. Zodpovedám za následky svojich rozhodnutí nielen sebe, ale aj iným.

Rozoznávam dobro a zlo. Mám citlivé svedomie, postupne si budujem vlastný svetonázor, ucelené hodnotenie sveta. Postmoderné teórie o nemožnosti poznania celku sú kapituláciou pred hľadaním pravdy.

Viem sa rozhodnúť včas a na správnom mieste. Na úrovni spoločenskej pozície som rozhodujúci činiteľ, decision-maker. Nerozhodnosť a odklad môžu byť ničivé pre mňa aj iných.

Rozširujem svoje vedomosti. Mám vedomie koreňov. Kontinuálne prijímam poznatky minulosti a odovzdávam nadobudnuté vedomosti a hodnotový systém svojim blízkym, deťom a vnukom. Tradícia je spojivom každého spoločenstva.

Mám svojich hrdinov, príklady nasledovania. Dejiny sveta vytvárajú silné osobnosti. Inšpirujú ma pozitívne vzory správania z dejín svojho národa, Európy, sveta.

Zveľaďujem a pozitívne využívam svoje emócie. Učím sa empatii. Chcem lepšie porozumieť iným ľuďom. Politika či ekonomika nespočíva len na racionálnych princípoch, ale je aj výsledkom emocionálnych postojov.

Viem si dávať životné ciele. Nepodlieham priemernosti davu. Neprepadám pesimizmu. Dokážem nadchnúť ľudí pre svoju víziu. Svet je zlepšiteľný.

Uvedomujem si, že láska je významným činiteľom v živote sveta. Princíp lásky, dávanie bez protihodnoty, prijímanie bez zásluh, obetovanie za iného, odpustenie bez náhrady je významným faktorom v medziľudských vzťahoch.

Osobnosť si budujem v spolupráci s inými. Sme na seba odkázaní. Nemôžem svoju osobnosť a prestíž budovať na úkor iných ľudí. Princíp solidarity upevňuje spoločenstvo. Zjednocovanie ľudstva, integrácia krajín a kultúr si vyžaduje solidaritu.

■ ZÁVEROM

Prelom nášho tisícročia charakterizuje znepokojivá absencia veľkých osobností v politike, v ekonomike, v umení a v kultúre. Renesancia Európy po druhej svetovej vojne bola v znamení veľkých lídrov ako Churchill, Schuman, de Gasperi, Adenauer, de Gaulle. Vo svetovom meradle to boli Gándhí, Néhrú, bratia Kennedyovci, Nelson Mandela a ďalší. Súčasné politické garnitúry nemajú lídrov s víziami. Ich činnosť je motivovaná víťazstvom vo voľbách, kde rozhoduje skôr fotogenickosť než kvality programu. Kontinuálny pokrok štátu sa nedá dosiahnuť štvorročnými cyklami od volieb k voľbám. Politická agenda sa scvrkla na sľuby v oblasti zamestnanosti, rastu HDP či miezd. Štátnici sa nezaoberajú najpálčivejšími problémami, ako sú klimatické zmeny, finančné krízy či demografické vymieranie. To platí aj o Slovensku. Náš mladý štát nemá mobilizujúci program národného a štátneho rozvoja pre 21. storočie. Súčasné elity, bez ohľadu na ich politické zafarbenie, nie sú intelektuálne schopné predložiť občanom mobilizujúce vízie budúcnosti.

Preto volám mladých ľudí na univerzitách, aby využili vzácne roky svojej mladosti, otvorenosť k svetu a politickú slobodu na rozvoj svojich osobností. Osobitnú zodpovednosť tu majú budúci pracovníci v masmediálnej sfére. Môj vlastný vývoj dokazuje, že zápas o svoju identitu je náročný, ale môže byť úspešný. Ako mladý človek som sa postavil proti režimu pokusom o útek do slobodného sveta. Zažil som represálie. Nevzdal som sa. Ako nekomunista a nečlen vládnucej strany som vyštudoval ekonomické vedy. Neskôr som si získal vplyv ako spisovateľ a publicista. Aktívne som sa zapojil do procesu demokratizácie v rokoch 1968 – 1969. Následne som bol na dvadsať rokov vylúčený zo spoločenského života. Písal som historické romány a eseje. Po novembri 1989 som sa stal poslancom a členom predsedníctva slovenského parlamentu. Neskôr som pôsobil ako slovenský veľvyslanec v Kanade a vysokoškolský pedagóg. Som autorom vyše tridsiatich vydaných kníh a stovky článkov a esejí. Mladým ľuďom osobitne odporúčam prečítať si môj generačný román Rozkoše dávnych čias (2009) a politologickú knihu Nebojme sa sveta – Sprievodca globálnym myslením (2001).

Pamätajte: Je možné a nutné pracovať na sebe. K tomu želám mladým ľuďom veľa úspechov.

Autor je významný slovenský spisovateľ a esejista.

MATIČNÝ SVET

Ako malé deti sme počúvali so zatajeným dychom legendy, ktoré nám rozprávali naši starí rodičia po večeroch o zničenej osade za Štrbou, kde kňaza aj s kostolnými zvonmi hodili do jednej zo studní a tie bolo počuť na Štedrý večer zvoniť. O drakovi, ktorý zletel z Dračieho štítu vo Vysokých Tatrách a tri dni sedel na streche toho kostola. Ale aj o obroch, ktorí obývali Šoldov, a počúvali sme aj iné povesti, viac či menej prikrášlené fantáziou rozprávačov.

Matičiari zo Štrby začali archeologický výskum

Osada Šoldov pod Tatrami

Michal PAVEL

V literatúre sa môžeme dočítať o Šoldove v Levočskej kronike zo 17. storočia, kde sa spomína zemetrasenie pod Vysokými Tatrami. Práve s ním mal súvisieť zánik osady. Neskôr spomína osadu Šoldov v 19. storočí Janko Kalinčiak v románe Knieža Liptovské a spisovateľ Štefan Rysuľa v románe Milosť. To je však všetko a už nikde nie je v starých listinách alebo kronikách o tejto tajomnej osade ani zmienka.

■ *HISTÓRIA VÝSKUMU*

Tajomstvo okolo Šoldova nedalo spávať milovníkom histórie už v predminulom storočí, keď katolícky kňaz, dôstojný pán Dzurenda v roku 1880 žiadal uhorskú vládu o povolenie v zaniknutej osade kopať. Neumožnili mu to, zanechal však vzácny odkaz v matrike zomretých, keď pri mene J. Palindera napísal, že ten mu povedal, že z jablone, ktorá vyrastala z turne Šoldov, jabĺčka jedol. Takže vieme, že v 19. storočí stála ešte minimálne veža kostola. A už tu máme rok 1951, keď sa po prvýkrát začal systematický prieskum zaniknutej osady Šoldov. Viedol architekt Alfréd Piffl (ten istý slávny Alfréd Piffl, ktorý zachránil ruinu Bratislavského hradu!), ktorý so skupinou študentov urobil archeologický prieskum. Žiaľ, nestihli ho dokončiť. Počas archeologického výskumu objavili základy kostola, mince zo 14. storočia, hroby s kostrami mimoriadnej veľkosti (žeby ozaj obri?), ale aj pieskový kríž, ktorý je v bratislavskom múzeu (SNM?) v časti o najstarších dejinách Slovenska. A potom bolo na Šoldove šesťdesiat rokov ticho. Len tatranský zimný severák sa prehánal pomedzi valy, ktoré niekedy chránili, ale, žiaľ, neochránili osadu, a občas vylúdil melódiu, ktorá mohla pripomínať zvonenie kostolných zvonov. Vegetácia zakryla aj posledné pamiatky po živote na Šoldove.

■ *ZAČIATOK VÝSKUMU*

Až prišiel rok 2012 a driemajúci Miestny odbor Matice slovenskej v Štrbe sa prebral k životu. Zvolili ma za predsedu a hneď na prvej schôdzi sme si dali nemalé ciele. Jedným z nich bolo obnoviť archeologický výskum v zaniknutej osade Šoldov, lebo bol predpoklad, že obyvatelia všetkých okolitých dedín tam majú svoje korene. Keďže členom Matice slovenskej je aj starosta Štrby Michal Sýkora, od začiatku sme mali jeho podporu. K samotnému výskumu viedla ešte strastiplná cesta. Rok a pol vypisovania žiadostí na rôzne úrady, inštitúcie a ministerstvá, až sme si vybojovali súhlasné stanovisko! Potom sa začali terénne úpravy, rezanie náletových drevín, štiepkovanie konárov, a to všetko robili členovia Matice slovenskej so zamestnancami Obecného úradu. Napokon prišla slávnostná chvíľa a 1. mája 2013 pracovníci Archeologického ústavu v Nitre začali geomagnetické merania. Po nich sa 12. augusta začali výkopové práce pod vedením riaditeľa Archeologického ústavu SAV Mateja Ruttkaya. Hlavným cieľom archeológov bolo odkryť základy kostola, čo sa aj podarilo. Kostol mal vežu, svätyňu s dĺžkou 25 metrov. Na tú dobu celkom rozsiahla stavba. Výskum mal trvať dva týždne, lenže množstvo nálezov a veľkosť lokality všetky pôvodné zámery zmenili. Výskum sa predĺžil na šesť týždňov náročných prác.

Najväčším objavom je nesporne krstiteľnica z interiéru kostola. Stavba asi podľahla nejakému devastačnému zásahu, keďže sa našli obhorené hrady a hranoly a iné drevené konštrukcie, zrejme zo strechy kostola. Vzorky driev budú skúmať dendrochronologickou metódou, ktorá presne určí rok výrubu stromov, použitých na výstavbe kostola. Archeológovia ďalej odkryli dvadsaťjeden hrobov, v ktorých ležiace kostry mali naozaj úctyhodné rozmery. Pri kostrách sme našli pracky z opaskov a mince zo 14. – 15. storočia, spolu dvadsaťjeden mincí. Potom prišiel ďalší vzácny nález, a to jeden kus koženej obuvi – typického slovenského krpca. Kto by si len vedel predstaviť, že nájdeme pod Vysokými Tatrami dobre zachovaný krpec, ktorý má šesťsto alebo sedemsto rokov?

■ *PRVÁ FÁZA*

Všetky nálezy po odbornom zreštaurovaní vrátime do Štrby a Obecný úrad poskytne miestnosť na múzeum Šoldova. Teraz nás čaká úloha – pripraviť lokalitu na zazimovanie. Priznám sa veru, že sa už teraz tešíme na budúci rok, keď budeme pokračovať vo výskume osady našich slovenských predkov. Po skončení prvej sezóny sme pripravili pre novinárov tlačovku. Konečne boli prinútení napísať aj dačo pozitívne o Matici slovenskej a o jej nepopierateľnom význame pre Slovensko. Pre verejnosť sme pripravili prezentáciu výskumu s odborným výkladom archeológov a výstavu nálezov. Niečo podobné pripravujeme pre základnú školu. Je ešte predčasné robiť uzávery, aká osada bola Šoldov. Zatiaľ nevieme, kedy vznikla ani kedy zanikla, a najmä prečo... Lenže my matičiari z Miestneho odboru MS zo Štrby sme aj s naším starostom, matičiarom Michalom Sýkorom dokázali, že ochraňovať kultúrne a historické dedičstvo našich predkov nie sú pre štrbských matičiarov iba prázdne slová.

Medzititulky: SNN

NA MARGO

Utrpenie židovského národa počas druhej svetovej vojny je nespochybniteľnou tragédiou, nevídanou v celej histórii ľudstva. Psychopat Adolf Hitler poveril úzky okruh exekútorov realizáciou konečného riešenia židovskej otázky. Tí za necelých deväťdesiat minút v berlínskej vile Wannsee zosnovali diabolský plán vyhladzovacích koncentračných táborov. V plynových komorách zahynulo vyše šesť miliónov Židov.

Slováci neboli nijakí židobijci

Na riešení židovskej otázky sa podieľali aj hitlerovské satelity, Slovenskú republiku nevynímajúc. Žiaľ, aj naše politické špičky vtedy zakomponovali Norimberské zákony do svojej legislatívy. Slovenská vláda povolila deportácie Židov do Nemecka. Ministri si vtedy mysleli, že smerujú do pracovných táborov. Nemecku platili dokonca päťsto ríšskych mariek za každého Žida. Ako náklady za to, že sa Nemecko o neho postará. Napriek klamstvu Nemcov o pracovných táboroch, zodpovednosť za smrť slovenských Židov, ktorí zomreli v koncentračných táboroch, je na vtedajších vládnych činiteľoch. Aj keď boli evidentne oklamaní a geopolitická situácia im nedovolila postaviť sa Hitlerovi, ich konanie nebolo správne. Slovenský snem nemal prijať Norimberské zákony. Úmyselná násilnosť na človeku a smrť nemajú ospravedlnenie. Slovenskí historici bez ohľadu na vek, politické a náboženské presvedčenie by sa mali konečne zjednotiť a na konferencii spoločne zhodnotiť postoj Slovákov voči Židom počas prvej Slovenskej republiky. Jedna strana mince sú deportácie, druhá však výnimky prezidenta Jozefa Tisa, postoj cirkvi a odvaha radových Slovákov, ktorí napriek nebezpečenstvu popravy skrývali a zachránili mnohé židovské rodiny. Ani deportácie neboli len zo Slovenska. Južné a východné oblasti obsadili Maďari. Niekomu objektívna pravda prekáža. Snaží sa zo Slovákov vykresliť národ, ktorý sa vyžíval vo vraždení Židov.

Náš čitateľ z Bratislavy Alexander Haas nám v tejto súvislosti poslal zaujímavý postreh: „Pri exkurzii v bratislavskej synagóge som si poznamenal, že počas vojny bolo zo Slovenska deportovaných sedemdesiattisíc Židov. Sú v tom zahrnutí aj odvlečení zo slovenských miest okupovaných horthyovským Maďarskom. Z Košíc deportovali dvanásťtisíc, Dunajskej Stredy osemtisíc, Komárna osemtisíc, Nových Zámkov sedemtisíc a z Levíc štyritisíc. Spolu teda tridsaťdeväťtisíc deportovaných Židov.“ Dodávame, že slovenská vláda zastavila deportácie ešte hneď v roku 1942, keď sa objavili informácie, čo sa so Židmi v skutočnosti deje. Podľa dokumentov svedectvo priniesli traja utečenci z koncentračných táborov. Uverila im nielen cirkev, ale aj ministri. Deportácie následne pokračovali až po potlačení Slovenského národného povstania v roku 1944, ale už bez súhlasu slovenskej vlády. Nemci zo Slovenska vyviezli pätnásťtisíc Židov. Z týchto údajov jasne vyplýva, že Slováci nepatrili medzi krvilačných židobijcov v strede Európy. Skôr naopak. Zoznam Spravodliví medzi národmi eviduje aj päťstoštyridsaťdva Slovákov, ktorí zachránili životy svojich židovských spoluobčanov. A riskovali ten svoj vlastný...

Maroš SMOLEC,
šéfredaktor SNN

Horthyovci v boji proti židoboľševizmu prevýšili vraj hitlerovcov

Obchádzaný holokaust maďarských Židov

Július HANDŽÁRIK – Koláž: Emil SEMANCO

V ostatnom čase sa elektronické médiá na Slovensku nápadne často zaoberajú témou nemeckého vraždenia európskych Židov počas druhej svetovej vojny, ktoré bolo až okolo roku 1970 dodatočne nazvané jednoslovným sloganom „holokaust“, čo má byť akousi úplnou či spaľovanou obetou v zmysle princípov židovského náboženstva. Do pojmu či sloganu holokaust sa však paradoxne nezahŕňajú mnohonásobne početnejšie nežidovské obete druhej svetovej vojny, ktoré skutočne zaživa zhoreli napríklad v zaklincovaných a nemeckými plameňometmi zapálených ukrajinských a bieloruských dreveniciach, ale aj inde.

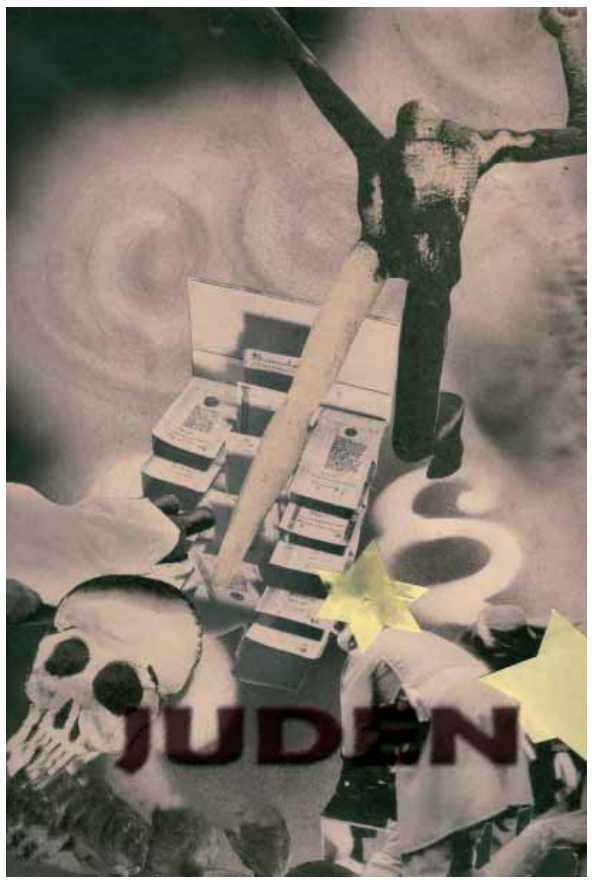

Česká televízna stanica ČT 2 trebárs 28. októbra tohto roku vysielala dokument o takejto masovej poprave v poľsko-ukrajinskej Volyni, kde v obci Nový Malín nemecká armáda 13. júla 1943 zaživa upálila v drevenej družstevnej sýpke vyše päťsto českých občanov obce, z toho takmer dve tretiny žien a detí vo veku do štrnásť rokov. Toto zverstvo sa však medzi vykazované „zápalné obete“ tzv. holokaustu nezaratáva, tak ako sa nezaratávajú ani státisíce civilných obetí teroristických náletov zaživa upálených americkým fosforom a napalmom napríklad v Drážďanoch, Hamburgu či Tokiu, o civilných obetiach spálených atómovou bombou v Hirošime a Nagasaki ani nehovoriac. Ale to je v poriadku – zrejme práve tak je to v súlade s utajenými zámermi utajených organizátorov globalizácie a anonymných vlastníkov väčšiny veľkých médií.

■ MEMENTO OSVIENČIMU

A tak sa aj na 2. programe dvojbodkovej televízie na Slovensku v sobotu 28. septembra 2013 v najsledovanejšom čase o 20. hodine objavil francúzsko-britský film režiséra W. Karela s titulkom Dve tváre Osvienčimu. Podľa tlačeného programu RTVS je to: „Snímka nakrútená na základe dvoch údajne novoobjavených fotoalbumov z roku 1944 z Osvienčimu. Príbeh týchto dvoch fotoalbumov je zároveň príbehom dvoch tvárí najstrašnejšieho nacistického koncentračného tábora: v jednom albume sú fotografie nasnímané iba niekoľko hodín pred vyvraždením maďarských Židov po ich príchode do tábora. V druhom albume, ktorý našli v roku 2007, sú fotografie nasnímané ten istý mesiac – vidno na nich dôstojníkov SS zodpovedných za masové vraždenie ľudí v plynových komorách v Osvienčime vo chvíľach voľna.“ Toľko vysvetlivka RTVS.

Samotný film je naozaj otrasnou výpoveďou maďarskej Židovky, ktorej v Osvienčime zahynula matka a dvaja malí bratia. Jej svedectvo bohato dopĺňajú fotografie z jej údajného albumu. Hovorený komentár filmu informuje diváka, že v bývalom Uhorsku žilo vyše milióna Židov a že títo Židia patrili v uhorskom štáte k najlepšie prosperujúcej vrstve spoločnosti. Ťažkosti im vraj nastali až v roku 1918 po rozpade Rakúsko-Uhorska (teda akože aj v demokratickej ČSR? – pozn. J. H.). Ale prečo a kde im tie ťažkosti nastali, to komentár filmu nespresňuje. Naopak, celý film sa usiluje nenápadne vytvárať dojem, že horthyovské Maďarské kráľovstvo rokov 1920 – 1945 bolo po celý čas svojej existencie v strednej a vo východnej Európe akýmsi azylom európskych Židov. To je čiastočne aj pravda, lenže čiastočná pravda je horšia ako celá lož! Maďarské kráľovstvo s regentom Horthym malo totiž (aj podľa uvedeného filmu) v tejto oblasti Európy výrazne najväčší podiel občanov židovského vierovyznania a tí sa v prevažnej väčšine hlásili k maďarskej národnosti, aj keď takmer všetci pochádzali pôvodne z ukrajinsko-poľskej Haliče a takmer všetci používali pôvodne nemecké priezviská. Ich prípadné vylúčenie z maďarskej občianskej a národnej komunity by teda bolo významne narušilo oficiálne vykazovaný početný stav štatistických Maďarov v štáte! Navyše, väčšina z nich mala, aj podľa komentára filmu, významné alebo aspoň nadpriemerné ekonomické postavenie v hospodárskej štruktúre štátu (ba mnohí z nich, najmä tí budapeštianski, dostali aj vysoké a najvyššie šľachtické tituly v tomto polofeudálnom fašistickom kráľovstve!), takže ich celoplošné vylúčenie zo spoločnosti by bolo vážne ohrozilo ekonomické fungovanie štátu.

■ POL MILIÓNA DEPORTOVANÝCH

Oneskorená obozretnosť regenta Horthyho bola teda v tomto zmysle pochopiteľná a upevňovala sa najmä po Stalingrade, Kurskej bitke a po katastrofálnej porážke a zničení maďarskej 4. armády v Donskom oblúku na východnom fronte. Deportácie sa preto začali až v apríli 1944 po nástupe Šípových krížov a potom bolo v rýchlom tempe do nemeckých koncentrákov deportovaných vyše päťstotisíc maďarských Židov, okrem privilegovaných Židov žijúcich v Budapešti. Na tých prišiel rad krátko pred príchodom Sovietskej armády. Niekoľko tisíc z nich maďarskí fašisti postrieľali priamo v hlavnom meste na nábreží Dunaja a ich vyzlečené telá pohádzali do rieky, aby zahladili stopy tohto svojho zločinu, podobne ako to urobili v roku 1941 v srbskej Subotici. Ostatných vyše dvestotisíc Židov vyhnali do ulíc a nechali ich bežať v trojstupoch a so zdvihnutými rukami po hlavných uliciach mesta a potom ich peším „pochodom smrti“ hnali do koncentrákov na území Rakúska. O tejto špinavosti predložil uvedený film aj autentické filmové zábery! Také sú základné fakty o holokauste maďarských Židov a zhruba tak ich aj podáva uvedený film, ktorý sa v divákovi pokúša navodiť dojem, že preklínaný fašizmus a vraždenie či holokaust Židov nastali v Maďarsku až v roku 1944 po obsadení wehrmachtom a nástupe szállasyovských Šípových krížov. Lenže ...

■ PRVÍ – AJ V BRUTALITE

Lenže fašizmus (spojený aj s najbrutálnejším prenasledovaním Židov!) ako prvý v Európe nastúpil k moci práve v Maďarsku na začiatku roka 1920 vyhlásením Maďarského kráľovstva regenta Miklóša Horthyho. Tým Maďarsko o vyše dva roky predbehlo aj taliansky fašizmus Benita Mussoliniho (datovaný 28. 10. 1922) a o celých trinásť rokov aj nemecký fašizmus Adolfa Hitlera (30. 1. 1933). A pokiaľ ide o fyzické prenasledovanie Židov, v tom Maďari nielen časovo, ale najmä v brutalite a beštialite ďaleko predbehli všetky známe fašistické režimy. Je o tom dostatok informácií a svedectiev, ale súčasné európske a svetové médiá, ba ani historici ich akosi nechcú počuť ani vidieť. Z množstva takých svedectiev spomeniem iba dve knihy maďarských Židov – intelektuálov –, ktorým sa pred týmto maďarským prenasledovaním a fyzickou likvidáciou podarilo ujsť do cudziny a podali o ňom autentické svedectvo. Sú to diela Andrása Gábora: Čierna kniha vrahov, Viedeň 1930, a Józsefa Halmiho: Maďarský biely teror, Viedeň 1930. Obidve knihy som prekladal do slovenčiny a pripravoval na vydanie (vyšli v bratislavskom vydavateľstve EKO-konzult v roku 2011 – prvá pod titulkom Krvilační Maďari a druhá Maďarské vraždenie).

Aj keď sa nepovažujem za patologicky útlocitného, priznám sa, že pri prekladaní uvedených dvoch kníh som neraz vážne zauvažoval, či mám v tejto práci pokračovať, a dokončil som ju naozaj len s najvyšším sebazaprením a najhlbším zhnusením. Z rovnakých dôvodov nebudem teda ani tu citovať podrobnosti o tom, ako maďarskí fašisti v rokoch 1919 až 1924 beštiálne mučili a vraždili svojich židovských spoluobčanov, ale uvediem iba titulky jednotlivých kapitol knihy Andrása Gábora: Vypichli im oči a rozpárali bruchá; Zaživa im odrezali ruky i nohy; Mučili ich a pochovali zaživa; Povypichovali im oči, polámali údy a zaživa rozštvrtili; Zaživa pochovaná rodina... atď., atď. A z publikácie Józsefa Halmiho: Pred jeho deťmi mu odrezali hlavu; Vraždili ich po tisícoch; Bili ich po celé dni až do omdletia; Pred smrťou musel hltať vlastné exkrementy; Otroctvo v Maďarsku ... atď., atď.

Je to naozaj poučné a mimoriadne dramatické čítanie. J. Halmi okrem uvedenej knihy napísal a vydal o maďarskom vraždení Židov aj diela Čierna kniha o Kečkeméte (v maďarčine a nemčine, Viedeň 1920), Črty z Horthyho pekla (v maďarskom, v nemeckom, vo francúzskom a v anglickom jazyku, Viedeň 1922) a knihu Pomoc! Vrahovia! (Praha 1931).

■ POZADIE POGROMOV

Zámienkou na hromadné mučenie a vraždenie maďarských Židov bola ich angažovanosť v komunistickej revolúcii a ich údajne vysoký podiel vo vedúcich funkciách všetkých stupňov v Leninovom revolučnom Rusku i v Kúnovom červenom Maďarsku, čo maďarskí fašisti nazvali „židoboľševizmom“.

Horthyovci v beštialite metód tohto „boja proti židoboľševizmu“ ďaleko predstihli aj najbrutálnejšie zločiny fašistického režimu Adolfa Hitlera. A nebolo to iba v uvedených rokoch preberania moci a upevňovania režimu Miklóša Horthyho. Rovnakými metódami postupovali aj v nasledujúcich rokoch a desaťročiach. Napríklad v zime v roku 1941, po okupácii srbskej Vojvodiny, maďarskí žandári (teda nijaké SS či Šípové kríže, ale regulárna policajná zložka maďarského štátu!) v meste Subotica rovnako brutálnym spôsobom zavraždili okolo šesťtisíc srbských a židovských občanov. Nechali ich vyzliecť donaha a potom ich po trojiciach nahých a bosých vodili cez celé mesto v treskúcom mraze k zamrznutému Dunaju a tam ich nad vysekanými otvormi v ľade strieľali a ich telá hádzali pod ľad, aby tak zamaskovali toto svoje katanské dielo! Zrejme aj z uvedených dôvodov prijal nedávno maďarský parlament uznesenie, že do učebných osnov maďarských škôl sa zakotvuje povinnosť najmenej raz ročne navštíviť niektorý koncentračný tábor alebo pamätník holokaustu.

■ LEVENTE A INÉ...

Na zločiny by sa nemalo zabúdať, ale pripomínať by sa mali komplexne a nie polopravdami, ktoré potom pôsobia ako úplné lži. Takým dojmom na mňa zapôsobil aj spomínaný francúzsko-britský film. Ale jeden z jeho záberov ma naozaj dojal. Hlavná aktérka v ňom asi dvatri razy ukázala fotografiu svojich dvoch malých bratov, ktorí sa v roku 1944 dostali do Osvienčimu a tam zahynuli. Na fotografii vidno dvoch chlapčekov, oblečených v pekných a zrejme nie lacných kabátoch s kožušinovými goliermi, a obaja majú na hlavách čapice známeho maďarského vojenského strihu (s komicky zvýšenou čelnou časťou, aby ich nositelia vyzerali aspoň o pár centimetrov vyšší, než akými ich stvorila príroda!) známej maďarskej fašistickej organizácie mládeže Levente – predchodkyne a zrejme aj vzoru nemeckého Hitlerjugend. Mám s organizáciou Levente a jej príslušníkmi osobné skúsenosti – boli to tí najfanatickejší krikľúni a hlásne trúby najagresívnejšieho veľkomaďarského nacionalizmu. Keď som po maďarskej okupácii južného Slovenska žil v Ostrihome, neraz som bol terčom ich útokov. Takmer každodenne som ich počul vybľakovať po uliciach ich veľkomaďarské heslá: „Piros, fehér, zöld – Trencsén magyar föld! Piros, fehér, zöld – Zsolna magyar föld! Mindent vissza! Mindent vissza!“ V roku 1945, keď trosky maďarskej armády spolu s wehrmachtom utekali pred Sovietskou armádou na západ, tiahli s nimi aj mnohí títo mladí „bojovníci“ otrhaní a hladní, vlečúc na pleciach zmenšené nefunkčné makety maďarských vojenských pušiek a žobrúc po slovenských dedinách o kúštik chleba. Aj jeden z mojich bratancov, malý ostrihomský občan Ferko, takto navždy zmizol v chaotickom závere veľkej fašistickej vojny. To, že malí bratia tragickej hrdinky uvedeného filmu mali ešte aj v Osvienčime na hlavách čapice maďarskej fašistickej organizácie mládeže, samozrejme ešte neznamená, že oni sami boli (v ich veku!) fašisti. Ale je to nechcený lapidárny dôkaz o tom, ako hlboko boli maďarskí Židia integrovaní v maďarskej spoločnosti a stotožnení s maďarským štátom ešte aj na konci roka 1944, aj keď to bol štát od samého začiatku fašistický a ovládaný agresívnym veľkomaďarským nacionalizmom a šovinizmom.

O to dojímavejšia je osobná tragédia týchto malých obetí!

Menil skutočnosť na sen a sen na reťaz čarovných príhod

Ženy malého veľkého Slováka

Dušan PODHORSKÝ – Foto: archív SNN

Počas svojho života mal niekoľko vážnych, aj menej vážnych známostí. Štefánik silne pôsobil na ženy – neklamné znamenie, že v jeho zjave bolo niečo romantické, tajomné a rytierske. Zaujímavé zistenie, najmä ak životopisci tvrdia (a fotografie prezrádzajú), že fyzickou príťažlivosťou Milan Rastislav až tak neoplýval. Na tvári mu zostali drobné jamky ako následok choroby, ktorú prekonal v detstve. Vzrastom bol nízky, s postupujúcou plešinou a jeho najznámejšie portréty boli skôr zidealizované.

M. R. ŠTEFÁNIK

Jeho hlavnými zbraňami boli však údajne šarm, inteligencia a úprimnosť. Hoci bol sám z chudobných pomerov, priťahovali ho ženy z lepšej spoločnosti, rád vyhľadával dámy zo šľachtických kruhov.

■ PRVÉ LÁSKY

Prvou Štefánikovou láskou bola Emília Chovanová, do ktorej sa zaľúbil počas štúdia v Sarvaši a celý život si s ňou písal. Emília sa nikdy nevydala a bola aj na jeho pohrebe. Český básnik a profesor Jaroslav Vrchlický uviedol, že ambicióznemu študentovi Štefánikovi zo Slovenska padla do oka aj jeho pätnásťročná dcéra Eva. Očarený mladý gavalier jej doniesol kyticu konvaliniek, ktorú však slečna taktne odmietla. Väčší úspech, zdá sa, mal u šestnásťročnej Ľudmily, dcéry profesora Bílého, riaditeľa reálky na Žižkove, s ktorou sa v deň svojich promócií (jún 1904) v rodine Bílých za prítomnosti svojho otca zasnúbil. Zrejme Štefánikov dlhší pobyt v Paríži mal za následok, že sa tento vzťah skončil, ale v Ľudke musel zanechať hlboký dojem, pretože v roku 1920 pod menom Lola Šetelíková napísala o tejto romanci aj knihu É morto...: Paměti lásky Štefánikovy.

Osobitnou kapitolou v Štefánikových láskach bol starostlivo pestovaný vzťah (väčšinou na diaľku) s Máriou Neumannovou-Žilkovou, ktorá bola dlhšie nielen jeho morálnou, ale aj finančnou oporou – požičala mu peniaze na hvezdársku výpravu. Spoznali sa na jar 1905 v Paríži, keď tam Mária bola na mesačnom študijnom pobyte. Tento vzťah sa skončil niekedy v roku 1912.

Vo Francúzsku to bola najprv Antoinetta Janssenová – dcéra jeho patróna profesora Janssena, riaditeľa hvezdárne v Meudone, kde pracoval. Miloslav John vo svojej knihe o Štefánikovi píše, že práve cez Antoinettu a jej otca sprostredkoval Štefánik prvý kontakt Masaryka s francúzskymi politikmi. Vzťah mal aj s Yvonne Chautempsovou, dcérou známeho právnika, senátora a neskôr ministra, ktorý Štefánikovi pomáhal a pripravovali aj spoločné podnikanie. Štefánika významne formoval vzťah s Louise Weissovou (1893, Arras – 1983, Paríž), ktorá počas svetovej vojny začala vydávať pod pseudonymom tlačové správy. Tak prišla do kontaktu so svojimi veľkými obdivovateľmi – zástupcami národov usilujúcich sa o nezávislosť, medzi nimi aj s Benešom, Masarykom a najmä so Štefánikom... Milan Rastislav krátko predtým, ako sa zasnúbil s markízou Benzoniovou, stretol sa s Louisou a oznámil jej koniec ich vzťahu. Louise znášala rozchod s veľkou trpkosťou. V rokoch 1919 – 1939 často cestovala do Československa. V roku 1918 založila týždenník Europa novele, v ktorom publikovala až do roku 1934. Postupne sa vypracovala na významnú novinárku, feministku a političku európskeho formátu. Počas druhej svetovej vojny pôsobila vo francúzskom odboji.

■ ŽIVOTNÁ LÁSKA

Životnou a poslednou láskou bola však talianska markíza Giuliana Benzoniová, s ktorou sa zasnúbil a plánoval sa oženiť. Giuliana Benzoniová (19. jún 1895, Padova – 8. august 1981, Rím), talianska spisovateľka a šľachtičná, bola vnučkou Ferdinanda Martiniho (1841 – 1928), ktorý bol spisovateľom, politikom a profesorom na univerzite v Pise. V roku 1876 ho zvolili do talianskeho parlamentu, kde pôsobil štyridsaťtri rokov. Bol ministrom kolónií, ministrom verejného školstva a guvernérom Ritrey (1897 – 1907). V roku 1923 sa stal senátorom Talianskeho kráľovstva. Benzoni pochádzal zo starovekej šľachtickej milánskej rodiny. V 16. storočí sa predok Girolamo Benzoni plavil do Ameriky v nádeji, že zbohatne. Cestoval po nej štrnásť rokov a zanechal opis svojich zážitkov v knihe História Nového sveta, ktorá vyšla v roku 1565. Giuliana bola dôvernou priateľkou budúcej talianskej kráľovnej Márie Jozefy Savojskej (1906 – 2001), zvanej tiež „Májová kráľovná“, lebo bola s manželom Umbertom II. na tróne iba mesiac v roku 1946.

Osobnosť Giuliany približuje aj jej činnosť v boji proti fašizmu. Jednou z najslávnejších epizód antifašistického hnutia v Taliansku bola pomoc Židom, ktorú organizoval don Roberto Angeli, prominentná postava toskánskeho odporu. Bol v osobnom kontakte s ľuďmi, ktorí v tomto úsilí intenzívne pomáhali – najmä s markízou Giulianou Benzoniovou, monsignorom Hughom O´Flaertom z írsleho veľvyslanectva, budúcim kardinálom Pietrom Palazzinim; všetci spolupracovali s nasadením života. Prostredníctvom týchto kanálov Svätá stolica a rozličné veľvyslanectvá pomáhali zadovažovať lieky, oblečenie, jedlo, zabezpečovali peniaze a falošné doklady pre desiatky Židov, asi tisícšesťsto politických väzňov a pre vojenských zajatcov spojeneckých armád.

■ OSUDOVÉ STRETNUTIE

Giuliana Benzoniová vo svojej knihe Život rebelky opísala osudové stretnutie s Milanom Rastislavom takto: „V Ríme som stretla lásku. Prišla ako blesk z jasného neba a zasiahla tak, že sa vo mne všetko zapálilo.“

Meteorológovia majú s dažďom svoje konexie a jeden z nich sa pričinil o to, že Štefánik sa vo večnom meste stretol so svojou životnou láskou. Giuliana v knihe opísala, ako ju rímsky lejak zahnal do prvého suchého azylu, ktorý bol naporúdzi. Zhodou okolností to bol palác Gegého Primoliho, kde mal pán domu práve viacero prominentných hostí. Giuliana vo svojej knihe spomína na pána vo francúzskej vojenskej uniforme, ktorý stál pri kozube a obdivne na ňu hľadel.

Giuliana BENZONIOVÁ

„Oslepili ma jeho svetlomodré oči,“ píše markíza. Hostiteľ ich predstavil a Štefánikovi povedal: „Toto je vnučka Ferdinanda Martiniho a môže vám byť veľmi užitočná.“

Štefánikova blesková taktika pokračovala o deň neskôr i pred palácom Colonna, kam Giuliana prišla, ako vtedajšia etiketa prikazovala, v sprievode gardedámy a priateľky Elsy Dallolio. Keď sa Elsa po úvodných ceremóniách vzdialila, muž s očarujúcimi modrými očami vybral z vrecka skalku a venoval ju Giuliane s vysvetlením, že vzácny kameň vlastnoručne vylovil z oceána pri brehoch ostrova Tahiti. Nebol to jediný dar. V závratnom tempe nasledoval ďalší – prsteň. Milan Rastislav ho Giuliane podával s vysvetlením: „Tento prsteň nosím stále so sebou pre ženu, ktorá bude stáť po mojom boku a stane sa mojou životnou družkou.“Vzťah talianskej markízy a francúzskeho generála a neskôr česko-slovenského ministra vojny sa sľubne rozvíjal, hoci zamilovanú dvojicu neraz nebezpečné misie rozdeľovali. Keď sa Štefánikovi podarilo vyriešiť problém návratu našich legionárov na Sibíri, zišli sa opäť. Bolo konečne po vojne a dvojica mohla hovoriť o svojej budúcnosti. Dohodli sa na skorom sobáši. Štefánik svoje perspektívy okrem súkromia charakterizoval takto: „Len čo bude skončená riadna organizácia štátu, vyžiadam si jedinú vec – hvezdáreň. Generálske hviezdy veľmi rád obetujem skutočnému svetu hviezd.“

Žiaľ, Štefánikov osud to zariadil inak. Nebol ani sobáš, ani hvezdáreň.

■ MARKÍZA OSTALA SAMA

Markíza Benzoniová sa nikdy nevydala. V časoch prvej Česko-Slovenskej republiky prichádzala veľmi často k mohyle na Bradle, kde je Štefánik pochovaný. Neraz v sprievode prezidentovej dcéry Alice Masarykovej. Úrady jej cesty k miestu posledného odpočinku snúbenca roky znemožňovali. Ihneď ako to bolo možné, v roku 1968, ju však Slovensko vítalo znova. Dnes už nebohá naša spisovateľka Hana Ponická, ktorá bola vtedy markíze sprievodkyňou, opísala Giulianu ako vzácnu ženu, v ktorej čas nedokázal oslabiť vznešený cit nesmrteľnej lásky k milovanému snúbencovi Milanovi Rastislavovi.

Markíza zomrela v roku 1981 v Ríme. Jej pamätná tabuľa na objekte rodného domu Milana Rastislava Štefánika v Košariskách je aspoň symbolickým vyjadrením ich nadčasovej spolupatričnosti.

Autor je univerzitný profesor prírodných vied a diplomat.

RECENZIA

Ako hovorí slovenský filmár Pavol Barabáš, Vysoké Tatry, symbol Slovenska, poskytujú úkryt a útočisko pre všetkých, ktorí hľadajú pokoj a úľavu pre svoju dušu. Ich neopakovateľná atmosféra a vznešenosť si pýtajú celého človeka. Kto vstupuje na ich teritórium, mal by prichádzať v pokore a úcte. Je to zvláštne územie, ktoré netoleruje pretvárku ani pýchu. Ak ich chcete pokoriť, ukážu vám len kamennú tvár. Ak by ste ich však s pokorou chceli spoznať, odhalia vám kúsok svojho pradávneho tajomstva...

Pavol Barabáš hľadá hraničné príbehy

Hory netolerujú pýchu

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ – Foto: autor

Nový šesťdielny dokumentárny seriál Príbehy tatranských štítov ukončil v októbri 2013 režisér Pavol Barabáš poslednou časťou nazvanou Stopy na hrebeni. Kým prvých päť častí sa venovalo histórii výstupov na najznámejšie tatranské štíty, film Stopy na hrebeni na pozadí autentického príbehu dvoch kamarátov predstavuje Západné, Vysoké a Belianske Tatry.

■ OBDIVUHODNÝ VÝKON

Jednotlivé sekvencie spája krásny, náročný, dlhý hrebeň. Je na ňom vyše stotridsať vrcholov, veží a štítov. Prejsť celým týmto hrebeňom v zime bez akejkoľvek podpory, bez obchádzania štítov či zliezania do dolín bolo a stále je veľkou výzvou. Dvaja kamaráti Adam Kadlečík a Mišo Sabovčík vo filme predvádzajú športový výkon, ktorý sa dosiaľ nepodaril nijakému družstvu. Je to príbeh odvahy i strachu, silnej túžby i beznádeje, vytrvalosti aj bolesti, ale najmä je to príbeh priateľstva.

Počas dvoch strastiplných zimných týždňov ich čakalo nielen zlé počasie, hmla, množstvo snehu, ale i víchrica s rýchlosťou 240km/h. Prežili pád dvoch lavín a nebyť šťastnej náhody aj ich pády sa mohli skončiť tragicky.

■ STOPY KAMARÁTOV

Dvaja horolezci a autentické hlavné postavy filmu zažili to, čo sa doteraz nikomu v našich horách nepodarilo, a mnohí uznávaní horolezci prirovnávajú ich zimný prechod hrebeňa Tatier k výstupu na vrchol Everestu. Siahli si pritom na samé dno síl. Nielen fyzických, ale i psychických. Film nezachytáva len ich ojedinelý výkon, ale mapuje aj dávnejšie pokusy o prechod zimným hrebeňom Tatier a kladie dôraz na dôležité hodnoty, akými sú priateľstvo a tímový duch.

Film Stopy na hrebeni získal už pri svojej premiére na jeseň v rámci Medzinárodného festivalu horských filmov Poprad 2013 Cenu divákov a Čestné uznanie poroty za zobrazenie extrémneho športového výkonu na domácej pôde.

■ ŠESŤ DIELOV

Celý dokumentárny seriál Príbehy tatranských štítov pozostáva zo šiestich dielov. Prvý diel Súboj velikánov vznikol v roku 2011, druhý Sny o slobode tiež v roku 2011, tretí Posadnutí horami v roku 2012, štvrtý Posledný z posledných v roku 2012, piaty Legendy a ilúzie v roku 2013 a posledný šiesty diel Stopy na hrebeni v roku 2013.

V kontexte celého dokumentárneho diela jednotlivé filmy na pozadí krásnej prírody divákom otvárajú bránu a my máme možnosť zúčastniť sa na výstupoch k najkrajším tatranským štítom.

Aj keď ide o dokumentárnu tvorbu, filmy nesú pečať nekonečného dobrodružstva a poznávania mystéria hôr, ktoré sa týčia nad Slovenskom ako pevná strecha nášho domova.

Okrem iného sa z filmov dozvieme zaujímavosti, ktoré nie sú verejnosti všeobecne známe, a diváka nielen zaujmú, ale aj obohatia. Spomeňme len niektoré zaujímavé fakty, ktoré dopĺňajú obratovú zložku seriálu. Povedzme, že v roku 1967 vypísal časopis Krásy Slovenska anketu o najkrajší vrch na Slovensku. Čitatelia dali najviac hlasov tatranskému Kriváňu. Málo známy je fakt, že práve na vrchol Kriváňa vystúpil koncom leta v roku 1911 ako astronóm Milan Rastislav Štefánik. V roku 2003 postavili členovia Matice slovenskej na vrchole Kriváňa cyrilo-metodský dvojkríž.

Keď v roku 1838 lesník Ľudovít Greiner na základe trigonometrických meraní vyhlásil, že držiteľom výškového rekordu je Gerlachovský štít, narazil na sústredený odpor. Ešte v roku 1851, keď sa to viedenské Slovenské noviny pokúšali výsledkami kontrolných meraní potvrdiť, v spišských publikáciách sa ozývali rozhorčené hlasy proti zosadeniu Lomnického štítu z kráľovského trónu.

■ REKORDÉR ŽUREK

Držiteľom rýchlostného rekordu prechodu hrebeňa celých Tatier je Poliak Krzystof Žurek z leta 1975. S pomocou podpornej skupiny, ktorá mu postavila dva bivaky a niesla jedlo, stihol preliezť hrebeň za tri dni. Vysoké Tatry prešiel najrýchlejšie v lete 1997 Vlado Plulík iba za dvadsaťsedem hodín.

Verejnoprávna RTVS, ktorá bola koproducentom seriálu Príbehy tatranských štítov, pripravuje jeho odvysielanie počas vianočných sviatkov. Takto sa nové prínosné a objavné dielo Pavla Barabáša dostane k všetkým tým, ktorí majú v úcte nielen kvalitnú pôvodnú slovenskú filmovú tvorbu, ale aj naše úžasné Vysoké Tatry.

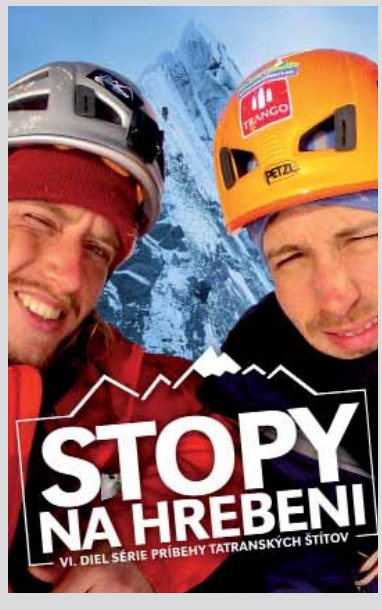

Udeľovanie literárnych cien obohatilo vystúpenie Viliama Turčányho

Cenu dostal aj náš redaktor

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ – Foto: Maroš M. BANČEJ

V stredu 11. decembra sa v Jozefínskej knižnici Matice slovenskej v Bratislave udialo slávnostné odovzdávanie výročných cien Slovenských pohľadov za rok 2013. Ceny najstaršieho kultúrneho periodika, založeného Jozefom Miloslavom Hurbanom, boli udelené za poéziu Viliamovi Turčánymu, za prózu Miroslavovi Bielikovi, za esej a publicistiku Dušanovi D. Kernému, za literárnu kritiku a históriu Etele Farkašovej, za preklad Alexandrovi Halvoníkovi. Zároveň bola udelená Cena predsedu Matice slovenskej Mariána Tkáča právnikovi a publicistovi Jaroslavovi Chovancovi.

Spisovateľ a matičiar Miroslav Bielik (vľavo) s M. Tkáčom. V strede šéfredaktor Slovenských pohľadov Bystrík Šikula.

Šéfredaktor mesačníka Slovenské pohľady Bystrík Šikula pri odovzdávaní cien najprv predniesol krátku bilanciu uplynulého roka. Spomenul, čo sa redakcii v rámci edičných zámerov podarilo, a kam by mala spolupráca so širokým spektrom autorov ďalej smerovať. Pri vymenovaní ocenených autorov uviedol napríklad aj to, že okrúhlemu dvadsiatemu výročiu vzniku Slovenskej republiky sa v anketových príspevkoch Slovenských pohľadov, uverejnených v roku 2013, venovali okrem iných autorov aj ocenení Etela Farkašová a Dušan D. Kerný. Obidvaja rozhľadení a vzdelaní intelektuáli, vnímajúci problémy v európskych, ba vo svetových súvislostiach.

■ S PREDNESOM PROGLASU

Vrcholom slávnostnej akcie bolo vystúpenie básnika a prekladateľa Viliama Turčányho. Jeho prednes častí Proglasu v pôvodnom cyrilskom i do súčasnej slovenčiny preloženom a prebásnenom znení spolu s vysvetľujúcimi vsuvkami bol priam monumentálny. Pripomenutie koreňov našej viery, jazyka, písma i dejín jednoznačne potvrdili, že sa máme k čomu vracať nielen v slávnostných chvíľach, ale aj tešiť sa z pravdy, ktorú nič nezmaže a nezvráti. Sme obdarení dedičstvom, ktorého 1 150. výročie sme si pripomínali celý tento rok a do budúcnosti si ho máme opäť nielen pripomínať, ale ho aj dôstojne rozvíjať.

Citujme šéfredaktora Slovenských pohľadov Bystríka Šikulu: „Cyrilské zlomky Viliama Turčányho mi nepripomenuli len 1 150 rokov od príchodu Konštantína a Metoda na územie Veľkej Moravy, výročie, ktorému sme sa venovali počas celého roka, ale aj ostatných autorov, ktorí sa ním zaoberali. Turčányho verše sú oslavou misie solúnskych bratov, poetickou interpretáciou významu ich posolstva a dôležitosti ich duchovného a kultúrneho odkazu pre Slovákov a celý slovanský svet. Ale ak v tejto súvislosti hovoríme popri viere, vzdelaní, zákone aj o dare jazyka, reči a slova, nie náhodou mi pri čítaní autorových básní toľko ráz udrelo do očí slovo ‚pieseň'. Konštantínove básne, podčiarkuje Turčány, mali nepochybne vplyv aj na vývin neskoršej slovenskej poézie."

■ VEREJNOSŤ ROZLIŠUJE

V neoficiálnej debate po odovzdávaní cien zazneli aj vety, že napriek neprajnosti niektorých tiežslovenských predstaviteľov tohto štátu, napríklad poslancov NR SR, označujúcich čokoľvek

Viliam TURČÁNY

vlastenecké za fašizoidné, slovenská verejnosť dokáže rozpoznať, kto tu iba mláti prázdnu slamu za peniaze daňových poplatníkov (keď sa pritom nehanbila reprezentovať v rôznych funkciách štát, ktorého vznik si neželala) a kto to myslí s kultúrou pre občanov Slovenskej republiky naozaj dobre... Široká základňa členov a priaznivcov Matice slovenskej to má vyjasnené.

Odovzdávanie cien Slovenských pohľadov je už tradične predvianočnou slávnosťou nielen pre redakčný kolektív, spolutvorcov periodika a ocenených, ale aj pre tých, ktorí si vedia a chcú oceňovať tradíciu slovenskej kultúry. Tej skutočnej, zachytenej aj písmom v sieti času do siločiar, ktoré sa nikdy nestrácajú.

Veľkoromán so všetkým, čo ho tvorí

Milan Ferko: Svätopluk a Metod, Vydavateľstvo FO ART Bratislava 2013

KNIHA TÝŽDŇA

Milan Ferko pri príprave románu o Svätoplukovi preštudoval množstvo literatúry, ale aj prameňov a dokumentov. Navštívil archívy vo viacerých krajinách Európy. Spoznal priam dôverne nielen konkrétne udalosti druhej polovice deviateho storočia, ale dá sa povedať aj atmosféru tých čias.

Autor najprv – v roku 1975 vydal trojzväzkový román Svätopluk. O desať rokov neskôr, v roku 1985 druhý diel svätoplukiády román Svätopluk a Metod. Zozbierané vedomosti o Veľkej Morave ho viedli na napísanie ďalšej literatúry faktu a v roku 1989 vydal knihu historických esejí Veľkomoravské záhady. V roku 1991 prišiel opäť so svätoplukovskou trilógiou – románom Svätoplukovo dedičstvo, ktorý je súčasťou druhého vydania „celého" Svätopluka.

Vo štvrtok 5. decembra 2013 sa uskutočnila na pôde Paneurópskej vysokej školy a za jej aktívneho prispenia, v spolupráci s Kysuckou kultúrnou nadáciou a vydavateľstvom FOART prezentácia románu Milana Ferka Svätopluk a Metod. V pozvánke bolo uvedené, že prezentácia sa koná v rámci jubilejného 1 150-ročného príchodu slovanských vierozvestcov sv. Cyrila a sv. Metoda na naše územie. A ešte jedna informácia, predstavované vydanie ilustroval akademický sochár Ľubomír Ferko – autorov syn. Úryvok z textu knihy predniesol Jozef Šimonovič. Najnovšie vydanie je potešujúca kniha. Pre oči aj na dotyk. O obsahu ani nehovoriac. Dnes často tvrdíme, že jedným z najväčších ziel súčasnosti je nacionalizmus. A ten vraj v našich slovenských pomeroch živíme aj mýtmi a bájami o Svätoplukovi. Dokonca nevieme správne vymodelovať ani jednotlivé súčiastky koňa „nášho jediného kráľa". O všetkých dedičných slovenských hriechoch sa môžeme dozvedieť aj z nedávno v RTVS uvádzaného dokumentárneho filmu V tieni kráľa Svätopluka. Myslím si, že najlepšou učebnou pomôckou pri prekonávaní sprostej obmedzenosti a vo výchove k vlastenectvu je krásna literatúra, podopretá reálnymi historickými faktami. A veľkoromán Milana Ferka (1 200 strán) o Svätoplukovi takým umeleckým dielom určite je.

Jozef SCHWARZ

MEDAILÓN

Matičiar s najdlhším členstvom, najstarší člen Spolku slovenských spisovateľov, slovenský publicista, historik, prekladateľ, básnik katolíckej moderny a exilový pracovník Imrich Kružliak sa začiatkom decembra dožil v zdraví deväťdesiatich deviatich rokov.

Najstarší matičiar má deväťdesiatdeväť

Rodák z Detvy dnes žije v Mníchove, kam mu predseda Matice slovenskej Marián Tkáč telefonicky zaželal veľa zdravia a ešte požehnané roky v zdraví pre národ. Jubilant si v kruhu najbližších priateľov pripomenul svoju životnú púť na Slovensku aj počas nedávneho matičného snemu, kde ho prítomní nadšene privítali za skandovaného potlesku postojačky. Imrich Kružliak aj na martinskom snemovaní národnej ustanovizne vyzýval k vlasteneckej podpore slovenského smerovania a aktívneho slovenského podielu na záležitostiach Európskej únie. Matičnej verejnosti zdôraznil význam terajšieho postavenia demokratického samostatného Slovenska v Európskej únii.

Na snímke je Imrich Kružliak s blízkymi priateľmi – reportérom a skvelou slovenskou osobnosťou Romanom Kaliským, ktorý sa v tomto roku v septembri dožil deväťdesiatjeden rokov, a občianskym aktivistom, členom predsedníctva a výboru Matice slovenskej, spisovateľom Drahoslavom Machalom.

(ddk)

HUMORESKA

Aký bol šoubiznis v končiacom sa roku 2013

Čo ma zarmútilo? Náladu ako voda po umytí schodov mi spôsobila hrozná informácia moderátorky hustého výrobku z mlieka v Markíze Eriky Judínyovej, že nebude na trinástom bratislavskom Plese v opere. Čo ona kradne? Predtým „celebrity" dostávali na ples zadarmo pozvánky. Teraz si s pozvánkou museli zaplatiť „dobrovoľné minimálne vstupné", čo je za jeden pár päťsto eur. Preto chýbali aj iné celebrity. Adriana Kmotríková sa lyžovala, Marianna Ďurjanová mala dieťa a sex symbol herec Ján Koleník štopkal ponožky...

Tento rok sa končí relácia Modré z neba, v ktorej Vilo Rozboril nezištne pomáhal trpiacim. Nádej do budúceho roka mi dáva len presvedčenie, že modrý Vilko bude teraz všetko robiť zadarmo a zo svojho vrecka. Po záplave hnoja, krvi a ľudskej úbohosti sa vedenie JOJ-ky rozhodlo spustiť nový hudobný kanál Senzi. V rámci hesla za málo peňazí, veľa muziky sa pohrabali na muzikantských cintorínoch a vytiahli na nás šláger zombie. Na obrazovke sa objavujú iba slizké, neúprimné, presladené a chorobne vtieravé hlasy a tváre. V rámci oživotvorenia muzikantských zombíkov nemali zabudnúť na Ruda. Keby oživili tohto bezzubého cigána z bratislavského podchodu, kde ustavične vyhrával hrebeňom najmä Rivers of Babylon od Boney M na gitare s tromi strunami, bol by najväčšou hviezdou, ktorá by ostatné vykopávky vysoko prečnievala.

A čo ma potešilo? Na obrazovky cez RTVS sa vrátilo famózne duo Andráši a Vacvalová. Ministerstvo kultúry SR zaplatilo RTVS vyše 1,4 milióna eur s DPH za štyridsať pokračovaní relácie, ktorá je vraj „program prispievajúci k vzdelávaniu a národnému povedomiu". Súhlasím, lebo v nej dominujú anketové odpovede retardovaných cigánov, dementných dôchodcov, exkriminálnikov, narcistických alkoholikov a bezdomovcov. RTVS spustila tiež výnimočne vlasteneckú súťaž Milujem Slovensko, ktorej formát museli kúpiť od producentskej holandskej spoločnosti, lebo inak by to nebola tá pravá láska k vlasti. Ale mali by ju radšej premenovať na Slovenský národný cirkus, lebo tam svorne všetci bez rozdielu veku a príčetnosti juchajú a tancujú ako chovanci psychiatrie na výlete. Kto najviac, ten najviac miluje Slovensko.

Do tretice ma potešilo, že u nás bankám nie je nič cudzejšie ako ľudské. Tvárou banky, ktorá tvrdila, že za ňou idú najlepší, sa stala Vec, ktorá si sama sebe hovorí Rytmus. Tá Vec, keď ešte bola človekom, mala meno Patrik Vrbovský. Z jeho poetických textov mám najradšej protestsong „Čo ti j**e , čo ti j**e...

P. S. Na záver skutočne a bez irónie. Najviac mi blahom srdce stislo po tom, čo Terchovskú muziku zapísali do zoznamu UNESCO ako výnimočný zjav. Rolling Stones sa o to márne snažia pol storočie.

Milan ZEMO

V bratislavskom V-klube si uctili jubilanta Štefana Moravčíka

Pocta bardovi poézie zo Záhoria

Zhovával sa: Maroš M. BANČEJ – Foto: Emil SEMANCO

Venušin paholok alebo stretnutie so Štefanom Moravčíkom. Pod týmto vtipným názvom sa konal 9. decembra v legendárnom bratislavskom „Véčku" večer venovaný tvorbe a životu jedného z našich najosobitejších básnikov. Organizátormi boli Občianske združenie SONET, Národné osvetové centrum, Ministerstvo kultúry SR a Spolok slovenských spisovateľov, účinkovali Ján Čertík, Karin Olasová, Katarína Ivanková, Přemysl Boublík a Erik Peťovský. Takmer dvojhodinový prúd poézie, striedavo hravo šteklivej aj múdro vážnej, prózy, ktorá vzdávala hold autorovmu rodnému Záhoriu, pesničiek a zasväteného sprievodného slova v podaní básnika a literárneho kritika Jána Čertíka. Tak vyzeralo „živijó" pre čerstvého sedemdesiatnika, ktorý ako jeden z mála vie so slovenčinou robiť doslova zázračnosti. Štefana MORAVČÍKA sme hneď po skončení programu požiadali o krátky rozhovor.

● Sedemdesiat rokov života, z toho vyše päťdesiat prežitých v objatí s poéziou. Nikdy si toto rozhodnutie neoľutoval?

Niekedy mám z toho všetkého mindráky. Je to občasná skepsa, pretože žiť z veršovania je bláznivosť. Ostatne, skoro každý básnik to pozná a iste aj ty. Teda ten, ktorý je skutočným básnikom a nie „pabásnikom". Nakoniec však nebanujem. Vcelku to ušlo, prežil som ten život občas zauzlený aj s nezamestnanosťou a so zákazom publikovania, no a poézia bola často tým jediným životabudičom, živou vodou v mŕtvych časoch.

● Na prelome sedemdesiatych a osemdesiatych rokov si bol pre našu generáciu doslova arbitrom. Spomínam si na nekonečné debaty v kaviarni U Michala, kde sa schádzala pestrá vzorka mladých spisovateľov, ale aj výtvarníkov a muzikantov. Vždy si sa plamenne zapájal do diskusií a tvrdo si obhajoval svoj názor na umenie. Bolo to pre teba dôležité?

Ja si myslím, že áno. Však to bola posledná básnická generácia, teda generácia, ktorá sa navzájom cítila a ctila a z ktorej vzišlo niekoľko skutočne dobrých autorov. Ostatne, spomienky na tieto časy mám dobré, silné a obetoval som tomu medzigeneračnému kvasu kusisko života. Často na škodu rodiny aj seba. Už len tých nápojov, ktoré tam pretiekli... V konečnom dôsledku nebanujem. Dalo mi to veľa a udržalo ma to v básnickom švungu.

● Sleduješ ešte tvorbu básnikov, poetiek či prozaikov z tohto bohémskeho obdobia prvej polovice rokov osemdesiatych?

Tých, ktorých poznám, sledujem. Napríklad Jána Litváka čítam zakaždým, keď vydá niečo nové. Niektorí sa mi trochu stratili, napríklad Ivan Kolenič, na ktorého sa stále pýtam, čo robí. No napísal mi korenisté blahoželanie do Slovenských pohľadov, a tak zrejme pero neodložil. Z ďalších viem, že Kamil Zbruž stále blázni so svojimi básnickými experimentmi, Emil Babín píše málo, ale kvalitne, a tak by som mohol pokračovať. To je tá tvoja generácia. Mladších čítam už len zdvorilo časopisecky. Niečo vyjde v Pohľadoch, prečítam si aj prílohu SNN Orla tatranského, nazriem aj tiež Literárneho týždenníka a do Dotykov. Nájdu sa aj dobré, ba aj vynikajúce veci, ale ako keby chýbala nejaká generačná razancia. Každý chce byť sólo hráč, čo je v literatúre samozrejmé, ale rovnako by sa mali ľudia generačne blízki aj stretávať. Prinajhoršom aby sa mohli povadiť. Názor na život, na túto chorľavú spoločnosť, v ktorej žijeme, si treba cibriť diskusiami.

● Príde ešte čas poézie? Dočkáme sa renesancie básne a bude zasa básnik tým matadorom, pred ktorým sa roztrasú nežné ženské kolená? Dnes sa už za poéziu vydávajú aj prvoplánové rýmovačky kdejakých celebritiek.

Áno, verím, že čas básne, čas toho krutokrásneho narábania so slovom, sa ešte vráti. To, že sa pred verejnosťou za poéziu vydávajú aj kdejaké riekanky, je často pravda. To len ukazuje, že celé umenie je momentálne v keli. Doba sa oháňa peniazmi a kadejakými pomýlenými heslami, ktoré nám vymýšľajú v Bruseli, ľudia často vlčia z pomerov, ale netreba sa vzdávať. Verím, že príde čas umenia, výtvarného aj písaného, hudby, poézie aj prózy. Všetko je, myslím si, pred nami. Ešte nastane oživenie v sále.

POZNÁMKA

Dá sa povedať, že už jedna generácia mladých umelcov sa narodila a vyrastala v ponovembrovej Slovenskej republike. Majú problematickú výhodu „čistého stola", keď ich nikto nenútil dodržiavať „líniu strany", keď všemocný cenzor niekde na ústrednom výbore nemôže šmahom ruky zlikvidovať ich šancu na debut v jediných, teda štátnych vydavateľstvách, ktoré sa dali spočítať na prstoch jednej ruky.

Kultúrne horizonty

Môžu vystavovať v širokom spektre galérií od tých, ktoré prevádzkujú oficiálne subjekty, až po súkromné ustanovizne, môžu koncertovať bez toho, aby absolvovali často ponižujúce prehrávky pred ideológiou nakazenou komisiou. Skrátka, zdalo by sa, že základňa je v poriadku. Legislatívne podmienky aj patričná dostupnosť demokratických mechanizmov. Po dvoch desiatkach rokov trvania Slovenska ako suverénneho štátu môžeme konštatovať nasledovné: komercionalizácia síce kultúru zasiahla, ale nie v dramaticky väčšej miere ako v susedných postkomunistických štátoch. Horšie je, že objem prostriedkov na podporu kultúry je percentuálne až o pätnásť percent nižší ako u našich susedov, a čerpanie štrukturálnych fondov EÚ je tiež slabšie ako v Čechách či v Maďarsku. Najviac škody však napáchalo zdanlivo nevinné rozdeľovanie umelcov na princípe kozmopolitizmus kontra národné cítenie. V Európe viac-menej bez problémov koexistujú vedľa seba obe skupiny.

U nás sa cielene a nenápadne začalo s demontážou vlastenectva práve v časoch, keď sa rodila slovenská štátnosť. Takže namiesto dvoch skupín pronárodných a svetoobčianskych vznikla tu ešte skupina ovládaná československým resentimentom. Ešte dodnes je zhadzovanie, zľahčovanie a prekrúcanie našej histórie obľúbenou kratochvíľou časti ináč tvorivých ľudí, pre ktorých sú vlastenci v lepšom prípade naivní a nerozhľadení krpčiari, v horšom prípade nacionalisti a v tom najhoršom fašizoidní pohrobkovia ľudákov. Je to nebezpečná hra vyprovokovaná istými kruhmi zo zahraničia prostredníctvom rôznych mecenášsky sa tváriacich nadácií a fondov. Potom nastáva paradoxná situácia, keď významné životné jubileum básnika Štefana Moravčíka, ktorý v slovenskej literatúre vyoral impozantnú brázdu, prejdú médiá viac-menej mlčaním. Dokonca aj verejnoprávna RTVS, tá istá, v ktorej má lukratívny priestor človek, ktorý sa s dešpektom vyjadruje napríklad o slovenskej hymne a v pracovni hrdo vystavuje na obdiv americkú vlajku na stene. Mimochodom, tá istá verejnoprávna inštitúcia si na program propagujúci Slovensko kúpi licenciu od holandskej agentúry.

Našťastie, ľady sa pohýnajú. V generácii „90" sa čoraz častejšie objavujú mladí umelci, pre ktorých identita spätá s národom voľačo znamená. Keď nájdu oporu v Matici slovenskej a v niektorých ďalších profesijných, národne orientovaných subjektoch, budúcnosť sa môže javiť o dosť optimistickejšie.

Alexander GOCZ

Literárna súťaž Laca Novomeského potvrdzuje kvality

Senica žije futbalom, aj literatúrou

Maroš M. BANČEJ – Foto: autor

Je to už dvadsaťsedem rokov, keď v Záhorskej knižnici v Senici prišli nadšenci pre pôvodnú literatúru s nápadom zorganizovať literárnu súťaž pre mladých autorov. Spočiatku išlo o miestne podujatie, no po niekoľkých ročníkoch sa Literárna Senica Laca Novomeského zaslúžene vypracovala na výslnie celoslovenských literárnych súťaží. Odvtedy už prešlo súťažou množstvo mladých prozaikov a prozaičiek, básnikov a poetiek, z ktorých mnohí už majú svoje pevné miesto na našej literárnej scéne.

Básnik Ján Majerník, prozaik Peter Jaroš, básnik Pavol Stanislav Pius či básnik a neúnavný organizátor literárnych súťaží, už nebohý Vojtech Kondrót – to je len časť významných spisovateľov, ktorí stáli pri zrode a rozmachu literárnej súťaže Senica Laca Novomeského. Bol to práve Novomeský, kto doslova symbolizuje turbulentné pohyby, ktorými naša krajina prešla v prvej polovici 20. storočia. Originálny a moderný básnik, milovník a znalec európskej kultúry, sociálne cítiaci intelektuál, ktorého napokon zomlelo súkolie stalinizmu a bol odsúdený za takzvaný buržoázny nacionalizmus na desať rokov väzenia. Celkovo strávil za mrežami päť rokov a po prepustení a rehabilitácii bol od roku 1968 niekoľko rokov predsedom Matice slovenskej. Zomrel v roku 1976 v Bratislave, ale rodná Senica bola vždy pevne zapísaná v jeho srdci.

■ ZRKADLO DOBY

Slávnostné vyhodnotenie XXVII. ročníka Literárnej Senice Laca Novomeského sa tohto roku konalo v Záhorskej knižnici 5. decembra. Porota v zložení Peter Jaroš (predseda), Pavol S. Pius a Marián Grupač (poézia) a Gabriela Rothmayerová s Júliusom Balcom (próza) mali v troch vekových kategóriách od žiakov druhého stupňa základných škôl, cez stredoškolákov až po vysokoškolákov, teda dospelých, na posúdenie okolo tisíc strán rukopisov. Takmer stopäťdesiat adeptov literatúry z celého Slovenska tvorilo slušnú reprezentatívnu vzorku, ako dnes mladá nastupujúca generácia vníma poéziu a prózu.

Básnik Pavol Stanislav Pius blahoželá mladým adeptom poézie.

„Bola som prekvapená a priznám sa, že aj zaskočená, keď som zistila, že mnohí mladí autori píšu o sociálnych témach. Chudobe, nedostatku, ťažkostiach v každodennom prežívaní," povedala nám Gabriela Rothmayerová. Podľa nej je to známka, že mladí prozaici reflektujú súčasnosť, vedia pomenovať problémy, a to aj tie spojené s hospodárskou krízou, pričom návrat týchto tém voľačo signalizuje. Časy bezstarostných próz, kde hlavným problémom boli peripetie citového života mladých ľudí, sa posunuli do smutnejších rovín. A to je jeden z varovných signálov pre súčasnú politickú garnitúru.

■ TVORIŤ ČI TROVIŤ

Zaujímavé je aj zloženie autorov. V oboch žánroch, próza aj poézia, mierne prevažujú mladé dámy a aj v udelených oceneniach v jednotlivých kategóriách vedú. Organizátorom však čoraz častejšie robí vrásky na čele skutočnosť, že časť laureátov sa zo slávnostného odovzdávania ocenení ospravedlní, a to aj napriek tomu, že cestu do Senice a naspäť majú preplatenú.

„Už sa mi dokonca stalo, že autor mi spolu s ospravedlnením poslal číslo konta, kam mu mám poslať prípadnú finančnú prémiu. Na mladého básnika mi to pripadá dosť materialistické," prezradila nám Ľubica Janegová z Národného osvetového centra, ktoré Literárnu Senicu spoluorganizuje. Jeden z hlavných benefitov literárnych súťaží je totiž možnosť stretnúť sa na vyhodnotení so skúsenými autormi, ktorí zaslané práce odborne rozoberú, no najmä stretnúť sa s generačne blízkymi ďalšími autormi z rôznych kútov Slovenska a konfrontovať si s nimi vlastnú tvorbu.

■ PODĽA VZORU MÚZA

Literárnu Senicu organizuje Trnavský samosprávny kraj, Záhorská knižnica v Senici, mesto Senica, Spoločnosť L. Novomeského Bratislava, Národné osvetové centrum, Literárne informačné centrum a Spolok slovenských spisovateľov. Už tradične je súčasťou slávnostného vyhodnotenia literárny program. V tohtoročnom s názvom Podľa vzoru Múza, ktorý som mal tú česť pripraviť, sa prítomným predstavila prozaička Gabriela Rothmayerová a poetka Dana Podracká. Rozhovor sa zákonite dotkol aj spoločenskej angažovanosti spisovateľov, keďže obe dámy boli v istom období svojho života poslankyne. Gabriela Rothmayerová na túto tému povedala: „Spisovateľ by jednoducho mal byť spoločensky angažovaný, a to najmä teraz, keď sa relativizujú tradičné hodnoty a sociálny tlak dopadá na ľudí obzvlášť ťažko."

A ešte výsledky XXVII. Literárnej Senice Laca Novomeského. Hlavnú cenu, teda Cenu predsedu Trnavského samosprávneho kraja, získal Grigorij Starodubcev za pásmo básní. V jednotlivých kategóriách potom zvíťazili Adam Kollár, Patrícia Krafčíková a Lenka Oravcová. V próze získala Cenu Literárneho informačného centra Katarína Želinská a v jednotlivých kategóriách vyhrali Klára Gajdošová a Lenka Roskošová.

Skaličan Janko Blaho bol prvý slovenský profesionálny operný spevák

Neúnavný zberateľ piesní zo Záhoria

Milan POLÁK – Foto: internet – zdroj: ezahorie.sk

Janko Blaho zasvätil takmer celý svoj plodný život piesni. Bol nielen operným sólistom a koncertným spevákom, ale aj neopakovateľným interpretom ľudových piesní z jeho rodného Záhoria. Bol aj ich náruživým zberateľom. Šesť knižných dielov zbierky Janka Blaha nazvanej Záhorácke pjesničky (1948 – 1986) obsahujú tisícdvestoosemnásť piesňových zápisov z vyše deväťdesiatich lokalít. Kolosálna zbierka ľudových piesní vychádzala v časovom rozmedzí takmer štyridsiatich rokov a bola organickou súčasťou života a tvorby tohto jedinečného umelca.

Najvýznamnejšie však bolo jeho neprerušené účinkovanie v opere SND od roku 1926 do roku 1966. Bol prvým slovenským operným spevákom, ktorý túto činnosť vykonával profesionálne. Ani po odchode na dôchodok neustala umelecká, pedagogická a zberateľská aktivita Janka Blaha.

■ HUDOBNÝ POKLAD

V zberateľskej práci, pri mapovaní hudobného bohatstva Záhoria, vytvoril vo svojom súhrne dielo, ktoré aj pre budúcich bádateľov predstavuje prácu základného významu. Po Karolovi Plickovi, zasvätenom znalcovi slovenského folklóru, objavil Janko Blaho pre širokú verejnosť tradičnú záhorácku pieseň v širokom rozpätí jej piesňových žánrov a štýlových vrstiev. Vytvoriť takéto priam kolosálne dielo znamenalo sústavnú a ťažkú prácu „v teréne“, vyhľadávanie pamätníkov, zbieranie údajov, neustály kontakt s ľuďmi, cestovanie.

O tejto práci Janko Blaho pri príležitosti svojej šesťdesiatky v časopise Slovenská hudba povedal: „Mám rád prácu v teréne, lebo mám blízky vzťah k ľudovému človeku, snažím sa vniknúť do jeho psychológie, a to mi pomáha vniknúť aj do charakteru piesní a verne ich tlmočiť. Interpretácia ľudových piesní si tento kontakt vyžaduje – tým je dané aj to, že koncertní a operní speváci, ktorí vyrastali prevažne v umeleckom prostredí miest, sa ľudovej piesni väčšinou nevenujú.“

■ RODOVÁ TRADÍCIA

Janko Blaho vyrastal v Skalici a pochádzal zo starého a slávneho skalického rodu Blahovcov. Jedným z najznámejších bol národovec, redaktor, publicista, kňaz a v závere života bratislavský kanonik Pavol Blaho (1844 – 1938). Aj otec Janka Blaha, skalický lekár, sa tiež volal Pavol Blaho. Otec napriek tomu, že dobre poznal synovu záľubu v hudbe a speve i jeho túžbu presadiť sa ako koncertný či operný spevák, trval na tom, že syn musí najprv získať „seriózne“ vzdelanie a istú profesiu a až potom môže prípadne pomýšľať na realizáciu svojich záľub či koníčkov. Janko Blaho teda vyštudoval na pražskej Karlovej univerzite právo, v roku 1924 získal titul doktora práv (JUDr.) a začínal ako právnický koncipient. Popritom však študoval spev u K. Morfovej a rok v Miláne u S. Stevu. Od roku 1926 bol sólistom opery SND. Stal sa takto prvým odborne kvalifikovaným slovenským operným spevákom.

■ DOM PLNÝ TÓNOV

Ešte skôr, ako sa pristavíme pri impozantnej opernej, ale aj koncertnej či pedagogickej kariére Janka Blahu, vráťme sa do jeho rodiska, ktoré celý jeho ďalší život výrazne poznamenalo. Blahovský dom v Skalici bol plný hudby, literatúry, hovorov o maliarstve a architektúre a tým, že Skalica leží blízko Moravy, bol aj domom moravsko-slovenského priateľstva a vzájomnosti. Jankov otec bol nielen ľudomil, lekár chudobných, ale aj národovec a čelný predstaviteľ hlasistického hnutia, ktoré oponovalo niektorým konzervatívnym názorom národniarov z Martina. Blahovský dom, kde sa sedávalo i spievalo pri červenom vínečku, bol aj miestom stretávania sa zaujímavých ľudí. Prichádzali sem bratia Úprkovci, jeden maliar, druhý sochár, spisovatelia bratia Mrštíkovci, maliari Antoš Frolka či maliar Gustáv Mallý, dramatik Ferko Urbánek, skladatelia Vítězslav Novák, Leoš Janáček či Mikuláš Schneider-Trnavský i architekt Dušan Jurkovič, ktorý pre Skalicu vyprojektoval Katolícky dom, protiváhu Národného domu v Martine. Tu v Skalici privoňal Janko Blaho aj k divadlu, pretože na skalickom javisku hrávali rok čo rok Urbánkove ľudové hry so spevmi a s tancom. Tu prvý raz zaznel aj spev Janka Blaha z javiska. Keď chcel prvý raz pred vážnou konkurznou porotou ukázať, čo v ňom je, vybral si rolu sedliackeho mládenca Vojtěcha z Blodkovej opery V studni, ale v celej svojej ďalšej kariére najčastejšie si obliekal kostým Jeníka zo Smetanovej Predanej nevesty.

■ JEDINEČNÝ TENOR

Od roku 1926 sa začala jeho impozantná, štyri desaťročia trvajúca kariéra operného sólistu v Slovenskom národnom divadle. V čase Blahových začiatkov bolo toto divadlo slovenské len podľa názvu. Hrávalo i spievalo sa zväčša po česky, až po roku 1932 vznikla slovenská činohra a aj niektoré operné tituly sa spievali po slovensky. Janko Blaho sa ako tenorista uplatnil v celom rozpätí operného repertoáru. Titulné úlohy spieval vo veľkých talianskych operách Verdiho, Pucciniho či Donizettiho, v operách francúzskych a ruských skladateľov – Masseneta, Halévyho, Adama, Gounoda, Bizeta, Offenbacha, Čajkovského, Borodina, Šostakoviča, ale aj v dielach moderných autorov 20. storočia, napríklad v operách Paula Dessaua, Bohuslava Martinů či Wernera Egka. Svoj talent prepožičal aj skromnej slovenskej pôvodnej opernej tvorbe, keď spieval Martina v opere Detvan od Figuša-Bystrého, Grama v Kováčovi Wielandovi od Jána Levoslava Bellu či Britwalda, nemeckého vojvodcu v scénickej kantáte Alexandra Moyzesa Svätopluk. V menších postavách vystúpil aj v Suchoňovej Krútňave a vo Svätoplukovi, v Cikkerových operách Jánošík, Beg Bajazid a Mister Scrooge.

■ NESTARNÚCI ŽENÍCH

Povestnou špecialitou Janka Blaha boli záskoky na poslednú chvíľu. Keď niekto ochorel, neprišiel alebo pre nejakú inú príčinu pôvodný predstaviteľ postavy absentoval. Boli to často záskoky na poslednú chvíľu a raz či dva razy dokonca v priebehu predstavenia. Umožňovala ich nielen jeho predchádzajúca operná prax alebo jeho známa muzikalita a pohotovosť, ale najmä jeho pamäť. Nepotreboval pred predstavením orchestrálnu skúšku, a to dokonca ani vtedy, keď sa vracal k niektorej úlohe, ktorú už roky nespieval a ktorú teraz spieval s iným dirigentom.

■ VYNIKAJÚCA MUZIKALITA

Jeho muzikalita sa prejavovala už od samých divadelných začiatkov. Napríklad niektoré z úloh, ktoré s klavírom naštudoval v Taliansku, potom v SND na javisku stvárnil bez predchádzajúcej orchestrálnej skúšky.

■ ZŽITÝ S ROZHLASOM

V rádiu spieval ľudové piesne od začiatku rozhlasového vysielania – od roku 1926 s klavírnym sprievodom Dr. Zdenka Hoblíka. V roku 1929 ho pozvala medzinárodná spoločnosť gramofónových platní His Masters Voice na nahrávku ľudových piesní do Viedne, kde nahral šesť ľudových piesní. O rok neskôr tá istá spoločnosť nakrútila s Jankom Blahom ďalšie ľudové piesne už v Bratislave v hoteli Royal, ale so sprievodom ľudovej hudby Samka Dudíka. Keď v roku 1946 vzniklo v bratislavskom rozhlase oddelenie ľudovej hudby a jeho vedúci Janko Matuška založil inštrumentálny súbor Tatran, najčastejším hosťom bol pri nahrávkach i na verejných koncertoch Janko Blaho. Aj v ďalších rokoch bol v rozhlase pri interpretácii a propagácii ľudových piesní, a nielen zo Záhoria, jednou z trvalých a produktívnych opôr.

Prekliaty osud sledoval kňažnú našich dejín umenia až za hrob

Betliar je jeden z jej krásnych plodov

Ján ČOMAJ

Alžbeta Guntherová-Meyerová (1905 – 1973) patrí k najvýznamnejším postavám slovenskej výtvarnej minulosti a je zakladajúcou osobnosťou našej umenovedy. Je našou povinnosťou s úctou si ju pripomenúť pri 40. výročí úmrtia. A vedľa jej zásluh, medzi ktoré patrí unikátne múzeum na hrade Krásna Hôrka, nedávno ohrozené požiarom, nádhera a vzácnosť interiéru kaštieľa v Betliari, ktorý sama budovala, spomenúť aj jej nezávideniahodný život.

Mladá Alžbeta prežívala detstvo ešte v monarchistickom Prešporku a s rodinnými väzbami na šľachtické kruhy Viedne, kde mala svoje korene. Po výtvarnom a historickom štúdiu, ktoré absolvovala ešte pod vedením českých profesorov, ju poburovali pohľady umenovedcov z „historických zemí“ na Slovensko ako krajinu etnokultúry, s ojedinelými výtvarno-historickými pamiatkami, takmer výučne v kostoloch a kláštoroch a s religióznou tematikou. Chcela dokázať, že to nie je pravda, naopak, že Slováci majú bohatú a osobitú výtvarnú kultúru, len ju treba odkryť, zaregistrovať, preštudovať a sprístupniť.

To sa stalo jej životným cieľom.

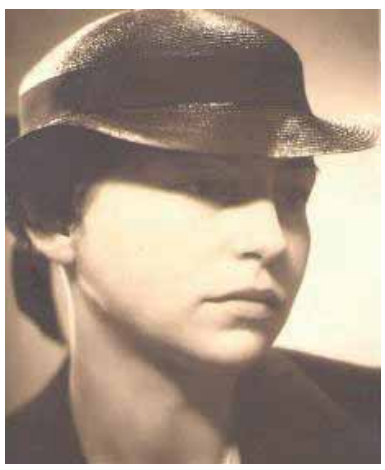

■ ROKY UTEKALI...

Po absolvovaní Filozofickej fakulty v Bratislave a výtvarnej školy Gustáva Mallého, kde sa spriatelila s Ľ. Fullom, K. Sokolom, J. Mudrochom a inými budúcimi majstrami štetca a dláta, rok pracovala ako výtvarníčka vo firme Baťa v Zlíne, kým sa nenaskytlo vytúžené miesto vo vtedajších Vedeckých ústavoch mesta Bratislavy, kam patrilo aj Mestské múzeum a chystaná mestská galéria. Pre Alžbetu rozprávkový svet objavov a nekonečných možností. Vrhla sa do tej čarovnej jaskyne strmhlav a s úspechmi, ktoré vyvolávali obdiv aj v okolitom svete.

Roky však utekali, nešanovali ani príťažlivú mladú dámu. Míňali sa neúprosne - v zápale štúdia, objavov, ich hodnotenia, triedenia, reštaurovania a sprístupnenia, v publikačnom úsilí, neúnavnej osvetovej činnosti a pri tvorbe svojich prvých vedeckých prác. Stihla však všetko, aj keď na tie časy trochu neskôr, vydala sa za ambiciózneho a múdreho muža – právnika, tajomníka Ústavného súdu ČSR, takmer v štyridsiatke priniesla na svet mileného chlapčeka, z ktorého sa vykľul neposedník, čo si uvedomila najmä vtedy, keď naňho zostala sama. Lebo...

Po vojne USA otvorili v Bratislave konzulát. Celé desaťročia, aj keď po tzv. „februári“ tu už nesídlili, im patrila budova neďaleko hotela Carlton na Hviezdoslavovom námestí. Pre styk s úradmi a verejnosťou potrebovali tlmočníka, tak v konkurze prijali do zamestnania erudovaného právnika s perfektnou znalosťou angličtiny – JUDr. Erika Gunthera.

■ MANŽEL NA ŠIBENICU

Keď sa však u nás „nastolila moc robotníckej triedy“, Alžbetinho manžela štátna bezpečnosť zatkla a súd vyniesol otrasný rozsudok: Pre špionáž v prospech cudzej veľmoci – trest smrti obesením.

Alžbeta, medzitým už renomovaná a v okolitom svete vážená kunsthistorička, odborníčka na stredoeurópske baroko, spoluzakladateľka modernej slovenskej umenovedy a ochrany pamiatok stratila okamžite zamestnanie, nesmela vyučovať, publikovať, verejne vystupovať a musela ihneď opustiť Bratislavu - a navyše zostala sama, s hyperaktívnym synčekom a nesmiernym kopcom starostí na nepripravených bedrách.

Úrady ju vysťahovali do dediny Husince. V poslednej chvíli zasiahol Ladislav Novomeský, ešte mohol, ešte ho neodsúdili – a vybavil jej miesto správcu kaštieľa Betliar, ktorý bol po fronte, povojnových rabovačkách a politických zmätkoch v zlom stave. Stačilo jej tri roky, aby sa stal spolu s blízkou Krásnou Hôrkou jedným z najvyhľadávanejších stavebných pamiatok a múzeí na Slovensku. Uchránila a doplnila dobový nábytok, výtvarné diela a vzácnu knižnicu, kultivovala park a vydala aj dve obsiahle diela Štátny kaštieľ Betliar a Štátny kaštieľ Krásna Hôrka (obe 1954).

■ ÚSTRKY DO OSTATKU

V Bratislave, kam jej umožnili vrátiť sa až v roku 1955, vytvorila Vinohradnícke múzeum, spolupracovala s televíziou a rozhlasom pri reláciách, približujúcich slovenskú výtvarnú a staviteľskú minulosť (to robila vlastne od mlada, už v roku 1933 pripravila prvý priamy rozhlasový prenos z múzea na Slovensku – vtedy z expozícií Mestského múzea v Bratislave). Zväčša to robila anonymne, snažila sa nepútať na seba záujem, len aby mohla pokojne pracovať a prednášať, vyhýbala sa spoločnosti a zbytočnej publicite, nemala na ne ani kedy – prednášala na Filozofickej fakulte UK, architektom na Slovenskej vysokej škole technickej, aj teoretické predmety na Vysokej škole výtvarných umení, vychádzali je knihy – spomeňme aspoň jej fundamentálne diela Románske umenie na Slovensku, Renesančné umenie na Slovensku, Barokové umenie na Slovensku, Súpis pamiatok I., II., III. Pritom v meste nedostala byt, takmer desať rokov žila s dorastajúcim synom Petrom v internátnej izbe v Horskom parku. Ešte aj v roku 1961 ju „pre vážne ideologické príčiny“ na hodinu prepustili z Filozofickej fakulty, ďalšie úskalia ju čakali po okupácii v roku 1968... Až jedného jesenného dňa, ako zvyčajne, šla ráno po Hviezdoslavovom námestí do budovy VŠVU, kde ju mladí výtvarníci čakali na prednáške, a nezodpovedný vodič, ktorý sa hnal stredom mesta, ju usmrtil.

Nevďak osudu pokračoval – syn, z ktorého vyrástol známy slovenský výtvarník, v čase svojej umeleckej zrelosti začal strácať zrak... Toho sa však už mamička nedožila. Rovnako ako sa nedožila uznania za svojich dvesto prác o dejinách slovenského výtvarného života, o historických pamiatkach jej vlasti a úsilí múzejníkov, na ktorom mala pani Alžbeta kľúčový podiel.

So slovenskými historikmi o jeseni 1938, keď Budapešť jasala a Slováci plakali

Zápas o dejiny, a teda ani o Slovensko sa neskončil

Drámy, ktoré dnes poznáme len z filmových scén, sa odohrávali na konci roka 1938 na juhu Česko-Slovenska. Fakty zapísané utečencami na česko-slovenskej strane hranice.

Spracoval Dušan D. KERNÝ – Foto: archív SNN

III.časť, koniec seriálu

Slovenská vláda, tretí zľava Jozef Tiso.

22. december: Vrele milovaná slovenská vláda – my sto štyria občania obce Veľký Kazimír z územia, ktoré obsadili Maďari 10. novembra, úctivo žiadame, aby sme boli pričlenení k samostatnému a slobodnému Slovensku, lebo naša obec je čisto slovenská... Nenechajte nás tu, poukážte na tú veľkú nespravodlivosť páchanú na nás Slovákoch.

23. december: ... do nášho domu v Ipeľskom Sokolci vošli dvaja četníci, starosta obce a dali nám na opustenie tri hodiny, dovolili nám vziať len 50 korún, periny a najpotrebnejšie šatstvo a o štvrtej ráno v sprievode maďarských četníkov sme opustili obec...

24. decembra: Prišli maďarskí četníci a dali mi dve hodiny na vysťahovanie, mohol som si zobrať len periny a šatstvo, četník sa ma spýtal, čo je vám lepšie – guľka alebo pôjdete za hranice? Povedal som, že lepší mi je život, a pri tejto príležitosti som dostal od četníka niekoľko pohlavkov...

27. december: Maďarskí četníci mi hovorili, že sa nemusíme vysťahovať, lebo Bratislava a ostatné Slovensko musí pripadnúť späť Maďarsku...

● O osudoch Slovákov na zaberanom území sa rozhodovalo za rokovacím stolom o. i. v Komárne. Boli tieto československo-maďarské rokovania dostatočne objasnené?

Anton HRNKO: Nijaká historická udalosť nikdy nie je úplne objasnená. Poznanie je nekonečný proces, a teda aj skúmanie udalostí z Komárna v roku 1938 musí naďalej pokračovať. Samozrejme, maďarská strana bola ochotná dohodnúť sa za predpokladu, že by Slováci rezignovali na svoju budúcnosť mimo rámca „Veľkého Maďarska“. Ale zistila hneď po prvých rokovaniach, že je nereálne dosiahnuť to od slovenských politických reprezentantov. Nuž a nemohla ani dúfať, žeby od nich dosiahla väčšie zisky ako od medzinárodných arbitrov. Takže po prvých rokovaniach sa určite nechcela dohodnúť.

Ján MITÁČ: Veľkú zásluhu na spracovaní toho, ako prebiehali rokovania v Komárne v októbri 1938, má jednoznačne už nebohý historik Ladislav Deák. Na základe slovenských a maďarských prameňov jednoznačne preukázal, že maďarská delegácia nemala záujem dosiahnuť dohodu. Neustále stupňovala svoje požiadavky, ktoré pre československú stranu boli absolútne neprijateľné. Maďarská delegácia šla na rokovania s cieľom nerokovať, ale ultimatívne žiadať. Jej konanie jasne viedlo ku krachu rokovaní a neskôr k rozhodnutiu fašistického Talianska a nacistického Nemecka vo Viedni 2. novembra 1938.

Ferdinand VRÁBEL: Myslím si, že áno, aj keď práve maďarskí historici tvrdia, že rokovania sa prerušili z viny našich zástupcov. Ako ukazujú najnovšie výskumy, vtedajšie Česko-Slovensko i slovenské orgány sa však už 8. – 9. októbra 1938 pripravovali na evakuáciu slovenského územia až na malé výnimky (severne od Nových Zámkov a v oblasti Košíc) takmer v rovnakom rozsahu, ako o tom rozhodla Viedenská arbitráž. Maďari mali prehnané požiadavky – chceli dokonca aj Bratislavu a Nitru (!), s čím slovenská strana samozrejme súhlasiť nemohla.

Martin LACKO: Z publikovaných prameňov i literatúry je zrejmé, že maďarská strana dohodu nechcela. No treba pripomenúť ešte jeden moment, na ktorý sa dnes zabúda – maďarská strana sa s Viedenskou arbitrážou, ba ani so ziskom celej Podkarpatskej Rusi v roku 1939 neuspokojila, ale hlásala úsilie o získanie celého Slovenska.

● Je dnes dostatok historických prác objasňujúcich okupáciu južného Slovenska a akú terminológiu používame: viedenská arbitráž alebo diktát, okupácia južného Slovenska alebo pripojenie k Maďarsku ?

Anton HRNKO: Vedeckých prác o akejkoľvek otázke nikdy nebude dosť. Vždy bude čo skúmať, vždy bude čo vykladať. V zmysle medzinárodného práva Viedenská arbitráž bola v dohode o prímerí s Maďarskom z januára 1945 i následne Parížskou mierovou zmluvou z roku 1947 uznaná za nulitnú. Z tohto pohľadu možno rozprávať len o okupovaných Košiciach, lebo v zmysle medzinárodného práva nikdy neboli súčasťou Maďarska. Tvrdenia typu „pripojené územia“, „späť navrátené územia“ nemožno preto nijako ináč hodnotiť ako otvorenú iredentu. A tú oba menované dokumenty zakázali Maďarsku navždy!

Ferdinand VRÁBEL: Okrem staršej práce M. Vietora a dodnes výbornej knihy L. Tilkovszkého sú už o Viedenskej arbitráži aj novšie štúdie L. Deáka a ďalších autorov, ale toto obdobie je ešte stále v mnohom nedostatočne prebádané. Prínosom bola medzinárodná vedecká konferencia ÚPN v Šuranoch a z nej vydaný zborník štúdií (Juh Slovenska po viedenskej arbitráži 1938 – 1945, zostavil Ján Mitáč; pozn. red.). Súvisí to však aj s takými problémami ako nezachovanie niektorých archívnych fondov (napríklad v okrese Lučenec a ďalších). Bolo by potrebné lepšie prebádať aj fondy z uvedeného obdobia v maďarských archívoch. Pokiaľ ide o samotné označenie územia, ktoré po Viedenskej arbitráži pripadlo Maďarsku, tu sa asi ťažko zhodneme. Zatiaľ čo Maďari hovorili a aj dnes hovoria o „navrátenom, späť pripojenom alebo dokonca o oslobodenom území“, pre nás to bola okupácia, a tak to vnímalo aj naše obyvateľstvo a súčasníci. M. Hetényi navrhuje aj neutrálne označenie „arbitrážne územie“, treba však pripomenúť aj pohľad právnikov, ktorí s takýmto označením nesúhlasia, lebo je síce politicky neutrálne, ale zastiera právny stav z hľadiska platného medzinárodného práva – nulitu Viedenskej arbitráže.

Martin LACKO: Prác o okupovanom slovenskom juhu iste nie je dosť. Chýba najmä odborné vyčíslenie ľudských strát z radov slovenskej menšiny za obdobie okupácie a zmapovanie viacerých regionálnych aspektov. Ale na druhej strane je tu dosť prác na to, aby sme si už dnes poskladali objektívny obraz o celkovej situácii, aká tam vládla.

Ján MITÁČ: Niekoľko zásadných prác vyšlo koncom šesťdesiatych a začiatkom sedemdesiatych rokov (Vietor, Tilkovszky). Odhliadnuc od obdobia, v ktorom vyšli, môžeme si urobiť celkový obraz o okupácii južného Slovenska po roku 1938, najmä vo vzťahu k nemaďarskému obyvateľstvu. Neskôr sa v deväťdesiatych rokoch tejto téme komplexne venoval Ladislav Deák. Ako som už uviedol, v ÚPN sa tejto téme venuje len jeden historik. Ešte by som mohol spomenúť štúdie Ferdinanda Vrábela, ktorý pozorne sleduje produkciu maďarských historikov a publicistov. Na Slovensko je to však veľmi málo, keď sa dvaja ľudia venujú tejto téme, z toho jeden to robí v rámci svojho hobby. Čo sa týka terminológie, v mladšej generácii historikov sa začal používať pojem „arbitrážne“ územie, čo je akýsi diplomatický termín, ktorý by mohli prijať slovenskí a maďarskí historici.

● Aké možnosti pri rokovaniach 9. októbra 1938 mala slovenská časť delegácie a aké možnosti mala najprv čs. a potom slovenská reprezentácia?

Ján MITÁČ: Možnosti zvrátiť stav boli minimálne. ČSR opustili západní spojenci a Maďarsko podporovalo fašistické Taliansko. Slovenskí politici sa preto s nádejou obrátili na nemeckých politikov, aby u nich získali podporu, čo sa napokon nestalo.

Ferdinand VRÁBEL: V čase rokovaní v Komárne ťahali slovenskí zástupcovia pomníchovského Česko-Slovenska za kratší koniec, ten štát bol už odpísaný v plánoch Nemecka, ale bolo ľahostajné nielen Taliansku, ale aj Veľkej Británii a Francúzsku, ktoré sa neskôr do Viedne na arbitráž ani neráčili unúvať a svojho bývalého spojenca prenechali osudu...

Martin LACKO: Z medzinárodného hľadiska minimálne. Západné, tzv. demokratické mocnosti sa o spor nezaujímali. Taliansko jednoznačne podporovalo maďarské požiadavky. Azda len intenzívnejší lobing u Nemcov by územné straty zmiernil.

Anton HRNKO: V Komárne bola česko-slovenská delegácia, preto otázke celkom nerozumiem. Delegácia v Komárne na čele s Jozefom Tisom mala poverovacie listiny česko-slovenskej vlády a zastupovala existujúci, medzinárodne uznaný česko-slovenský štát. Delegácia aj vystupovala jednotne. Je pravda, že sú vyjadrenia niektorých českých predstaviteľov, ktoré možno chápať ako ústretové, ale na oficiálny priebeh rokovaní v Komárne nemali vplyv.

● Ako dnes vníma maďarská, ale i poľská historiografia onen zdĺhavý proces delenia Československa, na ktorom si popri Nemecku chceli svoje územné požiadavky uspokojiť tak Maďarsko, ako aj Poľsko?

Anton HRNKO: Odpoveď sa nedá paušalizovať. Aj tieto historiografie sú v svojich náhľadoch diferencované, viac poľská ako maďarská.

Ferdinand VRÁBEL: Žiaľ, opakuje sa nepochopenie situácie v medzivojnovom Československu – že tam, napriek nedostatkom, bolo demokratické zriadenie, a že menšiny mali lepšie postavenie ako vo všetkých okolitých krajinách. Aj súčasná maďarská historiografia označuje Československo len za „relatívne“ demokratické, „dvojtvárne“ alebo za „lžidemokratický“ štát, vedeniu ktorého išlo údajne o vytvorenie národného štátu, čo je hrubé skresľovanie skutočnosti a nebolo to ani zďaleka tak.

Ján MITÁČ: Vyjadrím sa k maďarskej historiografii. V maďarskej historickej obci pretrvávajú tvrdenia, že napríklad Viedenská arbitráž bola etnicky spravodlivá a že maďarská politika žiadala len územie, na ktorom žili obyvatelia maďarskej národnosti. Čo však nie je pravda a dokázali to už výskumy slovenských historikov, že do horthyovského Maďarska sa dostali čisto slovenské oblasti. Okrem toho maďarská historiografia je veľmi zhovievavá k kontroverzným osobnostiam, akým bol nesporne Miklós Horthy. V dnešnom Maďarsku vidíme jasne budovanie kultu osobnosti tohto autoritatívneho vládcu, čomu pomáhajú aj maďarskí politici sediaci v budapeštianskom parlamente.

● Stojíme na prahu storočnice prvej svetovej vojny, tá pre nás vyvrcholila Trianonom 1920, prvým medzinárodným aktom uznávajúcim medzinárodné hranice Slovenska. Čo v nadchádzajúcom výročí musia byť pre nás kľúčové zásady?

Anton HRNKO: Dejiny sú to, čo sa stalo. Historiografia je opisom a vysvetľovaním toho, čo sa stalo, teda dejín. Je to síce vyjadrenie veľmi zjednodušené, ale v princípe ide o dve rozdielne entity. To, čo sa o minulosti píše, nie je vždy to, čo sa skutočne stalo. Každá seriózna historická práca mala by byť založená na faktoch. Fakty však nie sú ešte historiografiou, tie môžu byť najviac kronikou. Historiografiou sa stáva výklad faktov a ich dávanie do súvislosti. V tomto štádiu sa samozrejme nedá odosobniť od triednej, konfesionálnej, národnej... príslušnosti. Ale o tom to je. Vo vzájomnej konfrontácii takýchto názorov a výkladov sa potom môže dospieť k všeobecne akceptovanému výkladu, ktorý však nemôže nikoho zaväzovať, aby neskúmal ďalej a nepokúšal sa o nový výklad.

Ferdinand VRÁBEL: Všeobecne je známy výrok klasika, teoretika vojenskej vedy Carla von Clausewitza: „Vojna je pokračovaním politiky inými prostriedkami.“ Ale možno to podľa mňa aj obrátiť: Politika je pokračovaním vojny inými prostriedkami. To znamená, že víťazi sa snažia udržať si to, čo víťazstvom získali, a porazení sa zase usilujú o revanš. Hádam nikdy to neplatilo viac ako práve v medzivojnovom období. O revanš sa usilovalo Nemecko, pričom sa toto úsilie zintenzívnilo najmä po nástupe Hitlera v roku 1933. Maďarsko (ako súčasť Rakúsko-Uhorska a spojenec Nemecka) nikdy neakceptovalo svoju porážku v prvej svetovej vojne a aj po nej si udržiavalo ilúziu, že rozpad svätoštefanskej ríše nehrozí. Keď sa tak stalo, od prvých dní usilovalo o zvrátenie tohto stavu – vlastne už Trianonskú mierovú zmluvu podpísali len bezvýznamní a „končiaci“ maďarskí politici – ministri – nijaký predseda vlády, nijaký regent.

Martin Lacko: Výklad histórie bol často závislý od politiky, niesol sa v duchu hesla „históriu píšu víťazi“. Prejavilo sa to aj u nás, osobitne po roku 1945, keď historiografia i publicistika striktne podliehala štátnopolitickým direktívam. V posledných rokoch sme sa však dostali do akejsi vyššej fázy usmerňovania. Štát na históriu rezignoval, no jej výkladu sa ujali zglajchšaltované liberálne médiá. Ich redaktori určujú nielen, „ako to bolo“, ale ľudom predpisujú, aký majú mať názor na historické udalosti a čo si majú myslieť. Sú to totalitné praktiky. Bohužiaľ, aj mnohí intelektuáli si na to už zvykli a v duchu hesla „nerobiť si problémy“ sa vyjadrujú tak, aby sa nedostali do rozporu s týmto mocensko-ideologickým centrom.

● Česká TV zaujala projektom České století – príbehom dejín poňatých cez osobnosti, je to hraný dokument reálnych udalostí. Majú naše dejiny na takýto projekt?

Martin Lacko: Bezpochyby, aj slovenské dejiny poskytujú dostatok materiálu na to, aby dokázal pokryť podobný seriál. Ak by verejnoprávna STV niečo podobné pripravila – o čom však veľmi pochybujem – iste by som mohol pomôcť svojím dielom.

Anton HRNKO: Naše dejiny majú milióny tém. Otázka mala znieť, či sú Slováci schopní témy zo svojich národných dejín spracovať sine ira et studio, teda bez zaujatia a hnevu, ale najmä bez postranných úmyslov. Myslím si, že schopní sme, lenže zadávatelia asi nie sú pripravení v slovenských témach zaujať rovnakú pozíciu ako Česi v konkrétne menovanom seriáli. Ten seriál – aspoň časti, ktoré som mal možnosť vidieť – je totiž na hony vzdialený od slovenského, a treba povedať aj objektívneho videnia zobrazovaných dejov. Je to tvrdý a nekompromisný český postoj, len občas pripúšťajúci určité pochybnosti. Je ťažko si dnes predstaviť, žeby takýto objektivizovaný slovenský postoj boli ochotné pustiť slovenské médiá. Historikov, ktorí by dokázali spracovať slovenské dejiny do podobných čŕt, je na Slovensku dosť. Ale zatiaľ potlesk dostávajú len autori podobní tomu, čo vytvoril divadelnú hru Tiso. Tá hra sa ani len nepokúsila postúpiť pri hodnotení účinkovania Jozefa Tisa na slovenskej politickej scéne od súdov, ktoré vyniesol o ňom v blahej pamäti sudca Daxner pred Národným súdom v roku 1947. Ak by sa mali robiť takéto paškvily, to radšej nerobiť nič. Nehovorím, žeby Tisa alebo hociktorého iného slovenského politika bolo treba adorovať, ale predstavovať ho staticky ako endemického zločinca je predsa len v rozpore s dobrým vkusom, teda s historickou pravdou.

Ferdinand VRÁBEL: Naše slovenské dejiny na taký projekt určite majú. Ale... neviem, či na to má naša súčasná RTVS, a nemyslím tým financie.

Ján MITÁČ: Projekt České století by mohol byť inšpiráciou pre Slovenskú televíziu. Verím, že historici na Slovensku by to len privítali. Priznám sa, že v tomto smere som trochu skeptický, či by sa vôbec našli finančné prostriedky a ochota vynaložiť ich na taký drahý projekt. Pre začiatok by stačilo spustiť v televízii debaty historikov a iných vedcov, čo by vyšlo omnoho lacnejšie. Pomôžem si opäť úspešnou reláciou Českej televízie – Historie. Cs.

Rusíni nechcú stáť bokom od aktivít súčasnej Matice slovenskej

Úrodná pôda chce prinášať plody

Dr. Ivan BANDURIČ, Prešov

S poľutovaním musím konštatovať, že počas tohtoročných osláv Matice slovenskej sa takmer úplne pozabudlo na niekdajšiu úzku spoluprácu medzi slovenskými a rusínskymi národnými buditeľmi najmä v 19. storočí, teda práve v tom období, keď bola Matica slovenská založená.

Naši rusínski buditelia, najmä v osobách Adolfa Dobrianskeho, ktorý bol priamym spoluzakladateľom Matice slovenskej, o čom svedčí aj pomenovanie jednej ulice v Martine jeho menom, Alexandra Duchnoviča, Alexandra Pavloviča či Jozefa Gaganca. Títo, ale aj mnohí ďalší kultúrno-osvetoví dejatelia v uvedenom období tvorili (povedané dnešnými slovami) pevnú „koalíciu" v spoločnom boji za presadenie práva na sebaurčenie slovenského i rusínskeho národa vo vtedajšom Uhorsku. Rusínski buditelia od začiatku národne obrodného procesu dostávali od slovenských predstaviteľov nielen morálnu podporu, ale sa priamo na tomto obrodnom procese aktívne podieľali. O vzájomnej slovensko-rusínskej spolupráci svedčia mnohé fakty, akými boli napríklad založenie slovensko-rusínskeho spolku Tatrín v Budapešti či Žiadosti Slovákov a Rusínov uhorských, ktoré na Slovanskom zjazde v Prahe predniesol Jozef M. Hurban, čo bol ďalší dôkaz úzkej vzájomnej spolupráce. Zásluhou Alexandra Duchnoviča v roku 1862 v Užhorode založili Spoločnosť Jána Krstiteľa, ktorú podporovali aj slovenskí národovci, pričom i samotní členovia spoločnosti udržiavali aktívne kontakty s Maticou slovenskou a s jej predstaviteľmi.

■ SPOLOČNÉ DEJINY

Na tieto, ale aj iné fakty sa žiaľ stále zabúda, ako sa na nezabudlo i počas tohtoročných osláv 150. výročia založenia Matice slovenskej. Naše spoločné dejiny sú svedectvom toho, že ani jeden sociálno-spoločenský pohyb, ani jedno hnutie, ani jedno roľnícke povstanie, ktoré sa uskutočnili v minulosti, neprebehli bez toho, aby v ňom spoločne nevystúpil slovenský a rusínsky ľud. Rusínskeho a slovenského človeka, zvlášť na východnom Slovensku, zbližovalo aj spoločné cyrilo-metodské dedičstvo, ktorého nasledovníkom je gréckokatolícke vierovyznanie veľkej časti tunajšieho obyvateľstva.

Feudálny útlak v minulosti bol rovnaký tak pre slovenský, ako aj rusínsky ľud. Zomknutosť oboch našich národov bola vždy pevná, pričom nikdy nechýbalo vzájomné pochopenie a úcta. Rovnako totožný bol útlak zo strany maďarských vládnych kruhov. Dejinné osudy slovenského a rusínskeho ľudu na Slovensku či v bývalom Uhorsku tak boli nielen podobné, ale de facto totožné.

■ ČAS NA SPOLUPRÁCU

Som presvedčený, že vedenie Matice slovenskej prostredníctvom svojich vedeckých pracovníkov, najmä členov historického odboru, bude sa aktívnejšie zaujímať o túto stránku našich spoločných dejín, ktorá bola zameraná pre blaho rozvoja kultúry Slovákov a Rusínov. Rovnako považujem za vhodné pripomenúť Prehlásenie Slovenskej národnej rady k Rusínom z 30. novembra 1918 pri príležitosti oficiálneho pripojenia rodiaceho sa Slovenska k novovzniknutej Československej republike. V tomto prehlásení sa okrem iného píše: *„Srdečne Vás pozdravujeme vo chvíľach pre Vás takých vážnych, máme nesmiernu radosť, že pocit slobody prežívajú všetci Slovania. A naše srdcia o to radostnejšie bijú, že sme sa dozvedeli, že aj Vy, milí bratia Rusíni, ako slobodný národ žiť chcete. S najväčšou láskou prichádzame k Vám a prosíme Vás, aby ste sa ako slobodný národ k nám pripojili."*

Citované Prehlásenie padlo na úrodnú rusínsku pôdu. My Rusíni ako plnoprávni občania Slovenskej republiky aj v súčasnosti potrebujeme cítiť väčšiu podporu zo strany slovenských orgánov a inštitúcií pri presadzovaní našich záujmov, najmä ak sa ešte stále nájdu v Európe a, žiaľ, aj v našej republike ľudia, ktorí neuznávajú Rusínov ako osobitnú národnosť, pretože sú v zajatí starých stalinských predstáv. V tejto súvislosti nesmieme zabúdať na to, že rusínska kultúra na Slovensku nielenže obohacuje slovenskú kultúru, ale zároveň tvorí jej integrálnu súčasť ako kultúra štátu.

Osobne by som privítal užšiu spoluprácu medzi Maticou slovenskou a rusínskymi organizáciami, akou je povedzme Rusínska obroda. Som presvedčený, že aj tohtoročné jubileum založenia Matice slovenskej je dobrá príležitosť na to, aby sme sa na to spoločne podujali.

Ad: Zvaliť symboly kolonizácie, SNN č. 40, 5. október 2013

Vecne argumentovať, nenavádzať na zlé

Ferdinand VRÁBEL

Článok Jána Liteckého Švedu Zvaliť symboly kolonizácie Slovenska som musel niekoľkokrát prečítať a ubezpečiť sa, že to autor naozaj napísal a tento materiál SNN aj uverejnili. Nejde len o absolútne pomýlené predkladanie niektorých nezmyslov čitateľom, ale miestami aj o výzvu na trestné konanie. Verím, že to redakcii SNN uniklo len nedopatrením, ale toto naozaj nie je spôsob na vecnú diskusiu a argumentáciu na úrovni.

Dnes už aj mnohí žiaci na základných školách vedia, že lev nad Štefánikovou sochou nie je nijaký český lev... Lev nad Štefánikom je obyčajný saharský lev – symbol sily a zdatnosti, odhodlanosti brániť svoj štát, ktorý, aj keď bol nedokonalý, dával Slovákom nepomerne viac ako Uhorsko... Aké jednoduché a napriek tomu do omrzenia počúvame a čítame nezmysly o českom levovi a Štefánikovi v montérkach, hoci je to letecká kombinéza, v ktorej priletel a aj zahynul... Či do neho na zemi ešte aj strieľali, to už nechávam na ďalšiu diskusiu, ktorá je už v inej polohe ako samotná otázka leva. Mám o tom podrobnú štúdiu publikovanú pred viac ako dvoma rokmi a napriek tomu sa stále donekonečna opakujú tieto nezmysly. Myslím si, že čitatelia SNN si aj pokiaľ ide o túto sochu, zaslúžia korektnejšie informácie. Nie som majiteľom pravdy a ani nepresadzujem svoj názor za každú cenu, v štúdii sa však usilujem o logické vysvetlenie niektorých dohadov a nepresností, pričom sa opieram zase o pôvodné archívne pramene. Štúdia vyšla v časopise Vojenská história, je ľahko prístupná každému, kto sa chce vecne s touto otázkou zoznámiť.

Pokiaľ ide o „mäsiarika", autor sa tiež mýli, ale jeho presvedčenie mu nemienim vyvracať. Ak by to však bola pravda, čo sa usiluje vsugerovať čitateľom, museli byť Hviezdoslav, Matúš Dula, Jozef Škultéty a aj Jozef Cíger-Hronský veľkí čechoslovakisti a obhajcovia českej kolonizácie Slovenska, ak mäsiarikovi vystavovali také dokumenty a posielali mu také telegramy, aké sú v prílohe k môjmu priloženému mailu. Neznalosť nielen zákona neospravedlňuje, mali by sme sa všetci usilovať o presnejšie poznanie dejinných súvislostí, ak o nich píšeme. Veď aj v budove, kde sídli Matica dnes a sídli tam aj redakcia SNN, sú v základoch vložené slovenské slová „mäsiarika" o Matici. Neviem, či niekto vtedy vystihol úlohu Matice lepšie ako tento mäsiarik, a neviem, či si autor uvedomil, že len ako to on nazýva česká kolonizácia umožnila aj oživotorenie Matice v auguste 1919... A čo by bolo asi so Slovenskom, keby koncom roku 1918 a v prvom polroku 1919 za jeho územie a hranice nenasadzovali životy československí legionári, českí sokoli a dobrovoľníci, z ktorých viac ako osemsto aj padlo, aj keď sa oficiálne vojna už skončila? Na to by sme nemali zabúdať, aj keď ďalšie roky priniesli aj problémy so spolužitím Slovákov s Čechmi a mnohé pracovné miesta na Slovensku obsadili Česi aj tam, kde to nebolo potrebné. Na druhej strane – aj keď v menšom množstve boli Slováci zase aj na úradoch a aj na iných pracoviskách nielen v Prahe a v Brne , ale po celých Čechách a na Morave. Je o tom dosť pôvodných dokladov.

Ochoreli sme na závistlivosť?

Rudolf SLEZÁK

Z času na čas si zalistujem aj v Novom zákone a takmer vždy v ňom narazím na nejaké podobenstvo, ktoré sa aj po stáročiach dokáže prihovoriť dnešnému človeku. Akoby evanjelisti, ktorí tieto podobenstvá zozbierali, dovideli až do dnešných čias a vedeli, že aj nás bude zaujímať, o čom uvažovali naši predkovia, keď sa prechádzali v sandáloch a tunikách po horúcom piesku Izraela. Viem si celkom dobre predstaviť, ako zareagovali napríklad obyčajní robotníci z vinohradov, keď im Ježiš z Nazaretu vyrozprával príbeh o hospodárovi, ktorý keď potreboval ich pracovité ruky, prišiel skoro ráno, len čo sa rozvidnelo, za nimi a najal si ich za jeden denár na deň. Pred obedom zohnal ďalších robotníkov a poslal ich tiež pracovať do vinice. O niekoľko hodín neskôr poslal za nimi ďalšiu skupinu. Keď všetci prácu ukončili, rozkázal svojmu správcovi, aby ich vyplatil. Každý dostal po jednom denári. Samozrejme že to vyvolalo nespokojnosť v radoch tých, čo pracovali najdlhšie. Vtedy im hospodár povedal: „Vari sme sa nedohodli na jednom denári na deň? Vari si nemôžem na svojom robiť, čo sa mi zachce," spýtal sa nespokojencov. „Alebo azda kvôli mojej štedrosti trpíte závisťou?" Predpokladám, že netreba nikomu vysvetľovať náboženský zmysel tohto podobenstva, no mám taký dojem, že bývalý premiér v susednom Česku ho poznal iba povrchne a vzal si z neho iba svetské ponaučenie. Bol potom veľmi sklamaný, keď mu nebolo dovolené robiť si na svojom úrade, čo sa mu zachce. Vysvitlo, že bol príliš štedrým gavalierom v rozdávaní odmien pre svojich najbližších. Napokon, všetci ten prípad poznáme, netreba sa o ňom rozpisovať. Pani Nagyová sa však stala legendou v poberaní odmien, tak ako sa svojho času stali na Slovensku legendami poštárka Hrdá, železničiar Kravec a ďalší, ktorých pažravosť nemala hranice. Odišli s hanbou, no tí, čo napríklad na železnici prepúšťali, odmeny schvaľovali a navrhovali, sa asi nepoučili. Nedávno tam musel prísť robiť poriadky minister Počiatek a zbaviť ich prepychových, novučičkých a veľmi drahých limuzín, ktoré si dopriali napriek tomu, že je kríza a že sa muselo prepúšťať. Teraz sa vozia v lacnejších a o niečo menej luxusných tátošoch. Ktovie, kto sa v takýchto prípadoch stáva majiteľom vozidiel určených na odpis. Určite to nebude nejaký výhybkár.

Čo s týmto všetkým má spoločné závisť? Je to skutočne závisť, tak ako ju opisoval Cicero, Tacitus, Balzac..., ktorí ju považovali za chorobu chudobných a neúspešných? Niektoré známe osobnosti v Česku, keď vypukol spomínaný škandál, označili pobúrenie verejnosti za závisť lumpenproletariátu. Chorobu, akou trpia plebejci a luza. Ak teda poukážete na nespravodlivé plytvanie verejnými prostriedkami, veľmi ľahko sa z vás stane chudák, ktorý závidí úspešnejším. To by sa možno dalo rozchodiť alebo prehltnúť, ale ak vás niekto označí za lumpenproletára alebo luzu, tak to už je urážka. Do takejto skupiny ľudí svojho času zaraďovali Marx a Engels všelijakých podvodníkov, zlodejov, kriminálnikov... Dnes, ako vidno, sa do tejto society môže dostať aj človek, ktorého poburuje, ak vidí, na akých pilieroch stojí táto spoločnosť a čoho všetkého je schopná naša elita.

Nová morálka napreduje tak rýchlo, že za ňou nestačia slová

Ako rozumieť pojmu rodová rovnosť

Ladislav STUKOVSKÝ

Nehaňte biskupov mojich! V nedeľu som si v Kostole sv. Štefana Uhorského v Bratislave, ľudovo u kapucínov, vypočul pastiersky list mojich biskupov.

Úmyselne píšem mojich, pretože vierovyznaním som katolík. Pokrstený som bol v dospelom veku ako 27-ročný. K viere v Boha, k cirkvi, ako aj k cirkevnejhierarchii som si roky hľadal vzťah. Musel som sa vyrovnávať okrem iného s tým, že aj kňazi, biskupi a kardináli sú iba hriešni ľudia. Tak ako ja. Niektorí sme nehodní, niektorí hriešni a veľmi málo z nás svätí. A preto mám ako katolík právo v mnohých otázkach netýkajúcich sa dogiem viery s mojimi biskupmi úhlasiť alebo nesúhlasiť. Ale túto nedeľu som sa po prečítaní pastierskeho listu našich biskupov ako nad prvým zamyslel nad tým, či som mal už niekedy takýto pocit: Že mi naši biskupi hovoria z duše. V posledných rokoch mi často ostáva rozum stáť nad mnohými informáciami, ktoré k nám dorazia zo spriateleného Západu. Napríklad nad tým, že si britskí rodičia už nemôžu do pasu svojho dieťaťa napísať „otec" a „matka". Že podobne ako vo Francúzsku môžu vádzať iba „rodič 1" a „rodič 2". Zopakujem to ešte raz: Vo Veľkej Británii a o Francúzsku bolo ľuďom zakázané oficiálne sa pomenovať ako otec a matka. Boli zbavení prirodzeného práva na rodovú identitu vo vzťahu k svojim deťom. S dôvodnením, že ich identita údajne diskriminuje malú menšinu ľudí, ktorí tejto identity vo vzťahom k deťom nie sú schopní – sú totiž rovnakého pohlavia.

Väčšina ľudí vo Francúzsku a Veľkej Británii nijako nemôže za to, že pomenovanie otec a otec alebo mama a mama je pre dieťa vychovávané homosexuálnym párom mätúce. „Nová morálka" sa presadzuje tak rýchlo, že jej slová nestíhajú. V histórii ľudstva sme doteraz nemali potrebu hľadať pre rodičov iné pomenovanie ako otec a matka. Tak prečo si tí, ktorých sa to týka, nenájdu nejaké slová, ktoré im vyhovujú? Prečo nás nútia vzdať sa našej identity otcov a matiek iba preto, lebo oni jej pri výchove detí nie sú schopní? Povedzme si to na rovinu: Nie naši biskupi sú v otázke rodiny agresormi. Naši biskupi sa iba usilujú brániť to, čo je prirodzené, čo tu bolo odjakživa, čo sa osvedčilo, čo je v súlade so zdravým rozumom. A to je skutočnosť, že pre výchovu detí je najlepšie, ak vyrastajú v rodine, ktorú tvorí otec, matka a deti.

Preberme sa a zakričme konečne z plných pľúc: Cisár je nahý! Prečo by sme mali poprieť vlastnú identitu, skúsenosti našich otcov a starých otcov, vieru našich predkov iba preto, že malá, hlučná a agresívna skupina ľudí nás verejne uráža a pošliapava naše prirodzené právo na výchovu detí v rodine s otcom a matkou?

Bráňme to, čo považujeme za sväté. My predsa nikoho nenútime, aby vstupoval do manželstva, ak si to neželá. My nikoho nenútime, aby sa stal otcom alebo matkou v úplnej rodine. My sa ani nepovyšujeme nad ľudí, ktorí z rôznych dôvodov nemôžu alebo nemohli v takejto rodine vyrastať. Alebo z rôznych dôvodov nemôžu v takejto rodine vychovávať svoje deti. Sú to naši bratia a sestry a patrí im naša láska a pomoc, ak budú o ňu stáť. Ale nikto nemá právo uprieť nám náš ideál rodiny ako otca, matky a detí. Nikto nemá právo nútiť nás vzdať sa našej identity otcov a matiek. A nikto nemá právo bez nášho súhlasu vtĺkať do hláv našich detí morálku, s ktorou nesúhlasíme.

Ak sa neozveme teraz, prikrčíme sa a budeme sa hanbiť za to, čomu veríme, čoskoro nám vezmú aj Vianoce. Ak sa neozveme teraz, čoskoro sa už nebudeme so svojimi deťmi tešiť na najkrajší deň roka, keď Ježiško nosí pod stromček darčeky – ako pripomienku na to, že jeho príchod na svet bol najväčším darom v dejinách ľudstva. Nebudeme sa tešiť na Polnočnú. Budeme sa iba pachtiť v hypermarketoch a dúfať, že zimné sviatky budú čím skôr za nami.

Nehaňte biskupov mojich. Oni iba nahlas hovoria to, čo sa už mnohí katolíci boja povedať verejne, aby neboli urážaní a zosmiešňovaní.

Unikátne čaro najvyššie položenej obce okresu Žilina

Čičmianske maľované drevenice

Rudolf ZELENAY – Foto: Emil SEMANCO

V pramennej oblasti Rajčianky, smerujúcej na sever do Žiliny, kde sa vlieva do Váhu, ukrývajú Strážovské vrchy malebnú kotlinu a v nej čarovnú svojráznu obec. Pri vyslovení Čičmany sa v mysli vybavia maľované drevenice pripomínajúce perníkové chalúpky, muškáty v oknách, staré tradície, skrátka všetko, čo súvisí s krásou slovenskej pamiatkovej rezervácie ľudovej kultúry.

Po odbočení z hlavnej cesty – „šesťdesiatštvorky“ – smerom do chránenej krajinnej oblasti sa po niekoľkých minútach objaví cieľová obec. Z ľavej strany ju lemuje kopec Javorinka (972 m n. m.), z pravej Vrábľová (813 m n. m.) a spoza náprotivného konca zástavby dominantný Strážov (1 213 m n. m.). Čičmany sú písomne doložené z roku 1272 ako Cziczman. Predpokladá sa, že pomenovanie v staroslovenčine znamenalo usadlosť vo vrchoch – Vrchovany.

■ ŤAŽKO SKÚŠANÉ SÍDLO

V stredoveku sídlo patrilo viacerým zemianskym rodinám. Neveľmi priaznivé životné podmienky a živelné pohromy vyústili do vzbúr poddaných i odchodov na sezónne práce. Tí, čo zostali, živili sa chovom oviec, výrobou bryndze, plstených papúč a borili sa s ťažkosťami. Počas Slovenského národného povstania občania založili revolučný národný výbor. Aktívne podporovali partizánov v okolitých horách. Nemecké jednotky 4. decembra 1944 predsedu RNV O. Radenu zastrelili a časť obce vypálili. Zhorelo tridsaťtri, poškodených bolo stoštyridsaťosem domov. Ešte pred skončením druhej svetovej vojny šesťdesiatpäť Čičmancov odvliekli do koncentračného tábora. V dolnej časti obce sa napriek útrapám zachovalo vzácne dedičstvo: stodesať objektov, tridsaťšesť z nich s označením národná kultúrna pamiatka. Z pôvodných asi tisícpäťsto obyvateľov tu dnes zostalo okolo dvestopäťdesiat.

■ GEOMETRICKÁ VÝZDOBA

Tradičnú ľudovú architektúru v Čičmanoch reprezentujú zrubové prízemné a dvojpodlažné domy so šindľovou strechou. Disponujú skladovými komorami, prístupnými cez pavlače. Steny pútajú charakteristickou bodovou a čiarovou výzdobou najmä v podstreší. Geometrické ornamentálne prvky sa začali používať pred dvesto rokmi. Dvojpodlažné stavby vznikali preto, lebo v nich bývali minimálne dve generácie rodín, čo sa vrátane jednoduchého zariadenia udržalo až do začiatku 20. storočia. Majetok bol spoločný. Fasády, ba celé realizácie demonštrujú technickú vyspelosť, zručnosť a estetické cítenie tamojších obyvateľov. Vápnom ozdobené domy sa považujú za vrchol tohto výtvarného prejavu. Ornamenty premaľujú, keď začnú blednúť. Vápno však postupne vytláča trvácnejší latex. Po požiari v roku 1921 zrubové domy nanovo postavili. Projekty vypracoval známy slovenský architekt Dušan Jurkovič.

■ ĽUDOVÉ TRADÍCIE

Z murovanej architektúry si zaslúži zmienku barokový Kostol Nájdenia sv. Kríža. V hornej časti obce sa zachoval barokovo-klasicistický kaštieľ z konca 18. storočia. Obe stavby patria do národopisnej expozície. Poschodový pavlačový Radenov dom zrekonštruovali v roku 1966 a slúži ako všeobecná expozícia. Dom č. 42 predstavuje Ľudové obydlie, život tzv. veľkej rodiny. Najvyššie položená obec v okrese Žilina (655 m n. m.) je zaujímavá nielen unikátnym staviteľstvom, ale i tradičným odevom z bieleho plátna. Čičmiansky kroj zvýraznila skvele vypracovaná farebná výšivka, evokujúca balkánske vzory. Hudobný folklór prevažne odzrkadľoval svadobné a krstinové piesne, uspávanky a balady. Z tancov boli najtypickejšie fašiangové vykrúcačky a odzemok. V roku 1971 sa konal 1. ročník čičmianskych národopisných dní. A súčasnosť? V lete sú využívané turistické a cyklistické trasy. Z vrchu Javorinka si možno vyskúšať paragliding a závesné lietanie, v zime tu funguje lyžiarske stredisko. Nechýbajú ubytovacie a stravovacie služby či predajne. Čičmany sú rodiskom hudobného skladateľa a muzikológa Jozefa Kresánka.

Iba dvanásť kilometrov vzdialená Rajecká Lesná ponúka na obdiv unikátny drevený Slovenský betlehem. Pútnickým miestom sa stali kalvária a kostolík z roku 1921 zasvätený Nanebovstúpeniu Pána. Staršieho dáta je Chrám Narodenia Panny Márie z roku 1866. Z Rajeckej Lesnej je iba osem kilometrov do Rajca, starého remeselníckeho mestečka so štvoruholníkovým námestím s dvojpodlažnými renesančnými a barokovými domami, trojičným stĺpom a kaplnkou. Osviežením môže byť krátky pobyt v kúpeľnom meste Rajecké Teplice, vzdialenom od Čičmian dvadsaťpäť kilometrov.

Nitra poskytuje príťažlivý obraz sídla, hradu a vrchu Zobor

Najstaršie písomne doložené mesto

Rudolf ZELENAY - Foto: Emil SEMANCO

Silueta Nitry so Zoborom, jedným z geografických symbolov Slovenska, a s akropolou pod ním vytvára pútavý obraz. Poloha na rovnomennej rieke, na hrane Tribečského pohoria a Podunajskej nížiny poskytla výhodné podmienky pre život ľudí počas dlhých, bohatých, no aj strastiplných dejín. V súčasnosti naše piate najväčšie mesto s takmer osemdesiatdvatisíc obyvateľmi je sídlom kraja, diecézy, Kňazského seminára sv. Gorazda (žiaka sv. Cyrila a Metoda), viacerých výrobných podnikov, Archeologického ústavu SAV, organizátorom významných veľtrhov, výstav a je ovládané vysokoškolským rytmom. Od roku 1981 je historická časť Nitry mestskou pamiatkovou rezerváciou.

Nitra, písomne doložené najstaršie slovenské mesto, niekdajšie sídlo východnej časti Veľkomoravskej ríše i biskupstva, sa spomína v dokumente o obrátení Bavorov a Korutáncov zo sedemdesiatych rokov 9. storočia. Spomína knieža Pribinu, ktorému salzburský arcibiskup Adalram okolo roku 830 vysvätil kostol. Pribinov chrám je prvým historicky doloženým dokladom kresťanstva Slovanov práve na Slovensku. V Nitre s mestským rázom od druhej polovice 9. storočia pôsobil Svätopluk. Počas jeho vlády bola Nitra na vrchole svojej slávy. V liste pápeža Jána VIII. z roku 880 bol Svätopluk titulovaný ako kráľ a pápež mu oznámil ustanovenie Vichinga za nitrianskeho biskupa. Zoborská listina z roku 1111 a ďalšia dva roky po nej sa vzťahujú na benediktínske opátstvo na Zobore. Sú najstaršími písomnosťami domáceho pôvodu. V roku 1248 Nitra získala výsady slobodného kráľovského mesta. Pravda, počiatky jej osídlenia siahajú až do praveku, čo dokumentujú početné nálezy. Už pred tridsaťtisíc rokmi tu bola husto osídlená lokalita. Osady prvých roľníckych obyvateľov boli na území dnešnej Nitry takmer pred šesťtisíc rokmi. Pobývali tu Kelti, zruční hutníci a kováči, stopy zanechali aj Dákovia. Slovenská história Nitry sa začala koncom 5. storočia, keď na jej teritórium prišli prví Slovania.

■ MOZAIKA POZORUHODNOSTÍ

Traduje sa, že podobne ako Rím aj Nitra vznikla na siedmich pahorkoch, konkrétne na Zobore, hradnom kopci, Kalvárii, Čermáni, Borine, Na vŕšku a Martinskom vrchu. Tamojší hrad bol po začlenení územia Slovenska do uhorského štátu pohraničným vojvodstvom. Vyrástol na skalnom výbežku nad riekou Nitra ako románsky obranný komplex, po mnohých prestavbách zahŕňa takmer všetky stavebné slohy. Jeho Bazilika sv. Emeráma pozostáva z horného gotického kostola, postaveného v rokoch 1333 – 1335. Dolný kostol k nej pripojili v prvej polovici 17. storočia. V hornej i dolnej časti mesta je rad pozoruhodných objektov. Pod hradnou bránou sa vyníma súsošie Inmaculata (Mariánsky stĺp) z polovice 18. storočia, baroková stavba Veľký seminár, dom biskupa Klucha, Vazulova veža – jedna z bášt hradného opevnenia, i bývalý župný dom. Navštíviť možno Martinský vrch, Kostol vincentiek, synagógu, Piaristický kostol, neďaleké odkryté veľkomoravské hradisko Na vŕšku alebo Kostolík sv. Štefana v Párovciach. V blízkych Dražovciach postavili na prelome 11. a 12. storočia románsky Kostol sv. Michala Archanjela. V samotnom meste imponuje množstvo športovísk, vrátane futbalového a zimného štadióna. Kultúrnej verejnosti je dostatočne známe Divadlo A. Bagara.

■ LÁKAVÝ ZOBOR

Povesťami opradený vrch Zobor je neprehliadnuteľnou krajinnou dominantou nad starobylým mestom. Z pohoria Tribeč zaberá 43 štvorcových kilometrov. V dĺžke 8 a šírke 5 kilometrov vystupuje z úrovne 144 až 280 metrov do najvyššieho bodu 588 metrov nad morom. Zobor je známy archeologickými lokalitami a benediktínskym kláštorom, pri ktorom vznikla najstaršia škola na Slovensku. Zoborskú lesostep, územie cennej flóry, vyhlásili za štátnu prírodnú rezerváciu. Vyskytujú sa tu zriedkavé druhy rastlín, napríklad kosatec nízky, poniklec veľkokvetý či hlaváčik jarný. Južné svahy sú porastené viničom. Jaskyňa i prameň na západnom svahu pripomínajú legendárneho pustovníka sv. Svorada. V ich blízkosti situovali areál Liečebného ústavu Zobor, na kóte 554 metrov púta pozornosť Pyramída. Na vrchole končila v súčasnosti nepremávajúca sedačková lanovka. Dobre vyznačenou turistickou trasou možno celoročne absolvovať stredne náročnú túru s jedinečnými panoramatickými výhľadmi na mesto, jeho okolie s pahorkatinami, Považský Inovec, Malé Karpaty a pri dobrej viditeľnosti aj na Štiavnické vrchy.

NAŠA SLOVENČINA

Jazyk je produkt myslenia. Na druhej strane jazyk myslenie cibrí. Je preto fascinujúce sledovať, ako vznikali jednotlivé jazyky, ako sa utvárali, k akým úspechom národa daný jazyk prispel. Každé slovo musela prijať celá societa a prijímala ho v rámci jazykovej normy, ktorá sa stále dotvárala, upresňovala. Románske jazyky vznikli z latinčiny, slovenčina z praslovančiny.

Cudzorodé prvky v slovenčine

Starí Slováci transformovali praslovanské slová do novej podoby, utvárali nový jazyk s novými vnútornými zákonitosťami, ktoré sa stávali záväznými. Iba tak bola možná bezproblémová vzájomná komunikácia. Utvárala sa štruktúra jazyka – nové slová gramaticky medzi sebou korešpondovali – vznikala nová lexika. Slová pomenúvajú veci, deje, pocity, vôľu, nálady, konanie a vzťahy. Berieme ako normálne, že pre celý národ sú rovnaké, ale je to malý zázrak. V minulosti pri tvorbe jazyka významnú úlohu zohrali vyššie, vzdelanejšie vrstvy spoločnosti, ktoré ovplyvňovali celú spoločnosť. Ale v konečnom dôsledku, daný jazyk musel prijať ľud. Dnes sú tým „vyšším“ faktorom najmä médiá, ale, bohužiaľ, ľud ich nevhodné výtvory nefiltruje. Vďaka tomu, čo ľud v minulosti prefiltroval, sme mali jazyk sebestačný, ľrečitý, s vlastnou slovnou zásobou a významami. Jazyk ako nadindividuálnu spoločenskú inštitúciu.

Jazykovedec Ábel Kráľ považuje napríklad slová zákazka, zákazky za jazykové mŕtvoly. Ale v živej pamäti mám z nedávnej minulosti, keď naše krajčírstva boli dostupné aj pre obyčajného človeka, reklamný nápis na nich „Zákazkové šitie“, „Šitie na zákazku“. Je to ešte starý význam tohto slova, keď v krčme si hostia „zakázali pálenô“. Otázka je, či je dobre, že tento význam v iných súvislostiach prežíva dodnes. Hodnotou by mohla byť jeho starobylosť, kontinuita slovenčiny s dávnou minulosťou, s jej dávnymi slovami aj významami. Jazyk je aj kľúč k pochopeniu spoločenských podmienok a rekonštruovaniu dávnych vzťahov medzi ľuďmi. Iné také staré, dávne slovo zo slovenského slovníka už celkom vymizlo – korenie ďumbier dnes úplne nahradil český názov zázvor. Máme aj zázvorové pivo. Údajne sa koreň ďumbiera ponáša na siluetu rovnomenného slovenského vrchu, preto to pomenovanie. Ľudská reč je nevyčerpateľnou pokladnicou mnohostranných hodnôt, je zrastená s rodiskom, so životom samotným. Tvorí organizovaný celok. V prípade ďumbiera nás to zvádza k otázke, či jazyk nie je zrkadlenie toho, čo nás obklopuje – krajina, národ, ľudstvo, prosto realita – dostupná aj nedostupná.

Jazyk je zrastený s národom. Dáva svedectvo aj o jeho múdrosti a vznešenosti. Vplýva na myslenie, a preto sa nesmie stať cudzorodý. Chráňme si ho!

Peter JÁNOŠÍK

ESEJ

Najzneužívanejším a najfalošnejším slovom prvej ČSR bolo slovo demokracia

Ako sa aj u nás kalila oceľ po vzore sovietov

Pamätáte si niečo, čo by viac symbolizovalo boľševickú moc a jej totalitnú antidemokratickosť, ako bola gerontologická partia zvaná politbyro? Presne takéto politbyro vládlo aj v prvej ČSR, ibaže sa nazývalo „Pätorka“, postupne aj Šestka, Osmička aj Dvadsiatka. Boli to šéfovia vládnych strán a oni robili v zákulisí zásadné politické rozhodnutia, poslanci iba plnili ich príkazy. Zásluhou tzv. „reverznej demokracie“, keď poslanci dopredu podpisovali bianco prehlásenie o odstúpení, nebol najmenší problém neposlušného poslanca aj odvolať. Samozrejme, že to nemalo nijakú oporu v ústave ani v nijakých iných demokratických procedúrach.

Ján LITECKÝ ŠVEDA – Koláž: Emil SEMANCO

II. časť

Tento spôsob politiky našiel hneď po vojne svoje pokračovanie v tzv. predsedníctve vlády, ktoré tvorilo vrcholný politický orgán štátu, až sa z neho postupom času stalo naše známe politbyro. A rovnako ako za prvej ČSR aj ono hlásalo, že to je tá najdokonalejšia demokracia na svete – tentoraz ľudová.

■ POLITICKÉ PROCESY

Priam poznávacie znamenie nedemokratických štátov sú politické procesy. Ak demokracia ako-tak funguje, tak sa súdi za vraždy, krádeže, podvody, ale nie za politické názory a presvedčenie. Tomáš Krystlík v knihe Zamlčené dějiny uvádza, že len za desať rokov od prijatia zákona na ochranu republiky (1923 – 1933) sa uskutočnilo 6 244 politických procesov, za ďalšie dva roky ich pribudlo už 2 728. Medzi známejšie patrili procesy s Václavom Vondrákom, zakladateľom prvej českej vojenskej jednotky v Rusku, a poslancom Karlom Perglerom. Obidvoch prenasledovali za to, že sa pýtali, kam sa podeli peniaze zo zbierok Čechov a Slovákov v USA. A obidvaja skončili tak ako neskôr niektorí sovietski disidenti – vo vyhnanstve.

Nihil novi sub sole – nič nové pod slnkom... Snaživý pomocník českého kolonializmu Vavro Šrobár otvoril väzenie v Ilave pre všetkých, čo nesúhlasili s jeho režimom na Slovensku. Ako píše Karol Sidor – keď Ilava nestačila, dal odvážať slovenských ľudí do Terezína...

Hádam najznámejší proces prvej republiky bol ten, ktorý sme už spomenuli v prvej časti tejto úvahy o pokriveniach demokracie v ČSR – proces proti Vojtechovi Tukovi v roku 1929 už mal všetky znaky neskorších komunistických monster procesov. Bolo známe, že Beneš a spol. sa mimoriadne starali o reklamu prvej ČSR v zahraničí, na to mali aj špeciálne fondy na podplácanie novinárov v celej Európe. V tomto smere bol veľmi aktívny aj V. Tuka, pretože dodával prejavy do vplyvných zahraničných časopisov, stretával sa s novinármi a politikmi Veľkej dohody, s ktorými sa vedel dohovoriť viacerými jazykmi a informovať ich o pomeroch na Slovensku. Takže to bola len otázka času, kedy ho odstránia.

Podobne ako v päťdesiatych rokoch aj vtedy vládna tlač robila palebnú predprípravu – hovorilo sa o pripravovaní revolúcie, o zadržaní českého vojaka a o vyhadzovaní mostov do povetria... Nezaháľali ani tajní agenti. Plukovník Soukup podplatil viedenskú domovníčku Katarinu Schramovú, aby svedčila, že Tuka robil vojenskú špionáž. Po jednorazovej odmene 500 šilingov a 50 000 korún potom tejto korunnej svedkyni ešte každý mesiac vyplácali 250 šilingov. Všetky tie podvody sa však robili výlučne na prekrytie faktu, že Tuka bol súdený za svoju politickú činnosť, a najmä pre svoju „štátofilozofickú“ úvahu V desiatom roku Martinskej deklarácie, kde písal, že v roku 1928 nastane v jednej polovici štátu „vacuum iuris“. Dostal na tie časy až neuveriteľných pätnásť rokov. A zavreli ho medzi obyčajných zločincov bez výhod politických väzňov.

„Demokrace, toť diskuse,“ ako vravel jeden český chytrák. A ešte perlička na dokreslenie tejto našej úvahy o českom šovinizme. Lidové noviny tlačené ráno už hneď zrána publikovali rozsudok nad Tukom, kým ten bol vynesený až napoludnie. Nie,

nie sme ešte v päťdesiatych rokoch, píše sa len rok 1929. A ani sa to nevolalo „Proces s buržoáznymi nacionalistami...“

■ MOCENSKÝ TEROR

V režime, kde prebiehajú politické procesy, nemôže existovať nezávislé súdnictvo. Ináč by tie procesy nemali ani zmysel. Samotný teror sa prejavuje v najrôznejších rovinách a v najrôznejších podobách. Isteže, za prvej republiky tu nebol taký hrubý teror, ako bol neskôr totalitný komunistický. No aj keď to malo k totalite ešte trochu ďaleko, základné vzorce pre to, čo tak charakterizovalo boľševický útlak – ako informátori, udavačstvo, tajná polícia, vydieranie, prenasledovanie politicky nepohodlných až po policajné metódy a kádrovanie – sa nastolili už v časoch prvej republiky.

Pár ukážok na potvrdenie. Začnem udavačstvom. Rozsiahla sieť informátorov bola napojená priamo na Kanceláriu prezidenta republiky, kde bol k dispozícii aj ukradnutý viedenský policajný archív. Rozšírené bolo písanie udavačských listov, ktoré sa s adresou Prezident Masaryk, Hrad hádzali do schránok provládnych novín. Na dennom poriadku bolo kádrovanie. Na prepustenie poddôstojníka z armády a na jeho existenčné zničenie stačilo, že jeho brat bol aktívny ľudák, ktorý bol potrestaný na základe slávneho zákona na ochranu republiky.

Samozrejme, politický teror sa nezastavil len pri udavačstve a kádrovaní. Na Andreja Hlinku bol spáchaný atentát a rozširovalo sa heslo: „Hlinka musí byť zabitý.“ Na zhromaždenie Slovenskej ľudovej strany v roku 1920 v Námestove prišli českí vojaci aj s dôstojníkmi a výsledok bol dvaja zabití roľníci. Utekajúci a zastrelení zozadu. Keď v marci 1935 v Čertižnom ľudia protestovali proti prejavom členov vládnej agrárnej strany a aj ich inzultovali, prišlo 250 žandárov a výsledok bol, že zase padlo niekoľko sedliackych životov a mnohých občanov pozatvárali aj v susednej Habure...

■ POLICAJNÝ ŠTÁT

Na ilustráciu prvorepublikovej spravodlivosti ešte treba spomenúť parlamentnú reč poslanca Arnolda Boboka, že pri niektorých trestných činoch boli na Slovensku vyššie tresty ako v ostatných častiach republiky. A poslanec Tausik pripomenul, že za maďarského režimu „na Košice stačil policajný aparát s počtom 42 osôb, no v súčasnosti je tam aparát so 400 ľuďmi“. A uzavrel to konštatovaním, že „na Slovensku je toho času viac žandárov, ako bolo za Uhorska vojakov“. Poslanec Macháček sa zase zhrozil nad sumou, ktorá sa dávala na políciu a žandárstvo, a dokazoval, že prvá ČSR patrí medzi tie druhy štátov, ktoré sú známe pod zlopovestným názvom „policajný štát“.

Situáciu dokresľuje aj kuriózna historka zo snemovne z čias vtedajšej slávnej liehovej aféry. Keď komunistickí poslanci nahlas protestovali proti korupčnej afére, ich poslanec J. Haken postavil fľašu liehu ozdobenú štátnou vlajočkou pred premiéra. Tú však v nasledujúcom virvare A. Švehla odsunul, až sa prevrátila a rozbila. Za toto bol Haken vydaný na trestné stíhanie pre hanobenie štátnych symbolov a aj odsúdený. No prosím, kdeže to poslanec M. Kňažko bral inšpiráciu, ale aj ďalší pre ešte väčšie debility...

Veľmi smiešne potom v takýchto súvislostiach znie veta generála Viesta (neviem, prečo tá nedôslednosť, prečo sa nepísal radšej „Věst“), že 14. marec bol preňho „koniec krásnych dvadsať rokov slobodného života“.

Áno, pre českých nacionalistov a šovinistov to bola (ako-tak) slobodná republika. Presne ako potom pre komunistov bol tiež (ako-tak) slobodný boľševický režim po roku 1945. Ale len pre nich. Že druhých prenasledovali a neskôr aj popravovali, to im ich „slobodu“ nijako neskalilo.

■ PRACOVNÉ TÁBORY

Tu treba popravde priznať, že v tejto otázke naši „demokrati“ boli dosť pozadu za aktuálnym vývojom v Európe, no robili, čo sa dalo, a ešte pred koncom Československej republiky predsa len stihli vydať 2. marca 1939 Vládne nariadenie o kárnych pracovných táboroch. Najznámejšie boli v Letoch u Písku a v Hodoníne u Kunštátu, kde sústreďovali najmä Cigánov, ale aj iných asociálov, ktorí nemohli preukázať legálny zdroj obživy. V roku 1942 sa potom tieto tábory už v rámci otvorenej nacistickej politiky zmenili na zberné tábory. Pri tejto kauze je však zaujímavá ešte jedna vec – ako to, že niekdajší komunistickí propagandisti nevyužili takéto tromfové eso pri boji proti prvorepublikovej buržoázii? Prečo sa o tom na verejnosti nehovorilo – rovnako ako sa nesmelo hovoriť o komunistických táboroch? Evidentne aj v tejto otázke prevážil český nacionalizmus nad komunizmom. A Slováci boli radšej ticho, procesy proti buržoáznym nacionalistom boli dostatočnou výstrahou. V tejto súvislosti je ešte zaujímavé dodať, že už 10. januára 1939 československá vláda rozhodla o prvej etape vysťahovania židovských emigrantov zo zeme.

■ VÁĽANIE PAMÄTNÍKOV

Keď v roku 1974 komunisti v Bratislave dynamitom vyhodili do povetria sochy popredných slovenských sochárov (Rudavský, Kompánek, Uher a ďalší), prevládala všeobecná mienka, že takého barbarstva boli schopní iba boľševici. A to medzitým ľudia stihli zabudnúť, že už dávnejšie tu pokrokovým kádrom nekazí výhľad na ich budovateľskú architektúru nijaký Hlinka alebo Štefánik... Kdeže. Rúcanie sôch a váľanie pamätníkov úzko súvisí s orwellovským prepisovaním histórie. Je to jeho takrečeno „umelecké vyjadrenie v hmote“, presnejšie, v dezintegrácii hmoty. S rúcaním pamätníkov tu začali českí legionári ešte v roku 1919. Spomeniem iba niekoľko z ich slávnych a udatných činov. Najskôr to boli pomníky pripomínajúce rakúsko-uhorskú minulosť – v Tepliciach, v Aši a v Chebe zničili pomníky cisára Jozefa II., v Bratislave dodnes hľadajú potápači úlomky zo sochy Márie Terézie v Dunaji. Ale ani sochy nemeckých básnikov (Schiller, Grillparzer) neobišli bez ujmy...

Ďalšia skupina demolovaných pamiatok súvisela s bojom proti náboženstvu. Hneď na úvod to bol Mariánsky stĺp v Prahe, v Slanom zase súsošie Svätej Trojice. A to v Prahe ešte našťastie niekto mal rozum a poslal vojakov proti sfanatizovanému nacionalistickému davu, ktorý chcel do Vltavy pohádzať všetky sochy z Karlovho mosta. Odhaduje sa, že v Čechách bolo vykradnutých a zničených najmenej pol tisícky pamiatok.

M. S. Ďurica vo svojom prehľade slovenských dejín cituje časopis Lid zo 14. júna 1920, kde sa uvádza, že na Slovensku bolo vyrabovaných 300 kostolov, zničených 500 sôch Panny Márie a sv. Jána Nepomuckého a z 1 513 škôl boli povyhadzované kríže. Potom sa nemôžeme čudovať, že naopak komunisticko-socialistický sviatok, ktorý zaviedla Klára Zetkinová – Medzinárodný deň žien, nadobudol v prvej ČSR priam masový charakter.

Ako vyplýva z povedaného, boj proti náboženstvu a bojovný ateizmus neboli ani zďaleka výmyslom komunistov.

■ ROZBEHNUTÝ VLAK

Tí iba nastúpili do mimoriadne dobre rozbehnutého vlaku. A východisková stanica toho vlaku bol boj proti katolicizmu, ktorý sa ako červená niť vinul celým obdobím prvej ČSR.

Slovenský národný pohyb mal vždy ťažisko v činnosti kňazov – tak evanjelických, ako aj katolíckych. No po prevrate v roku 1918 sa Česi postarali, aby sa na čelo slovenskej politiky dostal nimi starostlivo vybraný protikatolícky založený Šrobár, ktorý doštudoval po deviatich rokoch len vďaka Masarykovej intervencii. Keď k tomu prirátame väčšiu cieľavedomosť evanjelikov, ktorá je charakteristickou vlastnosťou každej menšiny, a premyslenú českú taktiku, založenú na klasickom Divide et impera! – do popredia sa dostali najmä evanjelici.

Český novinár Ferdinand Peroutka, ktorý sa takticky usiluje zmyť z Čechov vinu, píše toto: „Po prevrate (1918) slovenskí evanjelici nepotrebovali nejakého povzbudzovania z Prahy, aby sa snažili katolíkov zatlačiť. (...) Spôsobom takmer dokonalým vylúčili katolíckych reprezentantov z verejnej služby i z pôžitku slávy. Niekoľko evanjelických rodín obsadilo svojím príbuzenstvom väčšinu vplyvných miest...“

Nuž, a ak sa vplyvné miesta mali udržať, bolo nutné slúžiť novým pánom, teda Čechom. Odvtedy sa mimoriadne zosilnili rozpory medzi katolíkmi a protestantmi, ktoré pretrvávajú dodnes. Šesť rokov prvej Slovenskej republiky, keď sa tento vzťah začal normalizovať, nestačilo. Pričom prostý evanjelik mal a naďalej má z týchto narušených vzťahov presne rovnakú škodu ako obyčajný katolík. Prehĺbenie tohto rozkolu je zároveň jedno z najneblahejších dedičstiev prvej ČSR; ojedinelý Martin Rázus to nemohol zvrátiť. Aj keď tu treba spomenúť aj takého Samuela Zocha, evanjelického kňaza, ktorý v roku 1919 apeloval na českú verejnosť, aby sa správali na Slovensku slušne, a na protest sa vzdal svojho županského úradu...

Pokiaľ ide o konkrétne skutky, nebudem tu zdĺhavo rozoberať konfiškácie katolíckych stredných škôl a snahy štátu o dozor nad všetkými školami, nároky štátu na vymenovanie katolíckych hodnostárov a na nakladanie s cirkevným majetkom, na nespravodlivú kongruu (doplnok k príjmu kňaza, neskôr plat) či na šikanovanie a obštrukcie v prípade samosprávnych cirkevných obcí – bolo toho dosť. Namiesto toho uvediem tri citáty. Prvý je z Ottovho Slovníka náučného novej doby: „Česká národná tradícia, ktorá republike Československej vtláčala svoju pečať, dívala sa na dobu husitskú a na pôsobenie Českých bratov ako na najslávnejšie epochy národného života. Kým katolíctvo javilo sa jej cudzím, s duchom českého človeka nezrovnateľným.“ Druhý je z reči Dr. Jozefa Tisa v pražskom sneme 3. februára 1933: „Áno, kultúrny boj je tu a vedie sa stále, len nie po bismarckovsky. (...) Vedie sa zakuklene, ale tým dôslednejšie a urputnejšie. (...) A čo robia vaši demokrati? V mene demokracie jej nepriznávajú spolčovacie právo, ktoré priznávajú každému, aj tomu najmenšiemu a menej významnému spolku, ale cirkvi katolíckej to nepriznávajú.“ A už len krátky výňatok z reči poslanca Františka Mojtu o snahách, aby štát úplne ovládal cirkevné školy. „Návrhy tieto siahajú na súkromný majetok cirkvi. Cirkvi majú odovzdať svoje majetky, pozemky, budovy na bezplatné užívanie na školské ciele. To je boľševizmus nasucho.“

Apropo – z knihy profesorky Emílie Hrabovec, o ktorej aj SNN široko referovali, sa dozvedáme, že keď katolíci vydali v roku 1924 pastiersky list proti socialistickým a komunistickým združeniam, vláda to považovala za kriminálny čin (!) stíhateľný zákonom.

Dokončenie nabudúce – Akcia kláštory a ďalšie dejinami a režimami prekrúcané dejstvá

Matica slovenská sa dožila sto päťdesiatich rokov a pokračuje ďalej

Aký bol náš uplynulý matičný rok 2013?

Michal BADÍN - Foto: Monika BABALOVÁ

Už v uplynulých vydaniach Slovenských národných novín sme vám priniesli odpovede niektorých členov výboru MS na anketové otázky spojené s matičnou prácou. Koniec roka je dôležitý aj z hľadiska bilancovania – v nasledujúcich riadkoch sme preto dali priestor trom z vedúcim funkcionárov MS – Mariánovi Tkáčovi, Mariánovi Gešperovi a Petrovi Cabadajovi. Opýtali sme sa ich za vás, ako by zhodnotili uplynulý rok v živote Matice slovenskej a čo považujú za ťažiskové pre rok budúci.

Peter CABADAJ, tajomník Matice slovenskej: „Matica slovenská má za sebou mimoriadne hektický rok, ktorý sa niesol v znamení 150. výročia jej

založenia, ako i 1 150. výročia príchodu svätých Cyrila a Metoda na naše územie. Pevne verím, že práve nadčasový odkaz spomínaných jubileí naštartuje MS do kvalitatívne novej éry svojej širokospektrálnej činnosti. V jej rámci sa zásadným spôsobom prehĺbi aj výskum literárnej a kultúrnej histórie, historiografie, slovakistiky, regionalizmu, ako aj života Slovákov v zahraničí. Vedné ústredie sa už v roku 2013 aktívne zapojilo do prípravy a organizácie viacerých podujatí, reflektujúcich výročia významných osobností a udalostí našich národných dejín. Na tieto aktivity chceme kontinuálne nadviazať a systematicky ich prehlbovať a rozvíjať. Osobitne sa v súvislosti s odchádzajúcim starým rokom treba zmieniť o rozbehnutí procesu digitalizácie zbierok MS. Postupne sa v najbližších dvoch rokoch zdigitalizuje vyše štyristotisíc rôznych typov jedinečných dokumentov. Summa summarum: v roku 2013 sa vytvorili predpoklady na kvalitatívny posun všestrannej matičnej činnosti. Z tohto uhla pohľadu treba len dúfať, že naše úsilie nebude permanentne marené rôznymi žabomyšími konfliktami a búrkami v pohári vody."

Marián GEŠPER, podpredseda Matice slovenskej: *„V uplynulom roku 2013 sme sa na pôde Matice slovenskej stretli s viacerými pozitívnymi i negatívnymi faktormi. Som rád, že sme si dôstojne pripomenuli veľké tohtoročné výročia – 1 150. výročie príchodu sv. Cyrila a Metoda na naše územie a 150. výročie založenia Matice slovenskej.*

Pre Mladú Maticu však bolo rovnako dôležité pripomenúť si aj 20. výročie založenia mládežníckeho odboru MS. Z tohto pohľadu môžem skonštatovať, že jednotlivé podujatia, organizované pri príležitosti týchto výročí, boli zvládnuté na patričnej úrovni, treba ich opätovne podrobiť analýze pre realizáciu celoslovenských podujatí v roku 2014. Čo sa týka vnútromatičnej problematiky, viaceré problémy súviseli najmä s valným zhromaždením, ktoré sa konalo 18. až 19. októbra 2013 v Martine. Boli sme svedkami tvrdej predvolebnej kampane, v mnohých prípadoch veľmi neprimeranej a nevhodnej v matičných podmienkach. Pokladám preto za dôležité, aby sme sa podobných vecí na valnom zhromaždení o štyri roky vyvarovali, a do matičných volieb išli v skutočne priateľskej a pracovnej atmosfére. V nadväznosti na valné zhromaždenie musím povedať, že Členské ústredie MS odviedlo svedomitú a kvalitnú prácu, najmä čo sa týka metodiky a intenzívnej komunikácie s miestnymi odbormi. Organizačná stránka a technický priebeh valného zhromaždenia boli na dobrej úrovni vďaka spolupráci všetkých zainteresovaných matičných pracovísk a útvarov."

Marián TKÁČ, predseda MS: Rok 2013 mal mnoho prívlastkov, veľa sa oslavovalo: čo z toho si však zapamätá náš dejepis? Čím sme ho obohatili? Hlavné mesto ostalo bez jubilejného pamätníka a národ aj bez nakrútenia vlastného filmu o slávnej konštantínsko-metodskej a rastislavsko-svätoplukovskej dobe. Zaskočili nás Česi. Ako by sme sa ešte nenaučili stáť na vlastných nohách. Neuveriteľné: zatúžili sme dokonca po návrate značky Made in Czechoslovakia, teda Czech made!

Ešteže sme osadili matičné pamätné tabule, že nám požehnal odchádzajúci pápež a po celom Slovensku sa konalo množstvo akcií, aj všetky erbové. Trvalá pamiatka ostane v maďarskom Zalaváre, kde sme spolu s úradom p. Furdíka odhalili súsošie sv. Cyrila a Metoda.

Oslávili sme 150. výročie založenia Matice. Začiatkom augusta prišli do Mar-

tina premiér aj exprezidenti, aj celý rad osobností. Do nového Parku sv. Cyrila a Metoda pribudli busty Moysesa, Francisciho a Kuzmányho. Oslavy sa konali po celom Slovensku, len verejnoprávna televízia si to nevšimla. V matičnej histórii bude zaiste aj zmienka o prelomovom matičnom valnom zhromaždení.

Redakcia štartuje novú tohtoročnú predplatiteľskú kampaň Čo matičiar, to predplatiteľ

Podporte aj vy Slovenské národné noviny!

Na Slovensku je to tak. Táto okrídlená veta sa hodí na zhodnotenie postavenia národnej myšlienky v súčasnej slovenskej spoločnosti. Ako by bolo dnes na príťaž vlastenectvo a národná hrdosť. Patriotizmus, národovectvo sa už dlhodobo pod Tatrami nenosí. Príkladom takejto politiky vládnych štruktúr, politických strán, podnikateľov, tretieho sektora či predstaviteľov rôznych spoločenských oblastí je fakt, že všetky národne orientované médiá, ktoré vznikli po nežnej revolúcii, mali krátky život. Zanikli denníky Koridor, Slovenská REPUBLIKA, Nový deň, týždenník Slovenský národ, rádio Hviezda FM či televízia PATRIOT. Na druhej strane tzv. mainstreamové, neoliberálne, multikulturálne médiá, ktoré sa netaja odmietaním podpory a ochrany slovenskej svojbytnosti, akoby mali na ružiach ustlané. Tak sa stalo, že prežili len dve národne orientované periodiká. Jedno držíte v rukách, druhým je mesačník Extra plus. Dennodenne sa stretávajú s ekonomickými problémami a zápasia o prežitie. Redakcia Slovenských národných novín sa rozhodla obrátiť sa s pomocou na svojich čitateľov. Tak ako minulý rok aj v roku 2014 sme pripravili ***VÝZVU PRE PREDPLATITEĽOV A ČITATEĽOV*** *o rozšírenie počtu našich predplatiteľov.* ***Do Slovenských národných novín na prelome rokov 2013 a 2014 priložíme korešpondenčný lístok na objednávku predplatného.*** *Vyzývame a úctivo žiadame všetkých našich čitateľov a predplatiteľov, aby každý korešpondenčný lístok, ktorý sa nachádza vo vnútri tohto vydania, odovzdali blízkej osobe vo svojom okolí, ktorá si predplatné objedná a zašle poštou na adresu redakcie. Všetky podrobnosti sú uvedené na korešpondenčnom lístku – ale aj na webovej stránke www.snn.sk.* ***Prosíme, aby korešpondenčný lístok dostala osoba, ktorá má o náš týždenník záujem a objednávka predplatného neskončí v odpadkovom koši. Takto podporíte šírenie dôležitej slovenskej národnej myšlienky v čase politicko-ekonomickej globalizácie a odklonu od prirodzenej kultúrnej identity európskych národov.*** *Počas budúceho roka 2014 bude prebiehať v Slovenských národných novinách ďalšia predplatiteľská kampaň Čo matičiar, to predplatiteľ, do ktorej sa budete môcť zapojiť aj vy. Ďakujeme vám za vašu priazeň!*

Redakcia

Marián Tkáč v decembri poslal svojich tisíc štyristo eur na činnosť ustanovizne

Spor o plat predsedu Matice slovenskej je vyriešený

Milan NOVÝ

Časť matičnej verejnosti a zástupcovia niektorých miestnych odborov Matice slovenskej (MS) vyzvali predsedu MS M. Tkáča, aby splnil svoj sľub z valného zhromaždenia (VZ) MS a vzdal sa svojho platu predsedu. V otvorenom liste ho žiadajú, aby „bezpodmienečne splnil tento svoj verejný sľub. V prípade, že nie je ochotný ho splniť, vyzývame ho, aby sa vzdal funkcie predsedu Matice slovenskej". Výzvu signovalo dvadsať členov Matice. Väčšina z nich v minulosti otvorene kritizovala vedenie národnej ustanovizne.

Informačné ústredie MS k téme vzdania sa platu predsedu Matice uviedlo: „Predseda Matice slovenskej vo svojom vystúpení na valnom zhromaždení MS 18. októbra 2013 ako kandidát na predsedu MS vyhlásil, podobne ako aj ďalší kandidát na rovnaký post, že nemá problém vzdať sa platu. Touto cestou sa predseda Matice úprimne ospravedlňuje všetkým členom Matice slovenskej, ale i verejnosti, že táto dobromyseľná informácia vyslovená v danom čase bola nepresná a poznačená spontánnosťou, preto vyžaduje korekciu a upresnenie, ktoré súčasne zdôvodňuje jeho následné rozhodnutie, ako čiastočne podporí matičné hnutie zo svojej mzdy, resp. svojich pôžitkov.

■ OBČIANSKE ZDRUŽENIE

Tak ako vo verejnej správe aj v Matici slovenskej ako verejnoprávnej ustanovizni pracovné právo za daného právno-ekonomického stavu neumožňuje vyhlasovateľovi vzdať sa osobnej mzdy. V podmienkach Matice slovenskej to neumožňujú, respektíve neupravujú ani stanovy MS a vnútorné predpisy. Ba práve naopak, predseda Matice slovenskej je podľa stanov MS v pracovnom pomere s Maticou slovenskou, ktorý je založený na odplatnosti, a mzdu nie je možné zamestnávateľovi vrátiť, keďže vedúcemu zamestnancovi zo zákona patrí. A preto predseda MS, zotrvávajúci na svojom slove, bude svoj prísľub riešiť tak, že prostredníctvom občianskeho združenia mesačne prevedie formou daru časť zo svojich príjmov, ktorých distribúciu na pomoc matičnému hnutiu bude zabezpečovať trojčlenná komisia, ktorá súčasne bude informovať OZ o použití pridelených prostriedkov v zmysle stanovených kritérií. O použití finančných prostriedkov bude verejnosť oboznámená. Pre úplnosť Informačné ústredie MS informuje, že otázku daru zo svojej mzdy prostredníctvom občianskeho združenia predseda Matice slovenskej dohodol aj so svojou manželkou, keďže príjem jeho osobnej mzdy je potenciálnym príjmom do bezpodielového spoluvlastníctva manželov. Súčasne oznamujeme, že predseda Matice slovenskej začal svoj prísľub plniť tak, že posiela oblastným pracoviskám MS po sto euro ako príspevok na podporu ich činnosti."

■ FINANCUJE PRACOVISKÁ

M. Tkáč poskytol SNN zoznam oblastných pracovísk Matice slovenskej, ktorým už poslal finančnú podporu vo výške 100 eur (spolu 1 400 eur) na začiatku decembra. Podporu dostali pracoviská vo Zvolene, v Brezne, vo Veľkom Krtíši, v Kráľovskom Chlmci, Trebišove, Poprade, Bardejove, Nových Zámkoch, Štúrove, Stropkove, vo Vranove, v Prievidzi, Holíči a Šamoríne. „Takto budem podporovať matičné hnutie zo svojich súkromných prostriedkov aj naďalej," uviedol pre SNN M. Tkáč.

Výzvu M. Tkáčovi 11. 12. 2013 podpísali:

1. ***Ján Bobák***
2. ***Pavol Boroň***
3. ***Igor Benčať***
4. ***Ružena Dorčáková***
5. ***Katarína Fučíková***
6. ***Viliam Hornáček***
7. ***Ľudmila Ješková***
8. ***Marián Kňažko***
9. ***Tibor Korečko***
10. ***Dušan Kubinec***
11. ***Július Lomenčík***
12. ***Ján Lukačka***
13. ***Vincent Mozdík***
14. ***Radoslav Olekšák***
15. ***Marcel Pecník***
16. ***Ivan A. Petranský***
17. ***Anna Rošková***
18. ***Jozef Steiner***
19. ***Juraj Strempek***
20. ***Vojtech Porubský***

Marián TKÁČ
predseda Matice slovenskej

Aj slová aj skutky

Zmena dátumu je vždy symbolom: minimálne pribúdania času a nových možností na slová i činy. A ony aj pribúdajú – aj slová, aj činy. Pokiaľ ide o činy, chcem informovať, tak ako som prisľúbil, matičnú verejnosť, že som začal s plnením volebného sľubu. Na konci novembra som poslal dovedna tisíc štyristo eur štrnástim oblastným pracoviskám Matice prostredníctvom Domov Matice slovenskej. Okrem toho som poslal po dvesto eur martinskej evanjelickej a. v. cirkvi na podporu vydania dejín farnosti a rovnakú sumu na podporu vydania knihy emeritného prešovského biskupa Mons. Jána Hirku.

Pokiaľ ide o slová, zrejme všetkých nás nemilo prekvapili úvahy o možnom obnovení obchodnej značky „Made in Czechoslovakia“. Potvrdzuje sa, že Praha vyžaruje siločiary, ktoré zavše premôžu naše slovenské silné (či skôr slabé) čiary. S takou úvahou nijako nemožno súhlasiť. Obnova značky Made in Czechoslovakia (dokonca bez pomlčky) na slovenských výrobkoch by nám nijako nepomohla. Ale škodila by nám. Bol by to návrat do nechcenej minulosti, ktorú sme prekonali aj za cenu miliardových strát pri delení majetku federácie, vrátane spoločných štátnych symbolov, ktoré napriek dohode i legislatívnemu (ústavnému) zakotveniu užíva česká strana. Bolo by to spochybnenie nášho prirodzeného práva na samostatnosť. Bola by to vedomá strata identity našich producentov a – jednostranná výhoda pre Čechov. „Made in Czechoslovakia“ by bola vlastne značkou „Czech made“. Veď „-slovakia“ bola iba okrasou „Czecho-“. Nie, hroziaci návrat „Czechoslovakie“ by sme za nijakú cenu nemali pripustiť. V čase, keď sa už čoraz širšie naše zabávajúce nás médiá vracajú k používaniu spojenia Československo či ČeskoSlovensko (má talent... a pod.). Nie, nie sme proti spolupráci s Českom a Čechmi. Ale len ako rovnoprávny partner a pod vlastným menom.

Najbližšie číslo SLOVENSKÝCH NÁRODNÝCH NOVÍN vyjde 11. januára 2014

PREDPLATNÉ NA ROK 2014

Ročné predplatné **26 €**

Polročné predplatné **13 €**

Slovenské národné noviny si môžete objednať aj na adrese

snnredakcia@matica.sk

aj na na tel. čísle

043 / 4012 837

Konkurzné konanie čaká na výsledky súdnych konaní

Matica slovenská ku kauze PDSI

Informujeme o ďalšom priebehu konkurzu Podielového družstva slovenské investície (PDSI). Na prelomovej schôdzi členov v decembri 2012 bola veriteľmi vyslovená dôvera správcovi konkurznej podstaty JUDr. Letkovskému, ktorý začal vykonávať všetky plánované postupy v konkurze, vrátane uplatňovania zodpovednosti aj voči iným subjektom, ako je štát.

Aktuálne je konkurz vstave, keď hlavné slovo majú súdy rozhodujúce o čiastkových otázkach. Ako sme vás informovali skôr, správca konkurznej podstaty začal približne dvesto konaní proti osobám spriaznených s družstvom, ktorých cieľom je prinavrátiť „vynesený“ majetok naspäť do družstva. Tieto konania zatiaľ neboli skončené a naďalej prebiehajú.

■ PRIESKUM ZODPOVEDNOSTI

Priaznivé rozhodnutie súdov v týchto žalobách je jeden z hlavných prostriedkov na dosiahnutie úspešnosti konkurzu a zároveň priebeh procesu na týchto súdoch bude vypovedať o tom, ako dlho bude ešte celý konkurz trvať, čo si zatiaľ netrúfame odhadovať. Súčasne s uvedenými žalobami bolo zo strany správcu iniciované rýchle pokračovanie v konaní proti štátu, ktorého cieľom je získať do konkurzu alternatívne prostriedky na uspokojenie veriteľov ako náhradu za „vynesený“ majetok. V konaní pri Národnej banke Slovenska sa konalo niekoľko pojednávaní, 8. novembra 2013 súd rozhodol, že NBS nezodpovedá za straty družstva. Odvolacia lehota ešte nezačala plynúť, podľa informácií od správcu bude proti tomuto rozhodnutiu podané odvolanie.

Vzhľadom na to, že konkurz čaká momentálne na výsledky súdnych konaní, nie je potrebné zo strany veriteľov aktívne zasahovať a svoje pohľadávky viac preukazovať. Ak by taká požiadavka vznikla, s predstihom vás budeme informovať. Aj

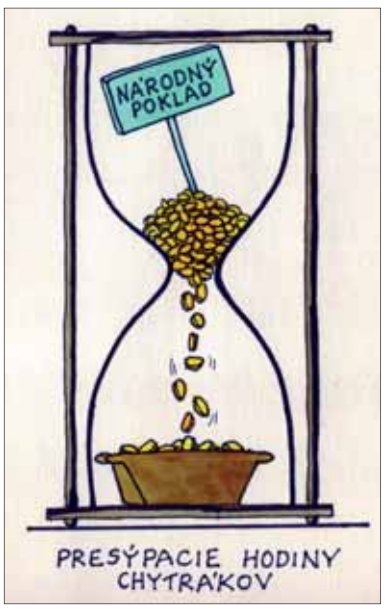

na základe výsledku konania proti Národnej banke Slovenska sa naďalej uvažuje o predpoklade, že družstvo nakladalo s prostriedkami veriteľov samo a neprenechávalo ich iným spoločnostiam na spravovanie. Morálnu zodpovednosť za škodu veriteľov teda nesie len vedenie družstva, ktoré so zhromaždenými prostriedkami nakladalo a informovalo o jeho výsledkoch, a to predovšetkým p. Jurica.

■ UZNÁVANIE POHĽADÁVOK

Čo sa týka uznávania pohľadávok, ktoré vzbudili rozruch po poslednej schôdzi, máme informáciu, že prebehne ďalšie rozsiahle kolo uznávania pohľadávok koncom tohto, najneskôr začiatkom budúceho roka. Posun bol daný tým, že pre ich zanedbanie družstvom môže správca konkurznej podstaty len teraz uzatvárať niektoré dôležité účtovné podklady. Podľa informácií od správcu sa veritelia nemusia obávať o svoje pohľadávky, pretože jednak na výzvu správcu podali incidenčné žaloby, ktoré garantujú, že o ich nárokoch rozhodne súd, ak by to správca z akýchkoľvek dôvodov nemohol urobiť, a jednak správca naďalej popri iných činnostiach v konkurze pracuje na zhromaždení uzatvorení podkladov na uznanie pohľadávok.

Pripomenieme len, že uznávanie pohľadávok je postup, ktorého pravidlá určuje zákon a na ich dodržanie dohliadame a snažíme sa poskytnúť veriteľom všetku potrebnú pomoc.

■ NEPRIHLÁSENÍ VERITELIA

Medzi veriteľmi družstva je množstvo takých, ktorí sa vinou svojich pôvodných zástupcov nedostali do konkurzného zoznamu, a teda podľa zákona nemôžu byť vyplatení z majetku v konkurze. Pre nich existujú dve alternatívy – jednak družstvo po konkurze bude existovať ďalej a pre prípad, že by sa tak nestalo, možnosť náhrady škody v trestnom konaní. Práve druhú možnosť aktuálne pripravujeme, aby bola zabezpečená do budúcnosti. Žiadame preto tých neprihlásených veriteľov, ktorí ešte svoj prípad neoznámili zastupujúcej advokátskej kancelárii, aby tak urobili po tomto oznámení (uplatnenie tohto nároku je bez nákladov).

O ďalšom postupe vás budeme rovnakou formou priebežne informovať.

Matica slovenská
Karikatúra: Andrej MIŠANEK

PRIPOMÍNAME SI

21. decembra

– pred 90 rokmi zomrel v Brooklyne organizátor slovenského krajanského života v Amerike Albert Pavol Mamatey (1870 – 1923), signatár Clevelandskej i Pittsburskej dohody

22. decembra

– pred 55 rokmi zomrel v leopoldovskej väznici funkcionár Demokratickej strany Vojtech Tvrdoň (1897 – 1958)

– básnik Štefan Moravčík sa stáva sedemdesiatnikom; bol redaktorom vo vydavateľstvách Tatran a Slovenský spisovateľ, viedol Slovenské pohľady, má veľa básnických i prozaických diel, krásne knihy pre deti, do moderného jazyka prebásnil Jána Hollého, do záhoráčtiny Tajovského Ženský zákon a stále sa nádherne hrá so slovami

23. decembra

– šesťdesiatku oslavuje herec a pesničkár Marián Geišberg

24. decembra

– 195 rokov, čo rakúsky farár Mohr požiadal organistu Franza Grubera, aby na štedrovečernú omšu zložil priliehavú pieseň, tak prvý raz zaznela Tichá noc, známa na celom svete a preložená do vyše dvesto jazykov

– pred 160 rokmi zomrel bojovník proti alkoholizmu v prvej polovici 19. storočia Ján Andraščík (1799 – 1853)

– 125 rokov od narodenia maliara života baníkov i veľkých banských figurálnych kompozícií Gejzu Angyala (1888 – 1956)

25. decembra

– pred 445 rokmi sa narodil náš stredoveký dejateľ Ján Bocatius (1568 – 1621); po štúdiách v Nemecku učil v Banskej Štiavnici a Prešove, bol rektorom v Košiciach i richtárom mesta, diplomatom i spisovateľom; jeho dielo spracoval Rudolf Schuster v dvojdielnej rozhlasovej dráme Bocatius

– v Bratislave v roku 1943 uzavreli Vianočnú dohodu medzi národniarmi, agrárnikmi, demokratmi a komunistami, ktorá vytvorila základ Slovenskej národnej rady, tá mala vo vhodnej chvíli prevziať na Slovensku moc; 70. výročie

26. decembra

– pred 95 rokmi sa v Liptovskom Mikuláši konal prvý zjazd Sociálno-demokratickej strany Slovenska v slobodnom Česko-Slovensku

28. decembra

– pred 50 rokmi zomrel priekopník tatranskej turistiky Miloš Janoška (1884 – 1963)

29. decembra

– hrou Bertolda Brechta Život Galileiho sa v roku 1958 začali vysielať v celej republike obľúbené tzv. bratislavské televízne pondelky, vrcholné inscenácie dramatickej tvorby

– pred 35 rokmi zomrel kultúrny historik a správca Matice slovenskej Anton Augustín Baník (1900 – 1978)

30. decembra

– 125 rokov od smrti historika Štefana Hýroša (1813 – 1888)

31. decembra

– úrady v roku 1843 zbavili Ľudovíta Štúra miesta zástupcu vedúceho slovenskej katedry na lýceu v Bratislave; 170. výročie

(jč)

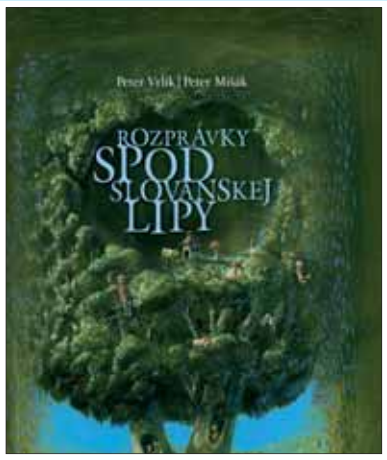

Peter Vrlík a Peter Mišák: Rozprávky spod slovanskej lipy

Zozbierali sme pre vás čosi z dávnej múdrosti, ktorá sa zachovala v košatej, široko rozvetvenej rodine Slovanov. O každom slovanskom národe prezradíme pár zaujímavostí a niekoľko skvostov z kytice najkrajších rozprávok. Dozviete sa o mocnom Maťuškovi, hlúpom Ivanuškovi, neposlušnom Milutínovi a jeho hroznom sne, o udatnom agovi Radojcovi, o bosenskej Barbore, o tom, ako sa hlúpy Hans stal múdrym kráľom... I veľa ďalších tajomstiev čaká v tridsiatich štyroch čarovných rozprávkach spod slovanskej lipy.

Z KNIŽNEJ PONUKY VMS

WWW.VYDAVATEL.SK

043/490 68 72

objednavky@vydavatel.sk

Vydavateľstvo Matice slovenskej tvorivo nadväzuje na vyše 140-ročnú tradíciu vydavateľskej činnosti Matice slovenskej. Okrem celej škály vydaní Matice slovenskej tu nájdete pestrý sortiment z produkcie iných vydavateľstiev na Slovensku i v Českej republike.

Igor Gallo: Hľadaj meno pod písmeno (Zvieratkovská abeceda)

Abeceda, večná téma predškolákov a prváčikov, je opäť trochu prístupnejšia detským očkám, uškám a hlavičkám. Skúsený spisovateľ ich naučí poznávať písmenká pomocou nádherne zostaveného súboru osemveršových básničiek na motívy zvieratiek. Každému písmenku sa ušlo nejaké: andulka, baran, cap, daniel, emu, fretka, gunár... Básničky plné vtipu a nenásilného poučenia dopĺňajú detsky prístupné farebné kresby Daniely Ondreičkovej, ktoré ďalej rozvíjajú tému jednotlivých písmeniek.

Týždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., IČO 00 179 027, IČO 36 418 404. Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEC. Zástupcovia šéfredaktora Michal BADÍN a Emil SEMANCO. Sídlo: P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535, 40 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snnredakcia@matica.sk. Filiálna redakcia: Grösslingová 23, 812 51 Bratislava. Tel: 02/ 52 96 57 52. Administrácia: Matica slovenská, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535. Tlač Ultra print, Bratislava. Rozširuje PNS, Mediaprint Kapa a redakcia. Redakčná rada: Marián TKÁČ, Ján ČOMAJ, Ján JANKOVIČ, Jaroslav CHOVANEC, Drahoslav MACHALA, Andrej STRÝČEK, Štefan SUCHÝ, Jozef ŠIMONOVIČ. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j.1081-93-PTP z 30. 3. 1993. Objednávky na predplatné prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk. Ročné predplatné 26 €, v ČR 530 Kč + 460 Kč poštovné, Európa 100€, ostatný svet 180USD. Neobjednané rukopisy a fotografi e nevraciame. MIČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.